

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
26/2022
24. december 2022

Cena 0,80 €

Ludo Štúr

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Väčšina slovenského národa dostala vianočný darček. Aspoň tí, ktorí prestali za ostatné obdobie veriť vláde Eduarda Hegera. A nebolo ich málo. Pätnásteho decembra presne o 18. hodine a 29. minúte 78 poslanci parlamentu podporili vyslovenie nedôvery Hegerovmu kabinetu. Ich definitívny pád sprevádzali priam nechutné politické tance a kotrmelce. Hovorilo sa opäť o podplácaní poslancov, politickej korupcii či demisiách ministrov. Hegerovci sa do poslednej minúty snažili vládu zachrániť. Presvedčili dokonca lídra OĽaNO, aby podal do rúk prezidentky Zuzany Čaputovej demisiu, čo aj vykonal. Bola to najkratšia demisia v dejinách slovenského národa, ktorá trvala pár minút. Minister financií ju vzápätí po podaní stiahol, a to bol ten pomyselný posledný kliniec do ich rakvy.

Samotný predseda parlamentu Boris Kollár bol evidentne z posledných hodín vládnutia znechutený. Po konci hlasovania sa vyjadril, že nevedeli ani „dôstojne padnúť“. Teda chlapy si priznať chyby a zodpovednosť. Poďakovať voličom za podporu, ktorú stratili. Ospravedlniť sa slovenskému národu za politickú krízu, ktorú spôsobili. To okrem predsedu SME RODINA B. Kollára nedokázal nikto. Na rozlúčkovej tlačovej besede OĽaNO Igor Matovič seba vlastným spôsobom odštartoval volebnú kampaň. Ako marketingový mág porozprával, prečo stiahol svoju demisiu. Bol to dojmavý príbeh o neznámom priateľovi a jeho telefonáte priamo do prezidentskej kancelárie. Následne avizoval vážny korupčný škandál Richarda Sulika, ktorý odhalí až počas predvolebnej kampane. Nemal by ako zodpovedný občan o možnom trestnom konaní informovať policajné orgány okamžite...? Na viaceré otázky o vlastnej zodpovednosti nereagoval.

Takýto vývoj by nepripravil ani najlepší režisér napínavých amerických filmov. Celý národ do poslednej sekundy čakal, ako to napokon dopadne. Riadenie štátu nie je žiadna zábava. V čase energetickej krízy, rekordnej inflácie či vojny na Ukrajine spôsobiť rozvrat politickej stability Slovenska je hazardom. Ak sa situácia bude v parlamente vyostrovať, čo je viac ako pravdepodobné, neprejde rozpočet na rok 2023 a zákonodarcovia sa nezhodnú na termíne predčasných volieb, Slovensko zažije najhorší začiatok roka vo svojej histórii. A to budeme oslavovať tridsať rokov od vzniku štátnosti. Smutné...

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

HOSANA NA VÝSOSTIACH!

Fotografia: Štefan KACENA
Centrálna časť Slovenského betlehemu
v Rajeckej Lesnej

Definitíva Hegerovho vládneho kabinetu

str. 3

Labyrint zahraničnej politiky v roku 2022

str. 8

Odišla herecká diva Mária Kráľovičová

str. 15

TRI OTÁZKY PRE: Petra ZELINU, umeleckého vedúceho folklórneho súboru Maguranka

Stínanie kohúta na goralskú tanečnú hostinu

• **Tohoročné štyridsiate piate Zamagurské folklórne slávnosti v kúpeľoch Smerdžonka v Červenom Klástore organizátori spojili s pamiatkou na Viktora Majeríka. Tento tradičný festival aj meno tejto výnimočnej osobnosti sú výrazne prítomné vo vašom živote a činnosti FS Maguranka. Čím sa zapísali do súborovej kroniky?**

Maguranka má domovské sídlo v Spišskej Starej Vsi, je reprezentantom hudobných, spevných a tanečných tradícií goralského Zamaguria. Viktor Majerík, aj keď bol žilinský rodák, hlboko, úprimne a inšpiratívne načrel do regionálnej studnice folklórnych pokladov a ako zapálený zberateľ ich spracoval a uložil do bohatého fondu.

S mojou manželkou Darinou (rod. Veličková) stál pri zrode nášho súboru, ale ovplyvnil aj folklórne súbory dospelých i detí – Maguru, Grapu, Frankovčana či Vagonára –, kde sme sa s týmto mojím učiteľom z Veľkej Lesnej stretli pri stávaní choreografie na goralský tanec Stínanie kohúta, čo je taká goralská tanečná hostina...

• **Vystúpili ste v mnohých štátoch. Odkiaľ máte najsilnejšie dojmy?**

Z festivalu Zeugolatio v Grécku, kde už účinkoval aj náš osemročný syn a po sólovom parte mal taký úspech, že keď schádzal z pódia, azda nebolo v publiku nikoho, čo by sa ho nechcel aspoň dotknúť. Po absolvovaní herec-

tva na Akadémii umení v Banskej Bystrici založili s manželkou divadlo Tamariky a najmä v tomto sviatočnom čase účinkuje v charitatívnej pozícii klaunovského zabávača – ako Červený nos...

• **Zotavujete sa z troch bajpasov. Našťastie, infarkt vás skolil za volantom už pri vchádzaní autom do dvora vášho domu v Majeroch, kde ste sa so ziskom 85 percent hlasov stali nedávno po druhý raz starostom. Nebude z toho opäť kolaps?**

Verím, že sa ešte na dajakej goralskej zábave či tancovačke v Pieňinách stretneme...

Zhovárал sa Emil SEMANCO

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2022026

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 1 vyjde 14. januára 2023

Redakcia Slovenských národných novín želá svojim čitateľom pokojné vianočné sviatky, veľa zdravia, šťastia, rodinného pokoja a Božieho požehnanía.

V máji alebo v júni pôjdeme predčasne voliť nový parlament a vládu Ako vláda amatérsky vládla, tak aj padla

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Národná rada Slovenskej republiky vyslovila nedôveru vláde Eduarda Hegera. Za pád vlády hlasovalo 78 zo 102 prítomných poslancov, proti boli dvadsiati, zdržali sa dvaja a dvaja nehlasovali. Ešte pred hlasovaním opustili sálu poslanci OĽaNO. Návrh na vyslovenie nedôvery vláde podporili poslanci Smeru – SD, SaS, ako aj Martin Borguľa, Patrick Linhart, Ján Krošlák a tiež opoziční nezaradení poslanci s výnimkou Miroslava Kollára a Martina Klusa. Martin Čepček a Romana Tabák sa zdržali.

Predseda NR SR Boris Kollár po hlasovaní prerušil schôdzu do nasledujúceho dňa. A v duchu parlamentných zvyklostí a politických vyhlásení, ako nemožno strácať čas, ju hneď na druhý deň predsedajúci schôdze prerušil na čas až po víkend.

FORMA ALTERNOVANIA

V otázke „čo ďalej?“ bolo jasno v podstate už večer po odvolaní vlády. V prezidentskom paláci sa trojica – prezidentka, predseda parlamentu a predseda vlády – zhodli na tom, že predčasné voľby by mali byť v máji alebo najneskôr v júni, inak hlava štátu nastolí vládu úradníkov. Sen Richarda Sulíka o rekonštrukcii kabinetu sa takto rýchlo rozplynul. Do predčasných volieb bude vládnuť vláda v demisii pod kuratelou prezidentky, a čo bude po nich, rozhodnú voliči. Petičný výbor referenda za predčasné voľby avizoval, že je pripravený po splnení všetkých legislatívnych podmienok na ich prípravu zo strany parlamentu požiadať prezidentku o stiahnutie vyhláseného referenda.

AKTUÁLNE PREFERENCIE

Prieskum agentúry AKO pre TV JOJ v deň pádu vlády avizoval, že ak by sa voľby do NR SR uskutočnili začiatkom decembra, vyhrala by ich strana HLAS-SD so ziskom 20,2 percenta. Nasleduje SMER-SD so 16,1 percenta a Progresívne Slovensko s 11,8 percenta hlasov. SaS by skončila štvrtá so ziskom 9,9 percenta. Potom nasleduje OĽaNO s ôsmimi percentami, SME RODINA so 7,7 percenta a Republika so 6,6 per-

centa. Do parlamentu by sa dostalo aj KDH so ziskom 5,5 percenta hlasov. Hlas-SD by podľa výsledkov prieskumu získal v parlamente 35 mandátov, Smer-SD 28 a Progresívne Slovensko 21. SaS by mala 17 kresiel, OĽaNO 14, SME RODINA 13. S dvanástimi poslancami by bola v parlamente Republika, desať by ich malo KDH.

Hlava štátu na druhý deň po vyslovení nedôvery odvolala vládu Eduarda Hegera. Zároveň ju dočasne poverila vykonávaním funkcie v obmedzenom rozsahu. Výkon pôsobnosti poverenej vlády je v každom jednotlivom prípade viazaný na predchádzajúci súhlas prezidenta Slovenskej republiky. Dá sa očakávať, že nebude nijako oslnivý, pretože, ako už pripomenul aj

Igor Matovič, „začala sa predvolebná kampaň“, a to zvyčajne majú politici iné starosti ako problémy občanov.

TICHO O ROZPOČTE

Pozoruhodné je, že na prijatie zákona roka zostávalo poslancom parlamentu vo chvíli uzávierky SNN už iba niekoľko pracovných dní. V podobe, v akej je predložený parlamentu, schválený určite nebude, a tak sa Slovensko čoraz viac blíži k rozpočtovému provizóriu. A to v čase, keď sa medziročná inflácia v novembri podľa Eurostatu zrýchli. Spotrebiteľské ceny sú totiž v porovnaní s novembrom minulého roka vyššie o 15,1 percenta, zatiaľ čo októbrová medziročná inflácia na Slovensku bola na úrovni 14,5 percenta. Vlani v novembri dosa-

hovala inflácia na Slovensku 4,8 percenta. Úrad pre reguláciu sieťových odvetví pokračuje v schvaľovaní budúročných cien energií a vody pre zraniteľných odberateľov. Regulačný úrad však upozorňuje, že len včasná aplikácia novely zákona o energetike umožní štátu účinne zmierniť dosah veľkého, ale, bohužiaľ, nevyhnutného zdražovania regulovaných cien energií. Ak mimoriadne opatrenia štátu nebudú prijaté, mnohí regulovaní odberatelia, ako sú domácnosti, verejné a neziskové inštitúcie, správckové spoločnosti a podnikateľské subjekty, budú na budúci rok platiť niekoľkonásobne vyššie ceny. Pri elektrine by to bolo viac ako štvornásobok, v prípade zemného plynu viac ako trojnásobok a takmer dvojnásobok pri dodávkach tepla z centrálného zásobovania teplom. To však na politickom programe posledných dní roka akosi nebolo. Samotný predseda parlamentu Boris Kollár už skôr povedal, že ak padne vláda, nemá zmysel pokúšať sa o schválenie štátneho rozpočtu. Chce navrhnúť, aby sa program parlamentu presunul na ďalšiu riadnu schôdzu. Naplánovaná je až na 31. januára.

OPOZIČNÉ RIEŠENIE

Opozičný Smer-SD považuje za potrebné čo najrýchlejšie vytvoriť právne podmienky na vyhlásenie predčasných volieb. Požiadal, aby už v pondelok (19. 12.) bolo v Národnej rade SR hlasovanie o návrhu novely Ústavy SR, ktorá by mala umožniť skrátenie volebného obdobia. „Ešte počas predvianočného týždňa musí vzniknúť dohoda o termíne konania predčasných volieb,“ uviedol v stanovisku predseda Robert Fico. Za ideálny termín predčasných volieb považuje Smer-SD máj 2023, nechce ich neskôr ako 30. júna 2023. Skrátenie volebného obdobia by sa podľa sociálnych demokratov mohlo schváliť tesne pred Vianocami. „Popri tom môžu paralelne prebiehať rokovania našich expertov o návrhu rozpočtu na budúci rok, na ktorom musí vzniknúť široká politická dohoda,“ pripomenul ako jeden z mála politikov aj túto vážnu tému Robert Fico.

AKTUÁLNE

My predstavitelia slovenskej politiky, vedy, literatúry a umenia, novinári, podnikatelia, občania Slovenskej republiky obraciame sa v tomto sviatočnom čase pokoja a mieru od Kostola Svätého Jána pri Kremnických Baniach, kde je geografický Stred Európy, na všetkých ľuďoch dobrej vôle.

Vianočné posolstvo

Slovensko leží na križovatke starobylých obchodných ciest, tadiaľto viedla VIA MAGNA. Zo Slovenska plynulo do Európy bohatstvo zlata, striebra, medi a soli, ale aj bohatstvo ducha. Už v roku 863 prišli k nám sv. Cyril a sv. Metod, aby tu šírili vieru a kultúru a poznanie. Staroslovenčina sa popri gréčtine, latinčine a hebrejčine stala štvrtým bohoslubným a diplomatickým jazykom.

„Tisíc liet a tisíc pohrôm zakúsil strom nášho národa, a my sme tu... To zušľachtovanie, ktoré sv. Cyril, a zvlášť sv. brat jeho Metod zaštepili do stromu nášho národa; tá skutočná civilizácia, ktorou Metod posadil Slovanov za stôl s veľkými vzdelanými národmi.“ Takto sebavedome rozmyšľal o svojom národe historik Franko Vítazoslav Sasinek.

I teraz stojíme pred tvárou Európy a sveta ako sebavedomý, demokratický a pokojamilovný národ. Túžime žiť so všetkými národmi v zhode, za to od nich očakávame úprimnosť, pochopenie, úctu a rešpekt. A tu je naše posolstvo pre dnešnú Európu veršami básnika Sama Chalupku: „Zvyk náš nie je napadať cudzie vlasti zbojom: / Slovan na svojom seje, i žne len na svojom; / Cudzie nežiada. Ale keď na naše dvere / Zaklope ruka cudzia v úprimnej dôvere: / Kto je, ten je: či je on zblízka, či zďaleka; / Vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká. / Pravda bohy vydaná káže nám Slovanom: / Pána mať je neprávosť a väčšia byť pánom. / A človek nad človeka u nás nemá práva: Sväté naše heslo je: sloboda a sláva!“

Peter ŠTRELINGER
Kongres slovenskej inteligencie

VŠIMLI SME SI

Neviem, či som mal lepšieho priateľa ako Paľka Sika. Rodák z Leštín bol mi skoro rodina. Keď prišiel z Krakova do Prešova ukončiť štúdium „štuk pienknych“ na FF UPJŠ, bývali sme vedno v internátnej izbe a spolu sme aj obhľadali „šumne“ Šarišanky. Ženili sme sa jeden deň; s nevestou a so svadobnou kyticou pod pazuchou prišli na „mojo vešeľe“ do povestnej študentskej Hviezdy, aby v tom veselíacom sa a hodujúcim chumli, keď „redova se začína“, tiež oslávili svoj skromný manželský sľub.

S Jóbom v lavici vedľa Hviezdoslava...

Unikátny artikulárny kostol v Leštínach

Predstavte si, tie naše „šťuky“ rodili v jeden deň. Moja „hviezda“ povila Slávku a Paľova Marta – víťazka niekoľkých Hviezdoslavových Kubínov – Marínu. Určite aj preto, aby menom ulahodila jej otcovi a svojej poetickej duši... Viac by už o ňom ani nebolo treba dodávať. Pre tých, čo ho nepoznali, hádam iba toľko, že teraz na Vianoce by mal sedemdesiat. Mal, keby som mu pred desiatimi rokmi nerečnil na kare. Ako na Jôba prišli naň ťažké skúšky, ktorým podľahol! Nemá zmysel písať detaily, vymenovávať všetky jeho záujmy, záľuby, edičné a organizátorské počiny, pedagogické a publicistické úväzky, umenovedné a organizátorské aktivity... V Nitre, kde doktor Sika najskôr riaditeľoval kadečomu, čo bolo zarámované kultúrou, a neskôr pôsobil ako pedagóg UKF na slovenskej katedre aj na katedre rímskej kultúry, nainštaloval o sebe neblednúci portrét pravého intelektuála. Dlho mi sľuboval, že ma raz vezme na hornú Oravu do rodných a skálím bohatých Leštín. V tamojšom drevenom artikulárnom kostole, zapísanom medzi svetové architektonické klenoty, sedel som v Zmeškalovskej lavici. Hneď vedľa sedával Hviezdoslav. Tu ich oboch pokrtili na Paľkov... Zabudol som už, ktorým z piatich vchodov sme vstúpili do tohto vo všetkom nevšedného svätostánku z roka 1688. Počal sa z dreva formovať šopronskými artikulmi pre protestantov a vyrastať udivujúco od základov vynachádzavo uložených v strmom svahu zásluhou famílie Jôba Zmeškala, kapitána hradnej stráže na Oravskom zámku a prvého vicišpána v Dolnom Kubíne. Viem to od nebohého priateľa, čo mi pred týmto architektonickým klenotom len tak mimochodom – ako nad tanierom jednoduchej zeleninovej polievky – povedal ukazujúc gestom k Choču: „A odtiaľto Bazovský maloval kubínske Skalky...“

Emil SEMANCO

Obnova hrobov slovenských a českých padlých vojakov vo Francúzsku

Niet bojových frontov bez našich obetí

Association des Volontaires – Združenie dobrovoľníkov Československa vo Francúzsku – sa podieľa na obnove hrobov slovenských a českých vojakov, ktorí padli na území Francúzska v rokoch prvej svetovej vojny 1914 – 1918, keď tu bojovali v Rote Nazdar či v rokoch druhej svetovej vojny 1939 – 1945.

Z aktivít, ktoré sa vpísali do vedomia predsedu združenia Pavlovi LESÁKOVI v roku 2022, bolo zhotovenie a slávnostné odovzdanie pamätnej tabule padlých za Francúzsko a samostatné Československo v rokoch 1916 – 1918 s menoslovom pätnástich vojakov bojujúcich v radoch jednotiek pechotného pluku Cudzineckej légie v katastri obce Belloy-en-Senterre v júli 1916, ktorých hrdinstvo bolo citované v rozkaze 10. francúzskej armády číslo 314. V ňom sa okrem iného uvádza: „Keď im 5. júla bola zverená obrana južnej časti okraja obce, vrhla sa s neodolateľnou energiou na nepriateľský prúd, ktorý postupoval vo vytvorenej formácii na protiútok, zrazila sa s ním a odradila ho. Potom priviedla do našich línií šesťdesiat zajatcov, medzi nimi aj dôstojníka, ktorý prejavil svoje rozhorčenie nad tým, keď spoznal malý počet a národnosť tých, ktorým sa vzdali.“

V knihe Josepha Fišera Válečné hroby ve Francii, ktorú vydalo Ministerstvo obrany Českej republiky v roku 2003, je uvedený prehľad cintorínov, kde sú pochovaní českí a slovenskí dobrovoľníci a vojaci. Na Československom vojenskom cintoríne La Targette v Pas de Calais sú to padlí dobrovoľníci – legionári Roty Nazdar z rokov 1914

ČO INÍ NEPÍŠU

– 1918, ktorých ostatky sem previezli z rôznych cintorínov vo Francúzsku.

Padlí českí a slovenskí vojaci sú tiež pochovaní na francúzskom vojenskom cintoríne vo Vouziers – Chestres pri Ardenách. Popri 157 padlých z bojov v roku 1918 sú v spoločnom hrobe pochované ostatky 160 nezistených českých a slovenských dobrovoľníkov. Vojaci z Československa sú pochovaní aj na mestskom cintoríne v Cognac a Jarnac pri Charente, na francúzskom vojenskom cintoríne Minaucourt, La Chapelle, Souain-Perthes, Jonchery, Chalons a Fere Champenoise na Marne, kde zomreli v tamojších ambulatných a záložných nemocniciach. Veľký počet

českých a slovenských vojakov (46) pochovali aj na francúzskom vojenskom cintoríne v Cernay (Alsasko). Celkový počet padlých a pochovaných vojakov z prvej svetovej vojny je 465. Tí bojovali v Rote Nazdar a Československej streleckej brigáde. Počas druhej svetovej vojny naši vojaci bojovali v Československej armáde vo Francúzsku, v Československej samostatnej obrnenej brigáde vo Veľkej Británii, vo francúzskom letectve Charla de Gaulla a v britskom kráľovskom letectve.

Početné sú stavy padlých československých pilotov a príslušníkov leteckých síl. Najviac ich pochovali na Československom vojenskom cintoríne v La Targette na Pas de Calais (27). Celkom je na cintorínoch vo Francúzsku pochovaných 47 padlých letcov, ďalších 33 je nezvestných. Na Targette sú tiež pochovaní 47 vojaci československej samostatnej obrnenej brigády, ktorých pozostatky pri obliehaní prístavného mesta Dunkerque previezli z cintorína Bourbourg v októbri 1959. V rokoch 1944 – 1945 padlo 160 vojakov, ktorí boli pochovaní a identifikovaní, 34 boli pochovaní, no neidentifikovaní.

Marián ŠIMKULIČ
Foto: archív autora

Pád vlády a čo bude ďalej

Roman MICHELKO

Keď pred takmer tromi rokmi vyhral voľby Igor Matovič a rozhodol sa ísť do exekutívy, bolo v zásade jasné, že perspektíva riadneho dokončenia svojho mandátu bola už na začiatku veľmi problematická. Treba konštatovať, že aj tie najhoršie obavy sa naplnili vrchovitou mierou. Už od začiatku to bola vláda chaosu, nevyberavých osobných útokov, plná improvizácie. Už od začiatku sa celé Slovensko stalo rukojemníkom jedného politika s prívysokým egom, aby dokázal vládnuť v koalícii s partnermi, a teda počúvať aj iných, nielen hlasy zo svojho vnútra. Napriek tomu sa Igor Matovič usadil do premiérskeho kresla. Po roku aj niečo nastala rekonštrukcia. Matovič síce musel opustiť post premiéra, ale vo vláde ostal ako minister financií a namiesto seba nominoval oddaného kolegu. Eduard Heger ako nový premiér dokázal hrať svoju rolu

len v zahraničí, a to iba preto, lebo o zahraničnú politiku jeho stranický šéf nikdy nejavil záujem. Postupom času sa ukázalo, že Heger je len premiérom do dobrého počasia. Pred problémami vždy a zásadne utekal a nebol schopný prijať ťažké, ale nevyhnutné riešenia. Preto vláda prerážala všetky rekordy v nedôveryhodnosti. Matovič spôsobil, že vládnutie sa premenilo na nekonečný gladiátorský zápas plný osobných útokov, atakov, podpásoviek, a to, paradoxne, nielen voči opozícii, ale aj koalíčnému partnerovi – strane SaS. Je preto jasné, že kríza vládnutia sa rekonštrukciou „prvoaprílovej“ vlády nevyriešila, ale len odsunula.

Začiatok súčasnej krízy, ktorá 15. decembra rezultovala do pádu vlády, možno datovať prijatím proročného alebo dokonca protiinflačného balíčka proti vôli SaS. Už táto samotná skutočnosť bola na

hrane, aby ju dokázala strana SaS predýchať. No prelomenie veta prezidentky s pomocou Beluského sedmičky (poslancov ĽSNS) bol posledný kliniec do rakvy. To viedlo k ultimátu, ktoré strana SaS zverejnila 6. júla a ktoré expirovalo kon-

KOMENTÁR

com augusta. Nakoniec teda strana SaS odišla do opozície s pôvodným zámerom pôsobiť ako konštruktívna opozícia. Veľmi skoro sa ukázalo, že pri Matovičovi sa to jednoducho nedá. Je absurdné, že ako minister menšinovej vlády namiesto toho, aby pokorne a trpezlivo vyrokoval priedchodnosť jednotlivých zákonov, správal sa ešte spupnejšie a miera jeho konfrontácie so stranou SaS bola nakoniec väčšia než voči svojmu úhlavnému nepriateľovi – strane SMER – SD.

Osudným dňom pre koalíciu sa tak stal 15. december, keď sa nad všetku pochybnosť ukázalo, že s Igorom Matovičom sa to naozaj nedá. Treba pritom zdôrazniť, že koalícia dostala pomocou tarabovcov dvojdňový time out. Nevyužili ho. Veľa naznačilo dvojdenné rokovanie poslaneckého klubu OĽaNO vo vládnom hoteli na Bôriku. Tam sa jasne ukázalo, že klub sa začína štiepiť. Takzvaná občiansko-demokratická platforma zjavne tlačila na dohodu so stranou SaS a na odchod nielen ministrov Matoviča a Mikulca. Čo je prekvapivé, k tejto frakcii sa pridal aj minister obrany Jaroslav Nad'. Je všeobecne známe, že za liberálnou platformou stojí minister životného prostredia a novembrový tribún Ján Budaj, ktorého meno sa objavilo aj vo zväzkoch ŠtB. O tom, že debaty boli vyhrotené, svedčí aj facebookový status matovičovca G. Gyimesiho, ktorý o svojich liberálnych kolegoch napísal nasledovné: „Liberáli v OĽaNO vrážajú nôž do chrbta nielen vláde, ale aj všetkým voličom. Ak im táto zrada prejde, prehodnotím svoje ďalšie politické pôsobenie. Stop liberálom.“ Zdá sa teda, že rozpad klubu OĽaNO alebo odchod niektorých jeho členov je otázkou niekoľko málo dní.

No na vyvrcholenie drámy sme si museli počkať až na samotný koniec. V deň hlasovania OĽaNO ohlásilo tlačovku, kde zvestovalo, že minister Matovič je ochotný abdikovať, ak strana SaS bezpodmienečne podporí rozpočet, o ktorom celé týždne vyhlasovala, že je absolútne katastrofálny. Je až nepochopiteľné, že Matovič skúša rovnaký trik znova. Dráma to bola až do úplného konca. Keď bolo jasné, že strana SaS na také trápne vydiere nie pristúpi, mala prísť tragédia priam antických rozmerov. Tesne pred hlasovaním požiadal šéf klubu OĽaNO Šipoš o prestávku na poradu klubov. V poslednej chvíli, doslova v hodine dvanástej, totiž Matovič prisľúbil, že pôjde do Prezidentského paláca a podá demisiu. Strana SaS v tom prípade bola ochotná ďalej rokovať. Nestalo sa. Igor Matovič síce demisiu podal, ale vzápätí si to rozmyslel a stiahol ju. Toto správanie sám označil za neštandardné. Takéto politické zvraty a absolútna nepredvídateľnosť jeho konania je dôvodom, že po predčasných voľbách môže skončiť za bránami parlamentu. Na druhej strane je majstrom marketingových kampaní a prekva-pení. Tak uvidíme ako ďalej, Igor Matovič...

Cenzúru naša ústava zakazuje

Ivan KRAJČOVIČ

Takto stroho a jasne znie text v článku 26, odseku 3, Ústavy Slovenskej republiky. Napriek tomu sa tento rok okrem iného zapíše do histórie aj tým, že súčasná vláda ju začala uvádzať do praxe.

Začalo sa to nenápadne. V súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine vláda Eduarda Hegera expresne schválila v piatok 25. februára 2022 novelu zákona o kybernetickej bezpečnosti. Národná rada SR v ten istý deň zákon schválila, prezidentka ho v noci podpísala a na druhý deň, 26. februára, už vyšiel v Zbierke zákonov. Načo tá rýchlosť? Nuž, okrem iných zákon obsahoval aj ustanovenie, ktoré dávalo Národnému bezpečnostnému úradu (NBÚ) cenzorskú moc rozhodnúť o blokovanií škodlivého obsahu na internete. Ten to ihneď využil a zablokoval štyri „škodlivé“ weby.

Protestovali ľudia, ktorí majú k danej téme čo povedať. Sudca Krajského súdu v Bratislave Peter Šamko na portáli Právne listy uviedol, že „z pohľadu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva nie je možné zablokovať web iba preto, že je kritický

POZNÁMKA

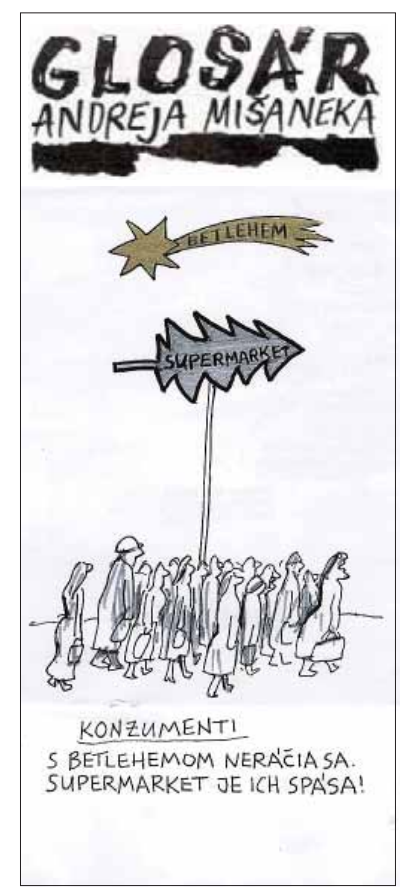
k vláde“. Tým poukázal na pravú príčinu, prečo sa vláda rozhodla takouto formou cenzurovať obsah internetu. Najprv iba do konca júna, potom však rozhodla predĺžiť túto právomoc do konca septembra. Šéf Výboru NR SR pre obranu a bezpečnosť Juraj Krúpa (OĽaNO) to odôvodnil ochranou občanov pred rôznou propagandou. „Vidíme efekty. Zablokovaním dezinformačných webov došlo k tomu, že sa znížil objem rôznych debilných a dezinformačných informácií,“ pochválil sa.

Je koniec roka a v parlamente je pripravená na schválenie nová novela. Predkladatelia sa poučili. Weby už nebude môcť vypínať NBÚ svojvoľne, ale bude konať len po odôvodnenom návrhu inštitúcie s pôsobnosťou v oblasti bezpečnosti a obrany štátu – najmä Slovenskej informačnej služby, Vojenského spravodajstva alebo polície. Pridáva sa tiež povinnosť získať súhlas Najvyššieho správneho súdu. V návrhu je upravená aj definícia pojmu škodlivý obsah. Môže ním byť „činnosť, údaj alebo programový prostriedok, ktorý má alebo môže mať za následok poškodenie alebo ohrozenie bezpečnostných, zahraničnopolitických alebo hospodárskych záujmov Slovenskej republiky a je formou hybridnej hrozby“. Pod takúto široko koncipovanú definíciu sa však môže ukryť takmer všetko. Aj vyjadrenie občianskej nespokojnosti s prácou

politikov, poslancov, vlády, inštitúcií a smerovaním štátu. Tým by prišlo, ako sa píše v dôvodovej správe, „k poškodeniu alebo ohrozeniu bezpečnostných, zahraničnopolitických alebo hospodárskych záujmov Slovenskej republiky“.

Už sme to raz zažili. V septembri 1968 vtedajšia vláda založila Slovenský úrad pre tlač a informácie, ktorého hlavným cieľom bolo usmerňovať a kontrolovať obsahové zameranie tlače, rozhlasu a televízie. Aby toho nebolo málo, tak úrad dozeral aj na kadrovú politiku vydavateľov a jednotlivých redakcií. Toto, zatiaľ, v návrhu novely zákona o kybernetickej bezpečnosti chýba...

Prešli roky a slovo autocenzúra sme vymenili za „etickú samoreguláciu“. Opäť sa bojíme. V demokratickej spoločnosti je však nepísaným pravidlom, že médiá kontrolujú vládu a poukazujú na jej prešľapy. Ak chce, naopak, vláda kontrolovať médiá, zamedzovať vyslovenie slobodného názoru a pretláčať svoju jedinou pravdu mení spoločnosť na totalitnú. Preto sa zdvihol odpor k tejto novele. Vláda dáva najavo, že ju názor občanov nezaujima a že dokonca ani občanov na vládnutie nepotrebuje. Až do ďalších volieb...

SPOZA OPONY

Bruselská polícia sledovala rodiča európskej činovníčky, ako sa náhlil s kufrom na stanicu. Mysleli si, že chce zdrhnúť, a tak toho otca zadržali. Aj s kufrom, kde boli tisíce v 50 eurobankovkách. Je to najväčší korupčný škandál. Doteraz. Šok otriasol európskou inštitúciou, tá mala byť výkvetom ochrany demokracie a morálnej a politickej čistoty.

Odhalenie úplatku, zatiaľ za jeden a pol milióna, nám pomáha uvedomiť si, čo všetko sa môže diať za oponou reprezentatívneho europarlamentu. Je to obrovská inštitúcia, len poslancov je sedemstôpäť. Podpredsedov štrnásť. Raz mesačne sa vyberú z Bruselu, aby si vydýchli v príjemnejšom Štrasburgu...

Nateraz je hanba na podpredsedníčke EP štyridsaťštyriročnej Grékyni Eve Kailiovej. Už funkcie zbavená a s hanbou vyhnaná funkcionárka sa usiluje tváriť, že nevie, kde sa nabrala masa peňazí v jej byte. Vraj patrili jej tridsaťpäťročnému druhovi a poslaneckému asistentovi (lektorovi jachtingu),

ktorého heslom bolo: pesimista sa sťažuje na vietor, optimista na vietor čaká a realista natiahne plachtu. V Bruseli sa zrejme dobre plachtí.

Pikantériou je, že peniaze úplatku mali pochádzať z Kataru, ktorého energonosiče mali o. i. aj

kritická rezolúcia o ľudských právach v Katare. Interessantné je aj to, že hlavnou postavou aféry kufrov plných peňazí je bývalý europoslanec. Založil nevládnú organizáciu Bojujeme proti beztriestnosti. Nebola v registri transparentnosti EÚ, aj

štatovala, že celá aféra je útokom nielen na europarlament, ale je aj útokom na demokraciu.

O útoku na každého na Slovensku hovorila nedávno v europarlamente aj prezidentka Čaputová, útok na LGBT ľudí označila za útok

cenám energií, tovarov a služieb, hroziacemu krachu celých odvetví ekonomiky, by totiž očakávali, že toto budú nosné, a nie okrajové témy prejavu prezidentky. Podporujeme jasný apel, že našim občanom a podnikom zabezpečíme ozajstnú podporu a silné sociálne kompenzácie, a to aj prostredníctvom prostriedkov EÚ, ktoré slovenská vláda nedokázala doteraz využiť, povedal poslanec.

Necitujeme spomínaného poslanca náhodou. Ako novinár a až nedávno ako poslanec strávil v bruselských útrobach desaťročia. Vie, čo sa hovorí do mikrofónov a čo za zatvorenými dverami európskych inštitúcií.

Preto celý príbeh korupčného škandálu je najmä výzvou pre zodpovednú žurnalistiku. Dokazuje to napríklad americký web a noviny politico.eu, od ktorého by sme si mali vziať príklad. Politiko totiž rozbil, práve tak ako terajší škandál, mýtus, že európske inštitúcie sú unikátne, nadstranícke a nadnárodné. Naopak, v Bruseli si podávajú dvere lobisti a v záklusí, za oponou sa odohráva tvrdé presadzovanie a stretý záujmov.

Prečo nám korupcia aj pomáha

Dušan D. KERNÝ

nahradiť ruské zdroje, teda krajiny, ktorá sa peniazmi a propagandou usiluje škodiť Západu. Nemecká verejnosť s neskrývaným výsmechom sprevádzala cestu nemeckého vicekancelára, hlboko sa klaňajúceho pred rokovaniami o dodávkach plynu katarskému princovi...

Prekvapujúco mnoho veľmi pozitívnych hodnotení pomerov v Katare odznelo z tribúny europarlamentu. Veľkolepé prijatie dnes bývalý podpredsedníčke usporiadal emir Kataru. Išlo o udelenie bezvzovového styku. Neprijala sa ani

keď čestnými členmi vedenia boli bývalí talianski ministri zahraničia, komisárky Európskej komisie, ba i bývalá vrcholná predstaviteľka EK pre zahraničie či bývalý komisár EK pre migráciu. Samozrejme, okamžite sa vzdali funkcií s tým, že s bežnou agendou nevládnej organizácie nemali nič do činenia. Talianske médiá vytiahli na manželku šéfa onej nevládnej organizácie, ako sa sťažuje, že tieto Vianoce môžu mať dovolenku len za deväťtisíc eur, kým vlni to mali za stotisíc eur (!) Predsedníčka europarlamentu kon-

na každého na Slovensku, kde však nedominuje nenávisť s tým, že „ak nezačne brániť demokraciu, prestane existovať“.

Prejav prispel k rezolúcii europarlamentu na tému LGBT, ako aj k vytvoreniu delegácie na „návštevu“ Slovenska. Podľa euroactív. sk europoslanci jej prejav vyzdvihli. Výnimkou bol Robert Hajšel, ktorý prejav kritizoval. V čase, keď naši občania čelia zásadným problémom, prezidentka podľa poslancu nevyužila príležitosť. Občania EÚ, a teda aj Slováci, čelia vysokým

SEBAOBRAHA

Máte už všetko, čo si myslíte, že potrebujete mať? Darčeky, napečené, kapustu, klobásku, rybu? Tak potom naozaj „už len“ pokojné a podľa možnosti šťastné sviatky vám! Šťastné, to znamená predovšetkým pokojné a bez rôznych smutných mimoriadnych udalostí. Už tradične sa toto varovanie vzťahuje na vianočný stromček, jeho umelé osvetlenie, ak nie je homologizované, a teda bezpečné, ale aj na „živé“ sviečky, ak ich pre dodržanie tradícií používate.

Šťastné a veselé

Stromček – jeho technicky nebezpečná svetelná výzdoba a horiace sviečky sú najčastejšími príčinami požiarov v bytoch, bytových domoch alebo v rodinných usadlostiach. Dajte preto pozor na to, čo a ako používate. Od starých, roky nekontrolovaných elektrických zásuviek cez bezpečnostným normám nevyhovujúce predĺžovacie káble až po elektrické spotrebiče, ktoré k nim a v akom príkone pripojíte. Naše domovy sú preplnené vysoko horľavými materiálmi. Koberce, záclony a čalúnenia nábytku sú vyrobené zo syntetických materiálov, ktoré rýchlo vzbĺknú. Sviečky musia byť položené na nehorľavej podložke brániacej kontaktu s povrchom, na ktorom by mohol vzniknúť oheň (živé alebo umelé ihličie, nábytok atď.), v bezpečnej vzdialenosti od detí a zvierat, aby nedošlo k ich prevrhnutiu. Opatrnosť sa taktiež vypláca pri príprave vianočných pokrmov. Horúci olej na panvici a iné horľavé kvapaliny sa nesmú hasiť vodou, pretože sa oheň, naopak, ešte viac rozšíri a ľahko dochádza k popáleninám rúk a tváre. Ak už vznikne požiar varených pokrmov, je najrozumnejšie panvicu zakryť pokrievkou, mokrou handrou alebo plechom na pečenie a zamedziť tak prísunu vzduchu. To sú rady hasičov. Teda tých, ktorí aj počas nadchádzajúcich sviatkov zostávajú v plnej „bojovej pohotovosti“, aby boli rýchlo vždy tam, kde sú potrební, kde treba zachraňovať ľudí a ich majetky. Aj preto im patrí naše poďakovanie, uznanie a úcta.

Takmer všetci máme, žiaľ, pocit, že na Vianoce sa jednoducho musíme poriadne napchať. A aj tí, čo sa celý deň postili, si večer doprajú. Lenže, práve tradičné sviatočné vianočné menu nie je práve to najzdravšie pre náš organizmus. Kapusta je síce skvelá a zdravá potravina, no kapustnica s údeným, klobásou či so smotanou už taká úžasná nie je. Rovnako zemiaky sú vcelku fajn, no ak sa kúpu v majonéze, nedá sa povedať, že by nám ich výživoví poradcovia odporúčali. A ryba? Áno, ryba je výborný zdroj omega kyselín, ale ak ju vypražíme, opäť sa o jej prospešnosti dá diskutovať.

Aby nás teda sviatky pokoja a mieru, ako sa im kedysi hovorilo, nezaskočili aj niečím horším, je dobré sa vopred trochu pripraviť. Lekárne i potraviny sú slušne zásobené, preto si môžeme spraviť malú a rozumnú zásobu liečiv, prípravkov a korení, ktoré dokážu pomôcť pri prejedaní a následných ťažkostiach. Nie pre všetko musíme predsa ísť na pohotovosť. Pre istotu sa oplatí doplniť lekárničku o prípravky na trávenie, proti hnačke, ale aj proti zápche. No a na bylinky, ako sú fenikel, aníz, rasca či zázvor, tiež nezabudnite. Potom budú naozaj šťastné a pokojné.

Štefan ZLATOS

Najvyšší kontrolný úrad je národná autorita pre oblasť externej kontroly

Kontrola je zrkadlo nastavené politikom

Zhovárala sa Eva SISOVÁ – Foto: archív L. A.

O prioritách a záveroch, ktoré vyplývajú z jednotlivých kontrol NKÚ, sme sa porozprávali s novým predsedom Najvyššieho kontrolného úradu Ľubomírom ANDRASSYM.

• Ako hľadáte na nedávne obdobie v živote našej spoločnosti aj inštitúcie, na čele ktorej stojíte?

Uplynulé dva roky boli pre celú spoločnosť, ako aj pre NKÚ, rokmi náhlych zmien. Pandémia či vojna na Ukrajine otestovali pripravenosť spoločnosti na krízové situácie. Komplikácie nám skôr spôsobovala situácia v kontrolovaných subjektoch, ktoré pandémia zaskočila nepripravené. Na možnú energetickú krízu sme sa pripravili, keďže už pred niekoľkými rokmi sme začali s opatreniami na výrazné zníženie spotreby energií. Zateplili sme budovu, rekonštruovali kotelňu, nainštalovali LED svietidlá. Ceny elektriny sa nám podarilo vysúťažovať ešte v čase, keď boli viac než priaznivé.

• Ubehol polrok, čo ste v pozícii predsedu NKÚ. Čo sa vám za ten čas podarilo?

Vypracovali a schválili sme novú stratégiu rozvoja NKÚ, ktorá reaguje na globálne zmeny. Dôraz kladie na analytickú činnosť, preverovanie dlhodobej udržateľnosti strategických projektov a plnenie kľúčových cieľov

INTERVIEW

verejných politik. Vypracovali a schválili sme novú organizačnú štruktúru, ktorej podstatou je kreovanie odborov podľa prioritných oblastí zamerania kontrolnej činnosti, uskutočnilo sa posilnenie analytickej jednotky a posilnenie postavenia riaditeľov expozitúr.

• Ako prebieha kontrola na jednotlivých ministerstvách a viete aká je spätná väzba?

Kontrolný proces má jasné, legislatívou upravené pravidlá. Kontrolóri majú právo na základe zákona vyžiadať si od kontrolovaného subjektu podklady, ktoré na výkon kontrolnej činnosti potrebujú. Z kontroly sa vypracúva protokol, v ktorom sú kontrolné zistenia aj odporúčania pre kontrolovaný subjekt. Protokol sa predkladá kontrolovanému subjektu, ten má právo vzniesť námietky. NKÚ ich buď akceptuje, alebo neakceptuje. Správy o výsledkoch kontroly sú verejné a každý občan si ich môže

O ČOM JE REČ

Nepochybne najväčší slovenský básnik 20. storočia. Jeho poézia je čira ako rodisko, kde sa narodil, Mošovce v Turci, tam sa narodil aj Ján Kollár. Ale detstvo prežil v Jasenovci, odtiaľto zas vyšiel ďalší veľkán slovenskej literatúry – Martin Kukučín. Štefan Krčmery vyštudoval síce teológiu a začal kaplánčiť v Krajnom, ale vznik Československej republiky v roku 1918 akoby mu nalial elixír do žíl, napísal básnickú zbierku Keď sa sloboda rodila. Tam sa už naplno prejavil ako básnik, jeho verše sú všetky ódou radosti zo slobody. Miloval Slovensko, to cítiť z každého slova, z každého verša. Po roku 1918 prichádza do Martina, stáva sa redaktorom Národných novin a tajomníkom Matice slovenskej. Krčmery so zaujatím začína vykonávať prácu matičného tajomníka. Keď si človek uvedomí, koľko toho zvládol v rokoch 1922 – 1932, žasne... Predovšetkým však bol básnikom a spisovateľom, literárnym kritikom, historikom i prekladateľom. Jeho próza akoby vyvierala z najčirších a najhlbších prameňov národa, z jeho reči, piesni a dejín. Taká je Zimná legenda, vydané

Budova Najvyššieho kontrolného úradu v Bratislave

prečítať na našej webovej stránke. Podstatou kontroly je nastavovať zrkadlo a pomáhať zlepšovať správu vecí verejných.

• Preverovali ste aj funkčnosť systému eHealth a rozsah jeho využívania?

Slovenské zdravotníctvo sa prepadá v každej z oblastí elektronizácie, na ktoré sa kontrolóri pozreli tento rok. Problém má spoločného menovateľa – zlyhávajúce MZ SR. Chýba strategické plánovanie a finančné riadenie na základe dát. Dnes nevieme povedať, či objem peňazí smerujúci do slovenského zdravotníctva je postačujúci, či sú peniaze využívané efektívne aj hospodárne a či občan, ktorý má nárok na kvalitnú zdravotnú starostlivosť, ju aj v reálnom živote dostane. Zdravotnícke dáta v rámci národných registrov Národného centra zdravotníckych informácií (NCZI), na základe ktorých by rezort zdravotníctva mohol kvalitnejšie plánovať, chýbajú, neoverujú sa, ani nevyhodnocujú. Problémy s hospodárením majú aj dve najväčšie záchranné služby v Bratislave a v Košiciach, na ktoré sa kontrolóri zamerali v rámci výkonu štvrtej tohtoročnej zdravotníckej témy.

i nevydané básne v próze. Významná je Krčmeryho kritická, aj literárno-historická tvorba. Napísal Prehľad dejín slovenskej literatúry a vzdelanosti, štúdie o najvýznamnejších postavách slovenskej literatúry Ľudia a knihy. Obdivoval najmä Martina Kukučína azda aj preto, že ako malý chlapec vyrastal v Jasenovci – a tak sa dennodenne stretával s týmto svojim veľkým rodom. Vtedy už bol

Krčmeryho slovo čisté...

Peter ŠTRELINGER

Kukučín lekárom na Brači v Dalmácii. No pri každej návšteve Kukučína na jeho rodnom Slovensku ho Štefan Krčmery sprevádzal. Vystúpil s ním na Choč, bohatá je aj ich vzájomná korešpondencia. Musím napísať, že aj mňa oslovila táto výmena listov medzi Kukučinom a Krčmerym. Listy sú uložené v Matici slovenskej. Keď som ja sám nastúpil pracovať začiatkom roka 1969 do Archívu Matice slovenskej, začal som študovať pozostalosť Kukučína, ale aj Štefana Krčmeryho. Boli to vzrušujúce stretnutia. Zvlášť po prevrate

• Vyhodnocovali ste aj dosah pandémie ochorenia Covid-19. Aké sú závery?

Pandémia, spôsobená ochorením COVID-19, odhalila v systéme ochrany verejnosti pred infekčnými ochoreniami kompetenčné, ale aj legislatívne nedostatky. Vlni sme po kontrole ochrany pred infekčnými chorobami konštatovali, že Slovensko nemá k dispozícii funkčnú sieť registrov, existujúce informačné systémy neposkytujú dostatočné dáta pre komplexné analýzy. Táto negatívna skutočnosť sa prejavila najmä v prvých týždňoch od vyhlásenia mimoriadnej situácie, keď analytici a odborníci pracovali v časovom sklze a s čiastkovými informáciami. Pozitívnu úlohu zohrali zamestnanci úradov verejného zdravotníctva, ktorí reagovali v predstihu a prvé výstrahy vydali už v závere januára 2020.

• Finančné následky pandémie ste určite tiež analyzovali...

V tomto roku sme skontrolovali štátom vyplácanú pandemickú pomoc. Spoločnosť a podnikateľský sektor čelili mimoriadnej situácii, pričom štát nedokázal masívne a rýchlo vyplácať finančnú pomoc. Chýbalo prepoje-

Novozvoleným predsedom Najvyššieho kontrolného úradu je Ľubomír ANDRASSY, jeho dlhoročný hovorca a podpredseda.

nie informačných systémov a štátom vedených registrov o súkromných podnikoch. Zaujímali sme sa aj o včasnosť pomoci. Najväčšie riziká sme identifikovali v rýchlosti rozhodovania pri nastavovaní projektov pomoci na úrovni ústredných orgánov štátu. Ide o obdobie od vzniku mimoriadnej situácie cez možnú zmenu legislatívy až po poskytnutie prostriedkov, ktoré bolo relatívne dlhé.

• Aké má NKÚ plány do budúcnosti?

Od budúceho roka prechádzame na systém plávajúceho plánovania. Plán kontrol budeme v priebehu roka dopĺňať na základe významu, výsledkov rizikových analýz či podnetov od memorandových partnerov úradu alebo verejnosti. Ďalšou dôležitou prípravou zmenu je zvýšenie dôrazu na analytickú činnosť a následné kontroly (tzv. follow-up audit) zamerané na preverenie dodržiavania opatrení kontrolovaných subjektov, prijatými na základe odporúčaní z predchádzajúcich kontrol NKÚ.

• Čím môžete vplývať na iné úrady či inštitúcie?

NKÚ reaguje na aktuálne výzvy schválením novej stratégie svojho rozvoja na roky 2023 – 2025. Kontroly už nebudú prioritne zamerané len na dodržiavanie rozpočtových pravidiel a zákonnosť pri nakladaní s verejným majetkom, ale aj na preverovanie dlhodobej udržateľnosti strategických projektov a plnenie kľúčových cieľov verejných politik. Chceme dať ľuďom odpoveď, že za spoločné peniaze sa štát dobre stará o životné prostredie, verejnú zdravie, školstvo, ako aj o chudobných a sociálne slabších v ohrozených regiónoch.

neraz mu to vyčítala. A krivo naňho hľadala aj preto, že sa takto míňali jej, teda didoličovské peniaze. Pri korešpondencii nachádzal Kukučín jednu z mála otvorených duší, to bol Štefan Krčmery. Ten ho stále pozýval, aby sa vrátil domov na Slovensko. V istých chvíľach bol Martin Kukučín schopný aj podľahnúť. Dojímavý je však list práve Krčmerymu, v ktorom s konečnou platnosťou oznamuje, že domov na Slovensko sa nikdy nevráti. Pri písaní životopisu o Kukučínovi Láska a smrť natrafil som na platonickú lásku Kukučínovu Vericu Krznaričovú. Bola to vnučka majiteľa vily v kúpeľnom meste Lipik, kde Kukučín prežil posledné roky svojho života. Verica sa stala, zdá sa, osudovou ženou aj pre Krčmeryho, ktorý ju stretol v roku 1931 pri odhalení pamätnej tabule v Selciach na Brači. Krátke milostné vzplanutie Štefana Krčmeryho k Verici bolo pravdepodobne u neho hlavnou príčinou prepuknutia duševnej choroby – schizofrénie. Odhaľujú to jeho deníky, ale aj nádherná báseň v próze Verica. Krčmery cítil výčitky voči svojej manželke aj deťom. Takto vznikla v roku 1932 jedna z najkrajších básní v slovenskej poézii – Slovo čisté...

do Chorvátska, odkiaľ pochádzala jeho manželka Perica. Prečo odišiel? No, cítil sa doma dosť cudzo, tak si to nepredstavoval. Cítil aj u svojich blízkych priateľov a známych pechovenie za majetkom, za zvyškovými prebendami po maďarských grófoch. To ho veľmi urážalo. On, ktorý bol nad každý majetok povznesený. Lebo Kukučín aj na Brači a rovnako aj v Punta Arenas na južnom cípe Čile medzi chorvátskymi prisťahovalcami bol známy ako lekár, ktorý liečil zadarmo. Táto ľudomilnosť sa nepáčila ani jeho mladej žene Perici,

V tomto roku takmer nijaký obchodný reťazec nebude predávať živé ryby

Kapor bol, je a naďalej bude rybou Vianoc

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

K vianočným sviatkom na Slovensku neodmysliteľne patria okrem ihličnatého ozdobeného stromčeka aj oblátky, kapustnica a kapor. V tomto roku bude rýb menej a budú opäť drahšie. Navyše, zužuje sa počet miest, kde si ich možno kúpiť, pretože takmer všetky obchodné reťazce už predaj z kadi nebudú zákazníkom ponúkať.

V Poľsku v roku 2020 odsúdili dvoch zamestnancov pobočky francúzskej siete supermarketov za zlé zaobchádzanie s kaprami pri predaji. Momentálne v krajine niekoľko maloobchodných značiek už predaj živých kaprov neponúka. O niečo podobné sa na Slovensku usiluje občianske združenie Humánný pokrok. Pokus zakázať predaj prostredníctvom Štátnej veterinárnej správy SR nevyšiel. Už niekoľko rokov sa živé ryby nepredávajú v niektorých mestách na vianočných trhoch a pridávajú sa aj obchodné reťazce.

■ KAPRIE PEKLO

Pod týmto heslom spustili aktivisti Humánného pokroku kampaň za zákaz predaja živých kaprov. Výsledkom ich lobbingu je, že obchodné reťazce na túto požiadavku pristúpili. Kaufland v tomto roku už živé ryby nebude mať. Lidl a Billa živé ryby ani v minulosti neponúkali, Terno a KRAJ ich nepredáva od minulého roka. Živé ryby bude ponúkať ich spoločnosť Tesco, aj tá sa však zaviazala, že od budúceho roka s predajom skončí.

Martin Smrek, predseda organizácie Humánný pokrok, na webovej stránke tvrdí, že kapry si zaslúžia našu ochranu rovnako ako každé iné zviera. „A každý ďalší záväzok firiem, ktoré sa rozhodnú im túto ochranu zabezpečiť,

Predávať kapre na vianočné sviatky z kadi pod holým nebom bude minulosťou.

posúva našu spoločnosť o krok vpred. Záväzky spoločností Billa a Tesco sú víťazstvom pre kapry a vedú k humannejším sviatkom pre všetkých.“

■ ZNEVAŽOVANIE PRÁCE

Podľa prezidenta Združenia chovateľov rýb na Slovensku Michala Madžunkova zastrešujú vyše štyridsať najvýznamnejších chovateľov rýb na Slovensku. Produkcia členov združenia aktuálne dosahuje vyše deväťdesiat percent z celkovej produkcie rýb na Slovensku.

„Chov rýb je súčasťou poľnohospodárskej prvovýroby a vyžaduje si náročnú celoročnú starostlivosť o rybníky a ryby v nich chované. Rybárstvo v súčasnosti zápasí s množstvom neriešených problémov, a preto je pre nás neprijateľné a uráža

nás spôsob, akým skupina aktivistov z Humánného pokroku, o. z., znevažuje našu poctivú prácu. Spotreba sladkovodných rýb na Slovensku je veľmi nízka a nedosahuje ani jeden kilogram na osobu a rok. Aktivity nadšencov z uvedeného združenia môžu toto číslo ešte znížiť, čo nás určite neteší.“

■ HUMÁNNY POKROK

Podľa vyjadrenia výkonného riaditeľa združenia Milana Mazáňa ide o zviditeľnenie činnosti organizácie s financovaním svojich aktivít zo zahraničia.

Podľa výročnej správy za rok 2021 občianske združenie Humánný pokrok rozbehlo dve kampane, ktoré požadujú zákaz kľetkového chovu sliepok, čo je inak aj cieľ Európskej komisie, a tiež ochranu kaprov. V novembri

2022 vydali brožúru Ryba na suchu, ktorá sa zameriava na predaj živých kaprov na Slovensku a na kresťanskú tradíciu spojenú s touto témou.

Združenie Humánný pokrok je financované prevažne zo zahraničia. Iba tri americké organizácie – The Humane League, Centre for Effective Altruism a Charities Aid Foundation America – im darovali v minulom roku vyše stotisíc eur, jedenásťtisíc eur dostali od Nadácie otvorenej spoločnosti, ktorej sieť založil George Soros. Z verejných zbierok získali iba necelých 366 eur.

■ DLHOROČNÁ TRADÍCIA

Podľa Michala Madžunkova sa predaj živých rýb ambulantom predajom na predajných miestach začal v šesťdesiatych rokoch minulého storočia. Tradícia pretrvala dodnes, pred Vianocami sa predávajú ryby najmä pred obchodnými reťazcami, kde je najvyšší pohyb ľudí. Predaj má jasne stanovené pravidlá, musí byť povolený príslušnou regionálnou veterinárnou a potravinovou správou a je počas decembrového predaja pravidelne kontrolovaný. Predavači na požiadanie aj kapra usmrta mimo dohľadu zákazníka a očistia. Tento spôsob predaja dokonca v posledných rokoch prevažuje. Majitelia rybárstiev tvrdia, že na Slovensku máme najprísnejšie zákony na predaj živých rýb v Európe. Presne určujú, koľko môže byť kusov v nádržiach, akú má mať voda teplotu, ale aj to, ako s rybami manipulovať a ako ich usmrcovať.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v Strategickom pláne rozvoja akvakultúry SR do roka 2030 hodnotí ako hrozby domáceho chovu rýb pokles predaja živých rýb v predvianočnom čase, menší záujem o kapra u mladej generácie a antikampane na predaj rýb.

Dôležité je povedať aj to, že ide o nekomerčný projekt, teda Slovenská pošta od neho neočakáva výnosy, ale iba radosť detí.“

Deti si najčastejšie želajú tablety, mobily, školské a športové potreby, knihy, spoločenské hry, ale vyskytnú sa aj prosby o živého poníka alebo bračeka a sestričku. A sú aj smutné želania detí, ktoré vyrastajú v neúplnej rodine, sú ťažko choré alebo postihnuté. Minulý rok 158 listov poslali nevidiace deti. Pre Ježiška však odpoveď nie je problém – deťom príde odpoveď aj v Braillovom písme.

■ VIANOČNÁ ZNÁMKA

V roku 2013 sa projekt obohatil o Vianočnú známku. Jej autorom, rovnako ako obálky prvého dňa a pečiatky, sú deti. Nápad vznikol preto, že deti často posielali Ježiškovi aj kresby.

Tohto roku vybrala komisia návrhy detí z výtvarného krúžku Základnej školy Rozmarínová v Komárne, ktorý vedie Renáta Kubalová. Námotom poštovej známky je kresba od Viktorie Bubeníkovej z Komárna s motívom trojkráľových koledníkov. Na obálke prvého dňa je vianočné mestočko od Kristíny Gubienovej. Nikolett Andrei Samai nakreslila zase symbol Vianoc – anjela, ktorý sa stal predlohou na pečiatku. Všetky tri deti sa zúčastnili v polovici novembra na slávnostnom predstavení Vianočnej pošty a pozornosť televíznych kamier a fotoaparátov si užívali.

■ Z CELÉHO SVETA

„Hlavným cieľom Vianočnej pošty je motivovať deti na písanie listov, podporovať v nich fantáziu a kreativitu a, samozrejme, prinášať im radosť,“ povedal o projekte generálny riaditeľ Slovenskej pošty Ľubomír Mindek. „Minulý rok prišli listy a pohľadnice detí zo 41 štátov sveta. Takmer 71-tisíc listov dostal Ježiško zo Slovenska, zo zahraničia prišlo 2 810 pozdravov, pričom prevažovali listy z Taiwanu, Ruska, Českej republiky, Hongkongu a Japonska.“

Prvé nedeľné dieťa napísalo Ježiškovi list so svojim želaním už v auguste

Vianočná pošta prijala bezmála stotisíc listov

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Už po dvadsiaty štvrtý raz sa rozbehol projekt Vianočnej pošty, v ktorom deti môžu písať svoje detské želania Ježiškovi do Rajeckej Lesnej. Za tento čas poslali vyše dva milióny listov, na ktoré sa aj dočkajú odpovede a malého darčeka. Súčasťou otvorenia aktuálneho ročníka Vianočnej pošty bolo i predstavenie špeciálnej vianočnej poštovej známky s detskými kresbami.

Prvá netrpezlivá Zuzka z Banskej Bystrice napísala Ježiškovi už 12. augusta. Odvtedy na pošte v Rajeckej Lesnej zaevidovali vyše tisíc listov s detskými želaniami. Z nich 645 bolo zo Slovenska. Zo zahraničných krajín jednoznačne a tradične dominuje Taiwan s počtom 263 listov, nasleduje Česká republika, Rusko a Nemecko.

Rajeckej Lesnej nevybrali náhodou. Zásluhou rezbárskeho majstra Jozefa Pekarú je tu najväčší pohyblivý betlehem na Slovensku. Na svojom životnom diele pracoval od roka 1980 celých pätnásť rokov a v súčasnosti je tento rezbársky monument v tamojšom Dome Božieho milosrdenstva.

■ VYTÚŽENÉ DARČEKY

Aj keď minulý rok poznačilo obmedzenie prepravných kapacít pre protipandemické opatrenia, čo sa prejavilo v menšom počte listov zo zahraničia, na adresu Ježiško, Rajecká Lesná 999 99, prišlo vyše deväťdesiatpäťtisíc listov. Na túto adresu deti môžu poslať list do 16. decembra aj tento rok. Druhou možnosťou je poslať pranie z mobilu či počítača cez aplikáciu Moja pohľadnica. Ak nezabudnú uviesť svoju adresu, dostanú aj malý darček od Poštovej banky, ktorá je partnerom projektu.

„Teší ma, že aj vďaka našej podpore môžu deti písať Ježiškovi už takmer štvrté storočie. Každoročne sú to desiatky tisíc listov, ktoré nielen s odpoveďou, ale aj s prekvapením putujú naspäť na adresu malých písateľov a prinášajú im radosť a neopakovateľnú atmosféru Vianoc,“ povedala pri otvorení Vianočnej pošty výkonná

Projekt Vianočnej pošty tento rok otvorili zľava štátny tajomník Ministerstva dopravy a výstavby SR Jaroslav KMEŤ, generálny riaditeľ Slovenskej pošty Ľubomír MINDEK a výkonná riaditeľka Poštovej banky Melinda BURDANOVÁ spolu s deťmi.

riaditeľka Poštovej banky Melinda Burdanová.

■ JEŽIŠKOVI POMOCNÍCI

Odpovede deťom zabezpečujú „Ježiškovi pomocníci“. Inak povedané pošťárky z pošty v Rajeckej Lesnej. Ak sa dá, deti dostanú spolu s odpoveďou aj malý darček. „Keď sme si prvýkrát sadli k projektu, museli sme vyriešiť veľa problémov

– od vzhľadu obálky, poštovej adresy až po text odpovede,“ zaspomínala na začiatky projektu Irena Kyrinovičová, riaditeľka kancelárie štátneho tajomníka Ministerstva dopravy a výstavby SR a projektová manažérka projektu. „Formu odpovede sme vtedy konzultovali so špeciálnym pedagógom a psychologom docentom Albinom Škovierom. Aby sa deti odpovedi aj potešili, ale aby sa im nesľubovalo nemožné.

GLOSA

S Ondrejskou nocou sa oddávna spája množstvo prastarých zvykov. Bola v ľudovom zvykoslóvi jednou z najdôležitejších a za určitých okolností mala predpovedať nielen počasie na celú zimu, ale aj hojnosť úrody a ďalší vývoj v gazdovstve: „Sneh, ktorý napadne na Ondreja, dlho leží, len na Gregora do potoka pobeží.“

Stridžie dni

Najviac nádeji do ondrejských zvykov vkladali vydajachtivé dievčatá, ktoré rôznymi vešteniami sa pokúšali zistiť, či sa dostanú pod čepiec, kto bude ich vyvolený. Stretávali sa u vybranej kamarátky, varili halušky so zašúľanými lístkami s menami nápadníkov a „ktorý sa prvý na vrch vyplaví, toho jej osud prideli“. Olovo liate cez oko kľúča do studenej vody vytváralo rôzne tvary. Z nich s bujnou fantáziou, niekedy aj s pomocou starých mám, hľadali cesty svojho osudu. S vlnkami na pleciah vybíhali do dediny a triasli plotmi: „Trasím trasím plotom, nikto nevie o tom, len sám Pán Boh z neba, že mi muža treba.“ Zo smeru, odkiaľ sa ozval štekot prvého psa, mal vraj prísť aj onen vytúžený ženich...

V našej dedine, ako aj v turčianskom kraji okrem ušľachtilých zvykov sa udiali zlomyseľnosti, ktoré občas aj rodiny rozhrnivali. Gazdovia po Ondrejskej noci vychádzali do dediny a hľadali svoje bráničky aj vráta. Spomína sa, že i voz mládenci rozobrali, jeho súčasti na strechu poťahali, tam ho opäť zmontovali. Preto pred Ondrejom gazdovia bráničky kadejako poišťovali, ale vynaliezavých šibalov ani to nezastavilo. Bráničku so stĺpkom aj do tretích susedov preniesli.

Na Ondreja, ale aj na a Barbaru a Luciu, na tzv. Stridžie dni, keď dedina ožila a pripomenuli sa tradície a dávne zvyky našich predkov, zvyčajne sa začínal adventný čas. No tak už zväčša bolo. Svetlo petrolejky v chalúpke cez novinami vyčistený cylinder nahradil mihotavý jas obrazovky televízora. V rukách pol domácnosti I-phon, v ktorom sa objaví aj v tme každá postava aj tvár, ktorá sa priblíži k bráničke. Sňať ju a odniesť by tak mohli mládenci JCB-čkom. No a musela by to byť riadna paripa, ktorá by zatriasla dvojmetrovým betónovým plotom, nieto vyriečiť verš. Ešte aj hodinky ju okriknú, že čerpá energiu nad limit. Za tým plotom, za ktorým sa naplnia vidina rodinného šťastia. Tak sa stáva, že matičnú akciu, na ktorej prípravu sa venuje veľa času a prostriedkov, navštíví pätnásť-dvadsať ľudí. Dobu len tak nezmeníme...

Text a foto: Ján MERIAČ

Na Luciu sa vymetalo zlo z domov...

NA OKRAJ

Bezmála sedemdesiat percent Slovákov je nespokojných s tým, ako funguje demokracia na Slovensku. Priemer Európskej únie je pritom iba 38 percent. Druhí najviac nespokojní sme aj s fungovaním demokracie na európskej úrovni. Ide o pomerne čerstvé zistenia portálu Euractiv.

Slováci sú čoraz nespokojnejší s demokraciou na domácej pôde. Spomínaný prieskum Eurobarometra ukázal, že 67 percent Slovákov nie je spokojných s tým, ako funguje demokracia v našej krajine. Na jeseň pritom takýto negatívny postoj vyjadřilo 63 percent Slovákov, nespokojnosť teda stúpa. Ide o najnegatívnejší postoj k domácej demokracii v celej EÚ. Trend nespokojnosti je výrazne rastúci. Na jar 2021 bola nespokojnosť iba na 56 percentách a horšie na tom bolo iba Bulharsko, Slovinsko, Chorvátsko a Grécko.

O demokracii iba snívame

Lenže aj priebežný vývoj a trendy nás nijako neupokojujú, naopak, to, že sa takmer všetko na Slovensku hýbe zlé, ak nie neradosným smerom, vníma až 62 percent občanov Slovenska, čo je tretí najvyšší pomer hneď po Grécku a Chorvátsku. Slováci sú nespokojní aj s tým, ako funguje demokracia v Európskej únii. S 53-percentnou nespokojnosťou jej nedostatky vidíme takmer najhoršie z celého spoločenstva; so 60 percentami Slovákov predbehli iba Gréci. K nespokojnosti Slovákov môže prispievať fakt, že sa cítia byť nepripravení čeliť následkom vojny. Na rast cien energií sa totiž cítia byť pripravených iba 17 percent Slovákov, priemer EÚ je 40 percent. Veľmi podobne to Slováci vidia aj s rastom cien potravín. Slováci tiež v prieskume povedali, že následky vojny na Ukrajine už znížili ich životnú úroveň a očakávajú, že to tak zostane aj na budúci rok. Takto to vidí 48 percent Slovákov, ďalších 43 percent ešte následky nepocítilo, ale očakávajú ich. Iba šesť percent Slovákov si myslí, že vojna na Ukrajine nijako neznižuje ich životnú úroveň.

Možno tie čísla nekorešponujú s oficiálnou propagandou a ideológiou vládnej moci a jej stranických prisluhovačov a hlasovačov v parlamente. Ak si však vláda zo „zástupcov ľudu“ spraví iba poslušné a nemysliaci nástroje na prijímanie vládne konformnej legislatívy, potom je tu na Slovensku naozaj niečo s demokraciou „naruby“. Ak sa moc stará iba o blahobyt strán, ktoré ju v danej chvíli predstavujú, a ich stranických ideológií, ťažko sa dá hovoriť o akceptovateľnej demokracii. Metóda politického valca je najmä o všeobecnej neslobode. Potom sa niet čomu čudovať, že mu dochádza alebo v závere roka dochádzala para, teda podpora občanov.

„Demokracia nie je panovanie, ale len práca, práca na zabezpečenie spravodlivosti. A spravodlivosť je matematika humanity.“ Pripomína už Tomáš Garrigue Masaryk. Ako vzdialená je táto jeho téza od praktického politického života na Slovensku! A ako sa čoraz viac v tejto podobe politiky vzdaluje!

Ján ČERNÝ

Slovenská politika v roku 2022 žila v znamení chaosu a rozvratu

Krehká demokracia naráža na egocentrizmus

Roman MICHELKO – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Tretí rok vlády súčasnej koalície pod vedením Eduarda Hegera a riadením Igora Matoviča sa niesol v znamení rozvratu a chaosu. Vyvrcholilo to vyslovením nedôvery ich vláde 15. decembra v parlamente. Bolo to očakávané a logické. DNA tejto vlády bola jasná hneď po vyhlásení výsledkov volieb 29. februára 2020. Dnes je už celkom evidentné, že transformácia kontroverzného politického rebela Igora Matoviča na predvídaťelného exekutívneho politika, ba dokonca štátnika, sa nepodarila. Zároveň sa ukázalo, že ani výmena na poste premiéra počas prvej vážnej krízy kabinetu v roku 2021 nič zásadne nezmenila. Premiér E. Heger je submisívny politik, ktorý zjavne nedokázal brzdiť či mierniť excesy svojho ministra financií. Navonok – najmä smerom k Bruselu a Washingtonu – však vystupoval diplomaticky až zbytočne ústupčivo.

Ak by sme sa mali pokúsiť vysvetlovať začiatok krízy, ktorá v predvianočnom čase kulminovala, tak jej základy môžeme jasne identifikovať pri hlasovaní strán OĽaNO, SME RODINA a ZA ĽUDÍ za takzvaný „prorodinný“ balíček.

■ ULTIMÁTUM SAS

Už samotné hlasovanie proti zásadným výhradám vtedy ešte koalíčného partnera strany SaS bolo povážlivé. Ale prevalcovanie prezidentského Beluského sedmičky, teda parlamentného fragmentu ĽSNS (Ľudová strana Naše Slovensko), ktorý si však za podporu tohto návrhu vypýtal zmeny v zákone, ktoré boli účelovo namierené proti rómskej menšine, zapôsobilo ako ekrazit. To bol začiatok hlbokého politickej krízy, ktorej rozuzlenie sa skončilo návrhom na odvolanie Hegerovej vlády. Insitné reči Michala Šipoša a spol. o tom, že

■ POD POKRIEVKOU

v OĽaNO nevedeli, že to bude problém a že nakoniec za všetko je vinná strana SaS, lebo ten zákon nevetovala, sú argumenty hodné akurát tak ich skalných voličov.

Každopádne, 6. júla 2022 nastala nová fáza koalíčnej krízy. Richard Sulík si naivne myslel, že sa mu podarí zopakovať model riešenia z jari 2021. Ultimatívne požadoval rekonštrukciu vlády s tým, že Matovič v nej musí definitívne skončiť. No a práve tam sa ukázalo, že veľmi zle odhadol politickú realitu. Predpokladal, že Heger pochopí situáciu a začne sa správať ako naozajstný premiér. Tento fatálny omyl viedol k tomu, že kríza sa nakoniec vyvíjala úplne inak, ako si to šéf liberálov predstavoval.

Zásadne chybný odhad mal Richard Sulík v dvoch okolnostiach, ktoré ignoroval. Jednak si premiér Heger aj napriek predbežným dohodám (pozn. autora: je verejným tajomstvom, že o kroku Sulíka bol dopredu informovaný) neurobil svoju časť domácej úlohy. Zároveň sa submisívny Heger v tom čase nemohol oprieť o väčšinu poslaneckého klubu OĽaNO, ktorá, naopak, tuto krízu vnímala ako šancu zbaviť sa otravného Sulíka. Ako sa ukázalo, prerátali sa obe strany konfliktu. OĽaNO a ostatná časť koalície si naivne nahovárali, že tým, že strana SaS hlasovala za programové vyhlásenie vlády, je minimálne morálne zaviazaná podporovať ju, aj keď sa ocitla mimo vlády. To bolo naozaj naivné. Zjavná neschopnosť predstaviť si stranu SaS ako opozičnú stranu viedla k veľmi chybným záverom.

■ HORÚCE LETO

Vráťme sa však do politickej horúceho leta. Požiadavka strany SaS bola jasná a jednoznačná. Vedenie OĽaNO, až na malé výnimky, zahodilo racionalitu a nahradilo ju servilnosťou voči svojmu lídrovi. Odchod strany SaS bol tak nevyhnutný, a aj keď sa strana SaS istý čas v opozícii hľadala, nakoniec sa vyprofilovala na skoro až štandardnú opozičnú stranu. Treba zdôrazniť, že

aj v OĽaNO medzitým prebiehali isté procesy. Už na povestnom teambuildingu v Tatrách zazneli náznaky formovania občiansko-demokratickej platformy. Za odstúpenie Matoviča tam vtedy hlasovali traja členovia OĽaNO: minister životného prostredia Ján Budaj a poslanci Andrej Stančík a Kristián Čekovský. Ako vieme, Stančíka sa zbavili tým, že ho „politicky kúpili“ postom štátneho tajomníka na ministerstve zahraničných vecí, ale jablko sváru už bolo zasiaté. V čase, keď bolo jasné, že strana SaS nebude krajne konštruktívnu či dokonca servilnou opozíciou, ktorá vládne odmäva čokoľvek, sa začala formovať občiansko-demokratická platforma, ktorej cieľom bolo formou nátlaku zastaviť najabsurdnejšie rozhodnutia Matoviča a jeho servilnej väčšiny v klube OĽaNO.

■ SPOJENÉ VOLBY

Fakt, že servilnosť k Matovičovi znamená stopku vo verejnom živote, si na vlastnej koži pocítili takmer všetci poslanci OĽaNO, ktorí kandidovali v komunálnych a regionálnych voľbách. Zvlášť trpká pilulka to musela byť pre šéfa poslaneckého klubu matovičovcov Michala Šipoša, ktorého odmietli aj jeho najbližší krajan a nedostal sa ani len do miestneho zastupiteľstva v jeho rodnej Starej Ľubovni.

Okrem teda permanentnej vládnej krízy boli ďalšou politickou udalosťou roka spojené komunálne a regionálne voľby. Ich výsledky boli nejednoznačné. Paradoxne, takmer každý si privlastňoval víťazstvo, ale rozhodne sa nedá konštatovať, že triumfovala koalícia alebo opozícia. V týchto voľbách sa zároveň ukázalo, aké je Slovensko politicky heterogénne. Kým v Bratislave dominovali progresívci, dokonca až tak, že doslova vygumovali klasickú pravicu, na ostatnom Slovensku to nebolo jednoznačné. Na úrovni krajských miest vládla nebývalá stabilita. S výnimkou Prešova, kde sa bývalá

primátorka Andrea Turčanová rozhodla neobhajovať svoj post, ho obhájili všetci ostatní primátori. Podobné to bolo aj v župných voľbách. Len v Nitre nastala generačná výmena, keď služobne aj vekom najstaršieho župana Milana Belicu nahradil Branislav Becik. Zároveň sa ukázalo, že strany so silnými regionálnymi štruktúrami celkom slušne bodovali. SMER – SD, ale i KDĽH v zásade obhájili svoje pozície a veľmi slušný výsledok mala tiež nová strana HĽAS – SD, ktorá aj v komunálnych a regionálnych voľbách ukázala, že s ňou treba počítať. Spojené voľby ukázali zopár trendov. Asi najsilnejším bolo, že akékoľvek spojenie človeka, ktorý kandiduje v tričku OĽaNO, znamená pre daného kandidáta bozk smrti. Je veľmi pravdepodobné, že mnoho kandidátov by uspelo, ak by sa nesprznilo s takou toxickou značkou.

■ ODCHOD LIBERÁLOV

Definitívny odchod strany SaS do opozície bol sprevádzaný rôznymi nádejami a nereálnymi očakávaniami. Strana SaS sice vyhlásila, že plánuje byť konštruktívnu opozíciou, no nevydržala sériu útokov, atakov a denunciací zo strany lídra OĽaNO, čo spôsobilo, že tento pôvodný zámer sa ukázal ako nerealizovateľný. Nominálne Hegerova, v skutočnosti však Matovičova vláda sa naďalej správala tak, akoby disponovala väčšinou, ktorú však reálne stratila. Zdá sa však, že toto nové postavenie si vôbec neuvedomila.

„Freestyle“ pokračoval. Vláda nebola ochotná tak ako každá iná menšinová vláda komunikovať s opozíciou, trepezlivo vyrokovávať podporu pre jednotlivé zákony. Nebola pripravená na kompromisy ani na úmerné rokovania. Naopak, poslanec Milan Vetrák prišiel s tézou, ktorá sa spolieha na to, že mnohé zákony prechádzajú 63 či 65 hlasmi a toľko hlasov koalícia má. Realita ich veľmi skoro dobehla. Opozícia začala veľmi účinne využívať inštitút obštrukcie a pri niektorých sporných zákonoch jednoducho zablokovala parlament. Opozícia, do ktorej už patrila aj strana SaS, dokonca zopárkrát odmietla otvoriť schôdzu dufajúc, že tak aj tí najslabomyseľnejší koalíční politici pochopia, že ak chcú naďalej fungovať v menšinovom režime, takéto správanie opozícia nebude tolerovať. Bohužiaľ, slovenská politika, ktorú ovláda jediná sila, je totálne imúnna voči akejkolvek

racionalite. Dalo sa tak čakať, že vláda skutočne narazí.

Zdá sa, že základnou charakteristikou súčasnej slovenskej politiky je skutočnosť, že nemôže byť v žiadnom ohľade štandardná. Takéto potácanie medzi funkčnosťou a nefunkčnosťou vlády je možné len vďaka existencii takzvaných nezaryadených poslancov, pričom niektorí, osobitne Tomáš Taraba, si svoju pozíciu jazyčka na váhach náramne užívajú. Práve na ňom a jeho troch kolegoch stojí a padá väčšina v parlamente, čo už viackrát v reálnych politických rozhodnutiach dokázal. Zvlášť kontroverzne bolo vnímané jeho podržanie najnenávidenejšieho politika na Slovensku Igora Matoviča, ktorý prežil odvolávanie v parlamente len s pomocou neúčasti „tarabovcov“. Jeho vysvetlenie, že tým zabránil návratu strany SaS do koalície, je viac než sporné a celkom určite v tom čase nereálne. Táto možnosť expirovala 31. augusta, resp. 1. septembra 2022. Časť svojich voličov presvedčil, čo sa preukázalo, že prvýkrát sa jeho strana ŽIVOT – Národná strana ocitla v prieskumoch verejnej mienky na úrovni troch percent.

■ POLITICKÉ KUPČENIE

Na časti súčasnej koalície je magická ich snaha, aby napriek hrubému politickému kupčeniu vyzerali ako ľudia, ktorí disponujú morálnou integritou. Bolo by to len smiešne, ale niektorí, zvlášť Juraj Šeliga (ZA ĽUDÍ), ale aj figurky z občiansko-demokratickej platformy OĽaNO, sa naozaj snažia verejnosť presvedčiť, že podpora tarabovcov – odídencom od Mariana Kotlebu – je pre nich červná čiara a že ak by sa stala realitou, na oplátku by zase oni prestali podporovať koalíciu. Premiér Heger sa tak dostáva do ťažkej dilemy, ale keďže nedisponuje ani štipkou politického talentu, spor sa len prehľubuje a je úplne jasné, že táto situácia sa nemôže skončiť inak ako ich predčasným krachom.

Aj na začiatku aktuálnej krízy nebola snaha naozaj povaliť Hegerovu vládu, ale len usvedčiť zopár farizejov z koalície, osobitne Šeligu a ľudí z občiansko-demokratickej platformy v OĽaNO, z toho, že práve ich reči sa nemôžu viac rozchádzať s ich činmi. Usvedčiť ich malo práve hlasovanie o nedôvere vlády, kde sa malo nad všetku pochybnosť dokázať, že táto vláda visí na šnúrkach od Tarabových gátí. Tomáš Taraba však túto hru nehral podľa Sulikového scenára, preto vznikla naozaj vážna kríza. Eduard Heger sa svojim hlbokým nepochopením pravidiel politiky dostal do pasce, ktorá jasne ukázala, že doterajší „freestyle“ už nie je možný.

■ AKO ĎALEJ?

V čase uzávierky tohto vydania Slovenských národných novín stála nebolo jasné, ako slovenskí politici vykorčuľujú z ústavnej krízy po povelaní Hegerovej vlády. Buď rozhodnúť o predčasných voľbách oni v parlamente, alebo ľudia v referende 21. januára. Plebiscit by však musel byť úspešný. Tesne po páde kabinetu bola jednoznačná snaha, a to na oboch stranách politického spektra, neďať karty do rúk prezidentke. To by malo znamenať, že ani opozícia, ani koalícia nemajú záujem na vládne, ktorú by kreoval prezidentský palác. Z toho by malo vyplývať, že scenár s neriedeným pádom vlády by mal byť až ten posledný. Tak by to bolo v normálnom štáte. Bohužiaľ, na Slovensku to neplatí. Slovensko je už takmer tri roky doslova rukojemníkom neschopných a egocentrických politikov vo vedení štátu. Slovenská demokracia sa ukázala príliš krehká a neschopná porátať sa s osobou, ktorá dokáže permanentne generovať len konflikty.

Srbská kostnica pripomína krvavú žatvu prvej a druhej svetovej vojny

Historická pamäť trencianskeho cintorína

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

Jeden z trencianskych cintorínov je na svahu štvrte Juh. Z nej sa rozprestiera výhľad na veľkú časť Považia. V kopci sú dlhé rady vojenských náhrobkov. Len niekoľko z nich má čitateľné označenie. Takmer všetky sú hroby dnes neznámych vojakov, kedysi pochovávaných na lúke, teraz sú v tieni hustého lesa.

Je to mimoriadne miesto. Nielen pre mesto Trenčín. Spájajú sa tu spomienky na srbský Kragujevac, českú Prahu a na mnohé z obcí, z ktorých pochádzali v roku 1918 popravení vojaci „Drotárskeho pluku“. Z tohto miesta k nám prevrávajú dejiny.

■ STROM PRIATELSTVA

Mesto Trenčín obnovilo v roku 2019 pamiatku na obeť prvej svetovej vojny a koncom roka 2021 vedno so spolkom Sloga zasadilo strom – drvo slovensko – srbského priateľstva. Na obnovenej kostnici je nápis: „V tejto juhoslovanskej kaplnke – kostnici postavenej ako symbol československo- juhoslovanského a slovensko-srbského priateľstva – sú uložené telesné pozostatky 172 obetí prvej svetovej vojny pochádzajúcich z územia bývalého Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, ktorí zomreli počas vojny v Trenčíne.“

Kaplnku slávnostne posvätil 6. mája 1928 pravoslávny biskup a vlastenec vladyka Gorazd Matej Pavlík, ktorý sa 4. septembra 1942 stal obeťou nemeckej nacistickej perzekúcie a teroru za ukrývanie hrdinov počas tzv. heydrichiády v Čechách.

Pri príležitosti slávnostnej vysviacky tejto kaplnky juhoslovanských obetí mestu Trenčín odovzdali vysoké štátne vyznamenanie Kráľovský rad sv. Sávu III. stupňa, ktoré mu udelil kráľ Alexander Karadjordjevič ako výraz srbských sympatií k mestu, z ktorého pochádzal Slovákmi tvorený 71. peší pluk. Jeho príslušníci sa na sklonku prvej svetovej

Dlhé rady náhrobkov s menami, no najmä bez nich, na vojenskom cintoríne pri trencianskej mestskej štvrti Juh.

vojny vzbúрили proti jej nezmyselnému pokračovaniu a v júni 1918 boli velením rakúsko-uhorskej armády odsúdení a popravení v srbskom meste Kragujevac.

Obnovené v roku 2019 z prostriedkov mesta Trenčín v spolupráci so srbskými občianskymi združeniami na Slovensku Sloga a Podunavlje.

■ PODNETNÁ STOROČNICA

Z dátumov je zrejmé, že podnetom na obnovu kostnice, ako aj nápisu,

a vysadenie symbolického lípy bola storočná tragická udalosť, popravy v júni 1918. Dnes sú popravení známi po mene a takisto aj ich kat podplukovník Artur Marx. Po vzniku Československa sa snažili bezvýsledne naše úrady vypátrať ho.

■ DROTÁRSKY PLUK

Kragujevská poprava príslušníkov trencianskeho „drotárskeho“ 71. pluku, slúžilo v ňom až osemdesiat percent Slovákov, je jedinou udalosťou našich

dejin, kde prelom urobilo umenie, rodiaci sa slovenský film. Dodnes sa ako vynikajúce scenáristické a režisérske umenie oceňuje film Paľa Bielik Štyridsaťštyri z roka 1957. V ňom dal príležitosť plejáde slovenských hercov, predstaviteľ hlavného hrdinu Juraj Sarvaš mi pre SNN pripomenul, že z ľudí pred, ale aj za kamerou už je jediný žijúci svedok zrodu tohto filmu. Scéna, v ktorej rakúsky podplukovník Marx, v stvárnení skvelého Ctibora Filčíka, odratúvaním rozhoduje o živote a smrti – jeden dva tri, vystúpiť – dodnes vyvoláva zimomriavky.

■ DLHÉ ČAKANIE

Až dlho po filme Štyridsaťštyri vychádzajú podrobnejšie diela – najväčším príspevkom slovenskej historiografie je práca Vzbura náhradného práporu 71. pešieho pluku v júni 1918 v Kragujevaci, ktorá vyšla v roku 1970! Súhrn o prameňoch – vrátane tých vo Vojenskom archíve vo Viedni, prefotografované sú však už uložené v Štátnom archíve v Bratislave – uvádza podrobne Marián Hronský, o. i. člen Historického odboru Maticy slovenskej. Píše to v prvej súhrnnej vedeckej práci Vzbura slovenských vojakov v Kragujevaci z roka 1988! Najobsažnejšia historická práca obsahuje aj prílohu dokumentov vrátane menného zoznamu odsúdených a rozsudkov, ako aj drastického rozhodnutia odobrať pozostalým vdovám a sirotám vojenské výslužné. Až kolektívne dielo Prvá svetová vojna

1914 – 1918 z roka 2008 (!) obsahuje všetky súvislosti. Okrem iného aj vyčísluje, koľko mužov mobilizovali zo Slovenska. Marián Hronský uvádza 400-tisíc až 450-tisíc, bola to sedmina vtedajšieho obyvateľstva Slovenska. Ako mi v osobnom rozhovore Dr. Hronský povedal, znamenalo to, že vojna zasiahla drasticky do osudov prakticky každej slovenskej rodiny.

■ POČETNÉ OBETE

Slováci slúžili vo všetkých druhoch vojsk. Hronský dal dovedna podrobný prehľad o všetkých jednotkách, upozornil na niekoľko desiatok vynikajúcich pilotov. Na niektorých frontoch jednotky, v ktorých slúžili Slováci, utrpeli veľké straty na životoch, až polovicu mužstva.

Miesto na trencianskom cintoríne, kde je srbská kostnica, vysvätená srbským vladikom z Prahy, nás vedie k pochopeniu, prečo práve v pražskom pravoslávnom chráme sv. Cyrila a Metoda našli posledné útočisko parašutisti, ktorí v roku 1942 uskutočnili atentát na ríšskeho protektora Heydricha, medzi nimi Jozef Gabčík. Chrám sa zapísal do našich novodobých dejín. Okrem mnohého iného pripomína, že medzi popravenými boli aj tí, čo sa priamo podieľali na ukrývaní parašutistov. Medzi nimi biskup Gorazd.

V tejto juhoslovanskej kaplnke – kostnici postavenej ako symbol československo- juhoslovanského a slovensko – srbského priateľstva sú uložené telesné pozostatky 172 obetí prvej svetovej vojny pochádzajúcich z územia bývalého Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, ktorí zomreli počas vojny v Trenčíne.

Kaplnku slávnostne posvätil 6. mája 1928 pravoslávny biskup a vlastenec, vladyka Gorazd Matej Pavlík, ktorý sa 4. septembra 1942 stal obeťou nemeckej nacistickej perzekúcie a teroru za ukrývanie hrdinov počas tzv. heydrichiády v Čechách.

Problémy USA, na ktoré nový Kongres bude musieť dať odpoveď

Dominantná veľmoc má slabé miesta

Radoslav ŽGRADA – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Spojené štáty americké sú dominantnou silou na planéte, preto ich vnútropolitický vývoj a vôľa voči zvyšku planéty má stále rozhodujúci vplyv. Ale aj samotné centrum globálnej moci sa borí s vlastnými závažnými vnútornými problémami a politickým bojom o spôsob riešenia domácich a zahraničných otázok. Spojené štáty už dlhodobo strácajú svetovú dominanciu a vnútornú prosperitu. Po posledných midterm voľbách zasadne v januári 2023 nový Kongres Spojených štátov, ktorý bude musieť tieto nelichotivé trendy riešiť.

Dôvody mocenského úpadku Spojených štátov amerických môžeme rozdeliť do dvoch hlavných blokov. Prvým, vonkajším faktorom je nástup globálnych konkurentov Číny, Ruska a združení krajín, akým je BRICS+, ktoré podkopávajú „systém založený na pravidlách“, čo je globálny model, kde hlavným ekonomickým benefičantom je Západ na čele s USA. Ďalším je samotné vnútorné oslabenie krajiny. Washington minul na „vojny proti terorizmu“ bilióny dolárov, ktoré chýbajú doma na reštrukturalizáciu a modernizáciu ekonomiky, v zdravotníctve či školstve.

■ VNÚTORNÉ ROZPORY

Vnútorné pnutie znásobuje necitlivé pretláčanie liberálnej agendy, ktorej je v USA nositeľom Demokratická strana. Časť voličského elektorátu Republikánskej strany nie je ochotná sa s týmto zmieriť a považuje súčasného prezidenta za nelegitímneho, čoho dôsledkom bol nevidaný útok na centrum moci – na Kapitol začiatkom roka 2021. Vládnuca trieda sa v systéme bujnajúceho korporátneho kapitalizmu neusiluje nájsť odpoveď na vznikajúce extrémne majetkové rozdiely, úpadok strednej triedy, rast kriminality, nekontrolovanú migráciu z krajín Latinskej Ameriky, kolaps sociálnych systémov či presun výroby do krajín s lacnou pracovnou silou.

V októbri dosiahol počet nelegálnych prisťahovalcov, ktorí prekročili hranice USA, rekordných 230-tisíc ľudí. Od Bidenovej inaugurácie pribudlo v USA vyše päť miliónov nelegálnych imigrantov. V krajine zomrie ročne vyše stotisíc ľudí na predávkovanie opiátmi, polovica z nich je na predpis. Počet vražd je štyrikrát väčší ako v západnej Európe.

■ DLH V BILIÓNCH

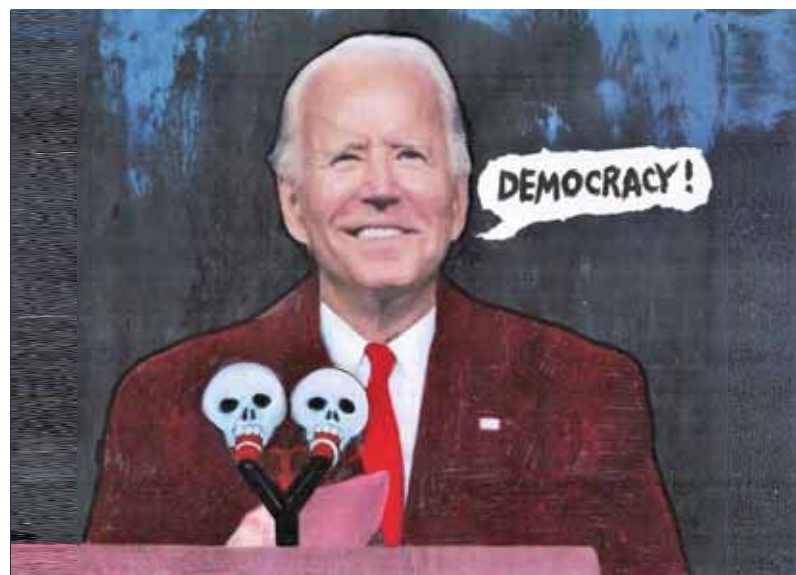
USA sú silno zadlžené – len verejný dlh je vyše tridsaťjeden biliónov dolárov. Americká spoločnosť ešte nikdy nebola taká vnútorne rozdelená, ako je dnes na sociálnom, politickom a ideologickom základe. Vojna na Ukrajine spôsobila rast inflácie, najmä nárast cien pohonných hmôt, na čo je americký spotrebiteľ zvlášť citlivý.

Zoznam problémov, s ktorými sa americká spoločnosť borí, by bol dlhý, niektoré sú dlhodobé, iné sú výsledkom necitlivého pretláčania liberálnej agendy súčasnej vládnej garnitúry. Celkovo možno konštatovať prirodzený nárast nespokojnosti s Bidenovou administratívou. Podľa portálu FiveThirtyEight.com, ktorý analyzuje výskumy, momentálne iba štyridsaťdva percent Američanov schvaľuje Bidenove rozhodnutia... V posledných midterm voľbách sa preto očakávalo jasné víťazstvo

Republikánskej strany. V strednodobých voľbách konaných začiatkom novembra sa rozhodovalo o všetkých 435 kreslách v Snemovni reprezentantov USA a o 35 zo sto kresiel v americkom Senáte, ktoré určili zloženie 118. Kongresu Spojených štátov. Bojovalo sa aj o tridsaťdeväť územných a guvernérskych úradov, konali sa tiež početné štátne a miestne voľby. Zatiaľ čo vo voľbách v polovici volebného obdobia zvyčajne strana úradujúceho prezidenta stráca značný počet kresiel, demokrati dramaticky prekonali tento historický trend.

■ TESNÝ VÝSLEDOK

Hoci volební analytici očakávali voľby s „červenou vlnou“ republikánov, vyhladky sa nenaplnili a boj o kontrolu nad Kongresom bol tesnejší, než sa očakávalo. Republikánom sa darilo v baštách, ako sú Florida, Tennessee a Texas. Zaznamenali prudký nárast elektorátu v tradične demokratickom New Yorku, čo im stačilo na to, aby v Snemovni prevrátili pomer síl mierne väčšinou vo svoj prospech. To bolo do istej miery kompenzované výrazným slabým výkonom v kritických „swing“ štátoch, kde voliči väčšinou odmietali republikánskych kandidátov. Slabší výsledok bol prekvapujúci vzhľadom na Bidenovu

nepopularitu medzi Američanmi. Demokrati sa posilnili o jednu pozíciu v hornej komore amerického Kongresu – v Senáte, budú mať 49 zástupcov plus dvoch nezávislých senátorov, ktorí so stranou spolupracujú. Naproti tomu republikáni len 49 kresiel. Tým sa podarilo získať väčšinu v Snemovni reprezentantov USA – získali 222 oproti 213 kreslám demokratov čo sťažuje prácu prezidenta, u ktorého sa zjavne prejavuje nedostatok duševných síl.

V Senáte bude pre Josepha Bidena jednoduchšie presadzovať svojich kandidátov na súdne a administratívne posty, väčšina návrhov zákonov však vyžaduje podporu republikánov v Snemovni, do čela ktorej sa s najväčšou pravdepodobnosťou dostane Kevin McCarthy. V januári nahradí tak Nancy Pelosi, ktorá zastáva tento úrad od roka 2019. Nancy Pelosi rezignovala aj na vedúci post v Demokratickej strane a stane sa len radovou kongresmankou za štát Kalifornia. Novým lídrom klubu demokratov

v Snemovni bude Hakeem Jeffries, prvý Afroameričan na tomto poste.

■ AGENDA REPUBLIKÁNOV

Republikáni už teraz vyhlasujú, že spustia vyšetrovanie viacerých významných udalostí nedávnych rokov vrátane covidovej politiky administratívy prezidenta, korupcie v jeho rodine či vlahjšieho stiahnutia vojakov z Afganistanu. V hľadácku niektorých republikánov je predovšetkým podnikanie prezidentovho syna Huntera. S blížiacimi sa prezidentskými voľbami v roku 2024 Republikánska strana tiež čelí rozhodnutiu či zachovať širokú podporu bývalému prezidentovi Donaldovi Trumpovi, ktorý medzitým oznámil svoju kandidatúru na najvyšší úrad. Očakáva sa, že republikáni sústredia väčšiu pozornosť v zahraničnej politike indo-pacifickým smerom. Skupina ich poslancov na čele s kongresmankou Marjorie Taylor Greeneovou vyzvala na audit finančných prostriedkov pridelených Ukrajine.

Amerika má mnoho problémov, zvolených reprezentantov preto čaká neľahká úloha.

Doterajšie usporiadanie sveta je v troskách, nové a iné sa len vytvára

Globálna zmena epochy v čase vojny

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Koncom roka sa do každodennej záľahy vojnových správ vodrala opera. Ruská opera Boris Godunov od Modesta Musorgského na námiet Alexandra Puškina v pôvodnom ruskom znení z roka 1872. Svetoznáma milánska La Scala ňou v stredu 7. decembra otvárala opernú sezónu... Pozoruhodným sa nestalo obsadenie hlavných úloh na javisku, ale v hlavnej lóži. Vedľa seba stáli taliansky prezident, talianska predsedníčka vlády a predsedníčka Európskej komisie z Bruselu. Prvými tónmi orchestra bola talianska hymna a vzápätí hymna Európskej únie. Bola to v mnohom najvýrečnejšia scéna uplynulého roka.

V priamom prenose inscenáciu pod vedením dánskeho režiséra vysielala nejedna televízia – český TV program Art výlučne len operu bez komentára či záberov publika, bez obidvoch hymien. Spoločná francúzsko-nemecká televízia Arte vysielala nielen operu, ale do podrobností aj celý protokol s hymnami a komentárom.

■ VYSPIEVANÁ DRÁMA

Ruská operná dráma o vraždách v krvavom mocenskom zápase o cársky prestol v moskovskom Kremli, s masovými scénami ľudu, so zápasmi pravoslávnych a katolíkov, obraz uzurpátora, ktorý sa nechal sám korunovať a masy si ho samy vyvolili, aby na záver ten istý dav, ten istý ľud spoznal, že vyvolená zmena nevedla k ničomu lepšiemu. Nastalo obdobie „smuty“, teda čas zmätkov, chaosu, hlbokkej krízy moskovského štátu.

V novembri generálny konzul Ukrajiny v Miláne vyzval vedenie mesta, ako aj vedenie svetoznámej La Scaly, aby prehodnotili program a neuviedli Musorgského operu Boris Godunov. Dôvod? Ukrajinská verejnosť v Taliansku prijala rozhodnutie divadla s obrovským rozčarováním a lútosťou ako podporu ruskej propagandy, veď je známe, že Rusko zneužíva kultúru, aby zvýšilo účinnosť tvrdenia o svojej veľmocenskej mohutnosti. Divadlo odmietlo zmeniť program, operné predstavenie sa pripravovalo tri roky a zmena krátko pred premiérou je nemožná. Bola by chápaná ako trest pre ruskú kultúru, a to je neprijateľné, nátlak či zastrasovanie sú nenáležitosti. Milánsky operný stánok tak nečakane ukázal, ako zásadne sa všetko vo všetkých oblastiach, doslova až po posledný kút, zmenilo po prepuknutí útočnej vojny, ruskej „špeciálnej operácie“, vojny so začiatkom 24. februára 2022.

■ VŠETKO SA ZMENILO

Smahom sa zmenilo všetko týkajúce sa aj postoja k Ukrajine. Z večera do rána už nič nie je a nikdy nebude ako predtým. Ešte 23. februára platili o Ukrajine kritické hodnotenia medzinárodných inštitúcií týkajúcich sa korupcie, politizácie súdnictva a polície, neprípustných pomerov, pokiaľ ide o transparentnosť, boj proti oligarchom a zápas za právny štát vrátane kritiky prezidenta. No už nasledujúci deň sa pristupovalo k Ukrajine ako k obeti, ktorá potrebuje solidaritu a všestrannú podporu vrátane vojenskej. A postup Ruskej federácie sa hodnotil ako porušenie všetkých zásad doterajšieho medzinárodného usporiadania, medzinárodného práva aj Charty OSN. Teda tých zásad, ku ktorým sa Ruská federácia prihlásila a zaviazala sa ich dodržiavať.

To všetko odštartovalo aj prehodnotenie prístupu verejnosti nielen k súčasnosti, ale dokonca aj opernej minulosti. Zápas Ukrajiny a s ňou solidárnych štátov EÚ a NATO sa vedie aj ako zápas o zásadnú zmenu verejnej mienky. Výrečne to ukázal prípad nemeckého prezidenta Franka-Waltera Steinmeiera. Tento 66-ročný najskúsenejší nemecký politik a diplomat dostal košom, keď chcel ako prejav solidarity navštíviť Ukrajinu. Odmietli ho. To sa ešte v dejinách nemeckých štátnikov

nestalo. A dôvod? Okrem iného podpora energetickej závislosti Nemecka od Ruska, ktorú v minulosti podporoval aj ako najbližší spolupracovník nemeckého kancelára Schrödera, Putinovho priateľa a po odchode z funkcie člena vedenia ruských energetických a ťažobných spoločností.

■ BOJ O PREŽITIE

Zelenského Ukrajina bojuje o prežitie a potrebuje oveľa viac než len pekné slová. V tom istom čase, keď bol nemecký prezident neželateľný, a tak sa do Kyjeva nemohol vybrať ani nemecký kancelár, prelom urobili šéfovia vlád Poľska, Slovinska, Česka, Veľkej Británie a Rakúska. Osobitne česká návšteva ukázala chabosť a nekonzistentnosť slovenských argumentov, keďže údajne z bezpečnostných dôvodov sa slovenský predseda vlády ku kolegovi zo susedných štátov z obáv či zo strachu nepridal.

To ukazuje, ako dlho sa na Slovensku presadzovalo pochopenie novej reality a hľadanie jasných odpovedí na to, čo si táto realita vyžadovala a naďalej vyžaduje. Na rozdiel od predsedu vlády či politikov verejnosť sa neutápala v patetických rečiach, keď sa otvorili hranice, ale prejavila sa činmi a príkladnou charitou. Teraz v decembri je v Nemecku okolo milión utečencov najmä z Ukrajiny a je zjrejmé, koľko z nich za

GEOPOLITIKA

takmer rok prešlo našim územím. Aj následkom barbarského bombardovania ešte teraz prechádza týždenne hraničnými prechodmi z Ukrajiny k nám dvadsaťtisíc ľudí... Vcelku možno konštatovať, že ani politika a značná časť médií neboli dostatočným sprievodcom verejnosti pri formovaní verejnej mienky a hľadanie obrazu sa prelialo do sociálnych sietí. V mnohom nekritický postoj k realite v zákulisí tak v Bruseli, ako aj vo Washingtone, alebo neschopnosť rozoznať zákulisné hry rozličných mocenských záujmov, sa podpísali na tom, ako slovenská verejnosť vníma, prijíma či neprijíma, podporuje či nepodporuje, a dokonca odmieta buď vládnú, či spojeneckú argumentáciu. Dá sa povedať, že ide o zlyhanie, keď sa výlučne hľadá iba vnútorný nepriateľ, dezinformátor, a neodstraňujú sa brutálne chyby politikov, najmä tých vládnych považujúcich protestujúcu verejnosť za ľudu a opice...

■ ŠPECIÁLNA OPERÁCIA

Od začiatku ruskej rozsiahlej vojny proti Ukrajine vo februári, ktorá sa teraz v decembri vystupňovala masívnym bombardovaním, vrhaním ukrajinských miest a obcí do tmy a chladu, ešte stále na verejnú mienku pôsobí aj v tejto oblasti celkové zlyhanie politiky a ústavných činiteľov, vládnych i prezidentky. Nezískali pre svoju politiku väčšinu verejnosti, ale, naopak, stratili. Opäť ako neohrabanosťou a ignorovaním faktov – ako v prípade bombardovania Juhoslávie v roku 1998 – premrhali väčšinovú podporu pre hlavné ciele a autoritu spojeneckej zahraničnej politiky. Nečudo, sebavedomie kritikov

Európsku politiku tohto roku určoval aj nemecký premiér Olaf SCHOLZ.

riadnom zasadnutí nemeckého parlamentu kancelár Olaf Scholz. Jeho februárové tvrdenie o epochálnej zmene, o dejinnom obrate (zeitwende) sa odvtedy stalo slovom roka 2022. SNN o tom bez meškania informovali – veď išlo o koniec jednej éry, o koniec doterajších pomerov vo všetkom. Ešte vo februári SNN konštatovali, že „dosah ničivej vojny pocítime všetci, no bude mať aj ďalekosiahle následky pre oba štáty“. Ukrajina sa bude dlho spamätávať a Ruská federácia ako veľmoc stratí na sile, oslabne, a dokonca sa môže stať miestom vnútorných konfliktov.

■ MILIARDY KYJEVU

Inými slovami, náš dvojtýždenník uvádzal, že vojna nebude

Čoraz viac ukrajinských vojakov absolvuje výcvik v zahraničí. Nemecko v tomto smere vedie...

Vojna na Ukrajine je jednoznačne najvýznamnejšou geopolitickou udalosťou roku 2022.

vládnej politiky neklesá, naopak, narastá, ba množí sa. Teraz už ide o to, či sa dá verejná mienka trvalo ignorovať. Aj v tejto oblasti to už takto na Slovensku ďalej nejde, nemôže ísť. To stavia aj matičné Slovenské národné noviny (SNN) pred náročnú úlohu.

Nové pomery, nová realita sa pružne prejavili v SNN. Nekopirovali, hľadali vlastnú cestu s použitím jednoduchého nástroja – nájsť a poskytnúť matičnému čitateľovi dostatok overiteľných faktov na vytvorenie vlastného názoru. V mantineloch vládnej i úniovej a natovskej mediálnej politiky, plnej zápasu proti dezinformáciám a nepravdivým lživým správam, pre ktoré oficiálne, resp. verejnoprávne médiá zaviedli oné slovo hoax, nie je vždy ľahké udržať si odstup. A aj neraz v osamotenom zápase o overiteľné, nespochybniteľné fakty.

SNN zaujali vo februári hneď zásadný postoj v elektronickom, internetovom vydaní voči invázii. Tá sa nedá ničím a nikým ospravedlniť. Tak to vtedy formuloval na mimo-

krátka. Na jednej strane sa konštatovalo: ide o vyvrcholenie dlhodobých problémov vo vzťahu medzi Ukrajinou a RF už od rokov 2003-2005. No zároveň SNN uviedli, že „vojna znamená globálnu zmenu a nové pomery v Európe“. SNN najprv v elektronickom vydaní, potom v tlačnom vydaní uverejnili rozbor Vojna nemôže byť riešením sporov. Kriticky sa postavili k tvrdeniam o zámienkach pre bezprecedentné napadnutie európskeho štátu v moderných dejinách. V decembri sa v Bruseli rekordne rýchlo schválili zásady pre úver Ukrajinu vo výške osemnásť miliárd ročne, vyplácaný bude štvrťročne v rámci „dlhodobej preferenčnej predvídanej nepretržitej podpory“. Ukrajina potrebuje na udržanie štátu okolo troch až štyroch miliárd mesačne, úver získa EÚ na finančných trhoch, ide o bezprecedentný úver s možnosťou splácať ho až tridsaťpäť rokov s tým, že splácanie základnej istiny, nie úrokov, sa nezačne skôr ako o desať rokov, v roku 2033. Podmienka úveru je o. i. kontrola boja

proti korupcii, reforma súdnictva, dodržiavanie zásad právneho štátu, dobrá správa verejných inštitúcií. V decembri sa o dve miliardy eur zvýšil aj doterajší šesťmiliardový rámec pre vojenskú podporu Ukrajiny štátmi EÚ.

■ PODPORA USA

Najväčšími však podporujú Kyjev Spojené štáty americké – z celkovej podpory približne 90 miliárd je zo zámoria 44 miliárd. V decembri k nim USA pridali ďalšiu vojenskú pomoc za 725 miliónov dolárov. Slovensko je so 197 miliónmi na devätnástom mieste v rebríčku celkovej podpory Ukrajiny, ale stále pribúdajú nové položky. EÚ ako taká poskytla doteraz 19,7 miliardy eura. Z toho všetkého aktuálne vyplýva, že nejde len o dejinný obrat, ako to bolo vo februári, a nejde len o koniec jednej éry. Ide o to, ako v ére vojnového konfliktu, ktorý mnohí považujú aj za zástupnú vojnu medzi USA a ich spojencami s Ruskom, hľadať nové, iné usporiadanie medzinárodných pomerov.

Rusko-ukrajinský konflikt má globálny dosah. Teraz pôjde o to, kto sú kľúčoví hráči a ako budú vplyvať na vyústenie konfliktu. Konflikt doteraz viedol k oslabeniu Ruska. A na druhej strane si USA posilnili svoje postavenie vo svete, osobitne v našej časti Európy. Pokiaľ sa týka odbytu energonosičov a zbraní, USA na rozdiel od Európy na vojne zarábajú. Ale najmä spojenci USA, medzi nimi Slovensko, sa plne pripojili k americkej stratégii.

Okrem piatich členov Rady bezpečnosti OSN, kde je aj Čína, k vplyvným hráčom sa tiež radí Nemecko. Autoritatívny časopis Foreign Affairs americkej spoločnosti pre zahraničnú politiku požiadal o názor nemeckého kancelára Scholza, teda toho, kto okamžite po začiatku ruskej útočnej vojny proti Ukrajine rozpoznal dejinný obrat, koniec dovtedajšej éry. A hneď aj rozhodol o vydelení osobitných sto miliárd eur na vyzbrojenie armády plus trvalých vyše päťdesiat miliárd ročného rozpočtu – to je najväčšia zmena nemeckej bezpečnostnej politiky od roka 1955, keď Bundeswehr vznikol.

■ HLBOKÉ ZMENY

Je to aj preto, že Nemecko tiež prechádza hlbokými, ak nie najväčšími premenami. Tak ako sa kedysi vzdalo svojej pevnej meny, nemeckej marky, ale ovládlo euro, tak teraz sa vzdalo jedného z pilierov svojej ekonomickej úspešnosti – lacného ruského plynu a ropy.

Čo nám Slovákovi hovoria nemecké premeny?

Svet je nový, multipolárny. V ňom si navzájom konkurujú v zápase o moc a vplyv nielen rozličné štáty, ale aj rozličné modely vládnutia. V novej multipolárnej ére ide o to, ako sa vyhnúť novej studenej vojne. Nemecko sa usiluje byť garantom európskej bezpečnosti, staviteľom mostov v rámci Európskej únie a presadzovateľom multilaterálnych riešení globálnych problémov.

Základná otázka Európanov, pre Európsku úniu je, ako a či v stále väčšom multipolárnom svete môže obstať ako nezávislý hráč. Nemecko a Európa môžu prispieť k obrane na pravidlách založenom medzinárodnom poriadku. Teda tak, aby sa svet zasa nerozpadol na navzájom proti sebe stojace bloky. Základom pre prekonávanie hrozieb je a bude transatlantické partnerstvo s USA. Európa preto nemôže pripustiť, aby sa presadila Putinova vôľa, preto sa posilní európske zbrojárstvo a zvýši vojenskú prítomnosť na východnej hranici NATO a vyzbroja a vycvičia ukrajinské ozbrojené sily. Nesmie to však viesť k nijakej priamej konfrontácii s Ruskou federáciou, ale musí to byť odstrašujúca sila.

Menové opatrenia zvýšili infláciu a fiškálne zvýšia slovenskú zadlženosť Vláda nerieši príčiny inflácie, len jej následky

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Posledné publikované štatistické údaje hovoria, že rast HDP bude u nás na úrovni 1,2 percenta, nezamestnanosť 6 percent, ale miera inflácie naďalej ostáva na hrozivej úrovni 15 percent. Priemerná miera inflácie v eurozóne je výrazne nižšia – len 10 percent, čo súvisí s vyššou závislosťou našej ekonomiky od energetických surovín, ktorých ceny aj s cenami potravín sú hlavnou príčinou vysokej miery inflácie na Slovensku. Ekonomiku starého kontinentu poznačil celý rad nekončiacich hospodárskych problémov. Boli a sú nimi čínska politika nulovej tolerancie, opakované lockdowny s následným dosahom i na úroveň dodávateľsko-odberateľských vzťahov a na ne nadväzuje energetická kríza vyvolaná aj rusko-ukrajinským konfliktom a následnými západnými sankciami, na ktoré ECB reagovala neskoro.

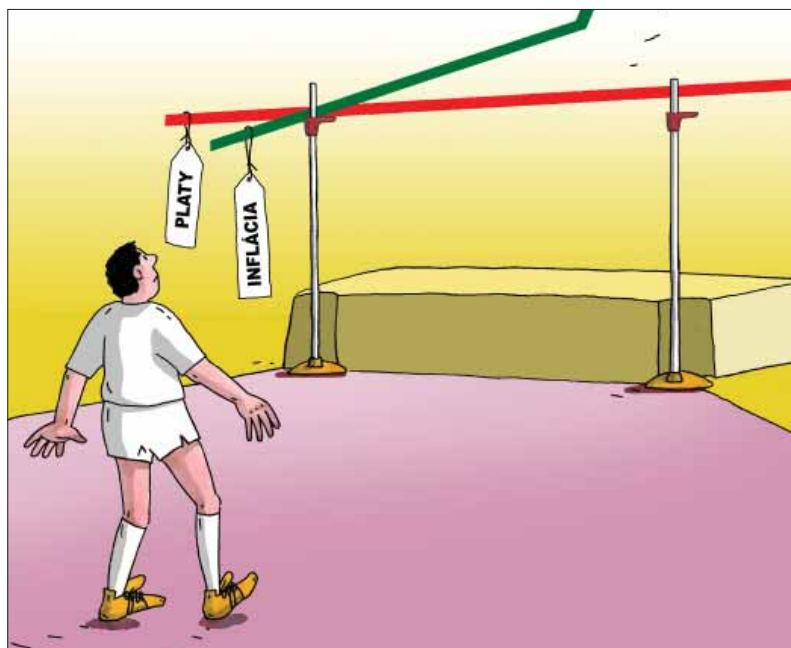
Obávala sa totiž, že zvýšením úrokovej sadzby „poškodí“ najviac zadlžené južne štáty eurozóny, ktoré svoje dlhy neboli schopné splácať ani pri dovtedy nízkych úrokoch. Keď však americká centrálna banka začala pre narastajúcu infláciu výrazným spôsobom zvyšovať úrokové sadzby, neostávalo ECB nič iné len úroky tiež zvyšovať. Viedli ju tieto dôvody – prvým je neoslabovať výmenný kurz eura voči doláru, čo by malo negatívny dosah na zahraničnú – obchodnú bilanciu EÚ; druhým je pribrzdiť dopyt

SVET FINANCIÍ

domácností po tovaroch a službách. Posledné správy hovoria o pribrzdení inflácie, čo sme si všimli najmä na reálnom trhu. Zdražovanie peňazí je príčinou vyšších spotrebiteľských výdavkov domácností, nákladov fyzických a právnických osôb a, samozrejme, vyšších deficitov verejných rozpočtov, kam patrí štátny rozpočet, rozpočet Sociálnej poisťovne, zdravotných poisťovní a samosprávnych orgánov.

■ KOMPENZÁCIA VÝDAVKOV

Na spomínanú terajšiu mieru inflácie, ako aj na riziko z avizovaných vyšších cien energií reaguje terajšia koalícia vláda „historicky najväčšou pomocou domácnostiam“, ako sa vyjadril minister financií Igor Matovič, keďže januárové ceny plynu a tepla

pre domácnosti sa zvyšujú o 15 percent. Ceny elektriny sa po podpísaní memoranda so Slovenskými elektrárňami nebudú zvyšovať vôbec. Súhlasí s tým aj Európska komisia za podmienky, že bude schválený štátny rozpočet na rok 2023.

■ ČAKANIE NA FAKTÚRY

Aká bude realita, ukážu januárové faktúry v novom roku, keďže v parlamente sa viac ako o (ne)jisto-

tách občanov diskutuje o istotách poslancov a o dôvere k terajšej vláde. A schválenie štátneho rozpočtu visí vo vzduchu.

Čo energetickým odborníkom chýba, sú motivácie pre domácnosti šetriť energiami, ako aj väčšia pomoc domácnostiam ako firmám, bez fungovania ktorých nebudú peniaze na dotácie. Uvažovaná pomoc domácnostiam zataží výdavkovú stránku štátneho rozpočtu sumou 6 miliárd eur, a tak si

mnohí z nás kladú otázku, z akých peňažných zdrojov sa tento neštandardný výdaj v budúcom kalendárnom roku zaplatí. Podľa všetkého sa nebudú zvyšovať priame dane, a keď, tak len niektoré z nepriamych, o ktorých zatiaľ parlament nerokoval. S čím sa však ráta, je zdanenie mimoriadnych ziskov energetických podnikov, ako aj osobitným odvodom z podnikania v regulovaných odvetviach či s platbou zo solidárneho zisku a ďalšími opatreniami. Koľko nám prispieje európsky rozpočet, ako aj schválený Fond obnovy, zatiaľ nevieme, keďže sme sa zaviazali, že v štátnom rozpočte na budúci rok budú výdavkové limity, čo sa nepodarilo. Hegerova vláda v štátnom rozpočte uprednostnila kompenzáciu sociálnych výdavkov pred šetrením, a preto skúsi vyrokovať s Európskou komisiou výnimku, v opačnom prípade nám hrozí aj pokuta. Na krytie vyšších výdavkov zo štátneho rozpočtu si budeme musieť peniaze požičať emitovaním štátnych dlhopisov, ktorých cena je niekoľkonásobne vyššia ako ich cena pred vypuknutím covidovej pandémie.

■ ROZPOČTOVÝ PRECEDENS

Do scenára vládnych fiškálnych stimulov patrí aj výrazné zvyšovanie plátov v nemocničnom zdravotníctve. Tie budú vyššie ako v susednom Česku, čo nás prekvapuje, keďže u nich je HDP na osobu vyše 90 percent, zatiaľ čo u nás tesne nad hra-

nicu 70 percent. Nikto z pacientov však nepočíta, že bude mať v nemocnici o 30 percent vyššiu starostlivosť, keďže v rámci podpísaného memoranda s lekárskeho odborovým zväzom bude potrebné okrem vyšších plátov splniť aj ďalších sedem požiadaviek lekárskeho odboru, čo si bude vyžadovať viac peňazí zo štátneho rozpočtu aj do zdravotných poisťovní za platby štátnych poisťovní. Tie sú v porovnaní s plátami v Česku len polovičné. Navyše máme problémy so zásobovaním niektorými liekmi, ako aj so zabezpečením včasných lekárenských vyšetrení.

■ HLAS AMBULANCIÍ

Dalo sa tiež predpokladať, že po lekároch v nemocniciach prídu s požiadavkami ambulantní lekári, ktorí budú chcieť kompenzovať energetické náklady, bonifikovať aj svoje lekárenské výkony a možno legalizovať príjmy z priamych platieb od pacientov. A vyššie mzdy budú určite požadovať aj učelia, bez ktorých by podľa ich tvrdenia neboli vyštudovaní lekári, ako aj ďalšie profesie v štátnej a vo verejnej správe. Peniaze majú dostať samosprávy aj z daní právnických osôb, keďže z dôvodu vyššieho daňového bonusu na dieťa do veku 18 rokov sa tento zvyšuje až do výšky 140 eur v závislosti od hrubej mzdy rodiča. Do zvyšovania rozpočtového deficitu treba započítať aj zvyšujúce sa dávky v hmotnej núdzi na už schválenú úroveň životného minima. Na druhej strane však treba povedať, že verejné rozpočty počítajú aj s vyššími príjmami pre vyššie dane zo zvyšujúcich sa miezd väčšiny účastníkov trhu, ako aj nepriamych daní zo zvyšujúcich sa cien tovarov a služieb. Opísanými fiškálnymi opatreniami nerieši terajšia koalícia vláda príčiny inflácie, ale len jej následky. Jej dosah si odnesie niekoľko generácií...

Kým poslanci rokujú iba o moci, poľnohospodári žobronia o pomoc Nie každý môže na nákupy k susedom

Text a foto: Ivan BROŽÍK

Samozrejme, sú aj v parlamentných laviciach poslanecké výnimky, ale je ich málo. A ak sa aj dostanú k slovu, ich kolegov nudia tak, že radšej „robia po zákulisí politiku“. Vládu však poľnohospodárstvo „interesuje“ až tak, že sa vôbec neobjavilo v Pláne obnovy. A nejaké potravinové semafore sú v hierarchii jej priorit naozaj zjavne kdesi na chvoste... Neustále a často bojujú o každodenné prežitie, hľadajú možnosti. Možnosti, ktoré ich profesia potrebuje viac, aby nahradila investičné oneskorenie niekoľkých rokov, možno aj desaťročí. Stále majú obrovský problém súťažiť so zahraničnými konkurentmi, ktorí majú často oveľa silnejšie zázemie ako oni.

V utorok 13. decembra (aké symbolické) na tlačovej konferencii v Národnej rade Slovenskej republiky predseda parlamentu a SME RODINA Boris Kollár vyhlásil, že ak padne vláda, bol by nezmysel sa púšťať do hlasovania o štátnom rozpočte na budúci rok. Body z riadnej schôdze vrátane zákona roka majú nasledovať až po hlasovaní o návrhu na vyslovenie nedôvery vláde. Teda pri jeho účelovom odsúvaní „bohvie kedy“. Slovenskí poľnohospodári sú tak vazalmi aktuálnej dlho pretrvávajúcej krízy na našej politickej scéne.

■ UŽ JE TOHO DOŠŤ!

Zaznelo od poslanca NR SR Patricka Linharta. Koalícia môže prísť o ďalšieho svojho poslanca! „Igor Matovič dostal odo mňa ultimátum! Ministerstvo pôdohospodárstva dostane okamžite financie na dokončenie Potravinového semaforu, alebo... Došť bolo sľubov a ja to nevzdám. Som nútený hrať „vabank“, lebo šiel som do politiky s jasným cieľom. A toho cieľa sa nevzdám! Dva roky nás všetkých vodja za nos, a stačilo! Dnes dostal Igor Matovič odo mňa ultimátum, ktoré vyprší o polnoci.“ Oznamoval poslanec Linhart s tým,

že obsahom ultimáta je transfer finančných prostriedkov z Ministerstva financií SR priamo k nim. V opačnom prípade majú trosky vládnej koalície o jeden parlamentný hlas menej.

■ ROZPOČET JE NEPODSTATNÝ

Aspoň tak sa očividne zhodli politici, najmä tí z koalície, ktorých nezaujíma nič iné iba ich vlastný osud. Lenže neschválenie štátneho rozpočtu vplyva aj na samotný agrozozort, vedený ich ministrom. Uviedol to záhadne odbor komunikácie ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka v reakcii na posunuté hlasovania aj o štátnom rozpočte. Ministerstvo a Pôdohospodárska platobná agentúra pre neschválenie štátneho rozpočtu na rok 2023 museli pozastaviť vyplácanie všetkých platieb s výnimkou štátnej pomoci (kompenzácie za sucho a pomoc potravinárom následkom energetickej krízy). Vraj „poľnohospodári sa preto o svoje finančné nároky nemusia obávať“. A pôvodne schválené body programu z riadnej decembrovej poslednej tohtoročnej schôdze parlamentu vrátane zákona roka majú nasledovať až po hlasovaní o návrhu na vyslovenie nedôvery vláde. A to

koalícia odkladá (v čase uzávierky vydania SNN odkladala) hodinu čo hodinu, deň čo deň.

„Turbulentná politická situácia komplikuje život aj v slovenskom agro-sektore. Vinou vládnej krízy sa odďaľuje diskusia o štátnom

AGROREZORT

rozpočte a aj jeho schválenie. To má zásadný vplyv aj na vyplácanie priamych platieb. Slovenským poľnohospodárom tento rok nevypláca 150 miliónov eur. K peniazom sa dostanú až v budúcom roku, odkazuje Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora. Vysvetľuje, že „z dôvodu neschválenia štátneho rozpočtu na budúci rok už Pôdohospodárska platobná agentúra pozastavila vyplácanie priamych platieb za tento rok. K peniazom sa tak poľnohospodári dostanú až v budúcom roku, a to výrazne komplikuje situáciu mnohým našim chovateľom a pestovateľom, ktorí s finančnými prostriedkami počítali. Na tieto peniaze totiž mali naplánované investície či bankové úvery“. Podľa komory „ide o škrt cez rozpočet pre našich poľnohospodárov, ktorí v takom náročnom

období počas energetickej krízy nemajú žiadne istoty a nedokážu tak nič plánovať“. Informoval o aktuálnej situácii podpredseda Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Miroslav Štefček.

■ AGROREZORT REAGUJE

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka s poslancom NR SR Patrickom Linhartom spolupracuje na realizácii Potravinového semafora. Aspoň tak to tvrdí v reakcii na Linhartovo ultimátum. Register potravín pre potravinový semafor je jednoduchý, všeobecne zrozumiteľný a transparentný systém registrácie potravín, ktorý zohľadňuje požiadavky spotrebiteľov, kde potravinári dobrovoľne registrujú svoje výrobky. Funguje už od začiatku roka 2022. „S poslancom Linhartom je agrozozort v permanentnom kontakte a postupujeme podľa vopred dohodnutých a odkonzultovaných krokov. Všetky náklady na realizá-

ciu Potravinového semafora financuje ministerstvo z vlastnej rozpočtovej kapitoly a nateraz nečaká na žiadne ďalšie zdroje,“ vyhlásilo rezortné ministerstvo.

■ LIKVIDAČNÁ NOVELA

Potravinárska komora Slovenska, Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, Slovenská aliancia moderného obchodu a Zväz obchodu SR medzitým vyjadrujú rozčarovanie nad schválením novely Zákonníka práce poslancami Národnej rady SR, ktorá s účinnosťou od 1. júna 2023 významným spôsobom zvýši náklady na príplatky pre zamestnancov. Stalo sa tak napriek tomu, že výrobcovia a predajcovia potravín upozornili poslancov na negatívne následky tejto novely pre všetkých spotrebiteľov a na už dnes slabú konkurencieschopnosť celého výrobného odvetvia. Verejný prísľub dal pritom zástupcom zamestnávateľov aj predseda Národnej rady Slovenskej republiky na zasadnutí Hospodárskej a sociálnej rady SR. Schválenie novely Zákonníka práce povedie k ďalšiemu zvýšeniu cien najmä základných potravín. Ďalším negatívnym následkom tejto novely bude ďalej klesajúca konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárskych a potravinárskych producentov.

■ A CENY RASTÚ!

V novembri 2022 ceny tovarov a služieb medziročne vzrástli na hodnotu 15,4 percenta, čo je najvyššia úroveň za posledných vyše 22 rokov. Najväčší vplyv na infláciu mali naďalej rastúce ceny potravín. V novembri opäť zdraželi – v porovnaní s vlaňajškom – o ďalšie dve percentá. Informoval o tom Štatistický úrad SR.

Vladyka Ján BABJAK: Vianoce sú sviatkami Ježišovo príchodu na našu zem Budme hrdí na vlasť a kresťanské a národné korene

Zhovárал sa: Matej MINDÁR – Foto: SNN

O pravej podstate prebiehajúcich vianočných sviatkov sme sa rozprávali s gréckokatolíckym emeritným prešovským arcibiskupom a metropolitom Mons. Jánom BABJAKOM SJ.

• **Vianočné sviatky sú spolu s Narodením Ježiša Krista aj sviatkami pokoja a mieru. Akým spôsobom ich slávia katolíci západného a východného obradu?**

Milí čitatelia Slovenských národných novín, v tomto nádhernom čase Vianoc vám všetkým želim veľkú radosť z príchodu prisľúbeného Mesiáša Ježiša Krista na tento svet a žičím vám jeho pokoj, ktorý ohlásili anjeli spevom pri jeho narodení: „Sláva Bohu na výsostiach a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle“ (Lk 2,14).

Katolíci obidvoch obradov slávia Narodenie Ježiša Krista veľkolepo. Najprv sa na Vianoce dlho pripravujú, rímskokatolíci štvrtýždňovým Adventom a gréckokatolíci päťtýždňovou Filipovkou. Počas tejto prípravy si kresťania majú vykonať dobrú svätú spoveď, aby mohli s radosťou a čistým srdcom privítať narodenie Božského Dieťaťa. Kristus sa teraz má zrodíť v nás tak, ako sa to stalo jednej z nás – Panne a Matke Márii. Lebo ak sa zrodí v nás Kristus, tak kráľovstvo Božie je už v nás. Jezuita Róbert Taft, profesor Pápežského východného inštitútu v Ríme, tvrdil, že: „Filipovka je prastaré a pravé mariánske obdobie, kým tie, ktoré teraz prežívame cez máj a október, sú oveľa mladšie a nemajú také hlboké korene v tradícii Východu ako práve Filipovka.“

Dvadsaťštvrtého decembra slávime tzv. vigíliu sviatku bohoslužbou a potom sa večer stretne celá rodina pri štedrej večeri. Už celý tento deň prežívame radosť, pokojnú a zvláštnu atmosféru radosti, ktorú umocňuje spev kolied. Na našich dedinách chodia z domu do domu betlehemci s jaslíčkami, spievajú koliedy, vinšujú šťastie, zdravie a Boží pokoj celej rodine. Po štedrej večeri deti rozbalujú darčeky, ktoré našli pod stromčekom, rodina spieva koliedy a pripravuje sa u gréckokatolíkov na Veľké Povečerie a u rímskokatolíkov na polnočnú svätú omšu. Prvý vianočný sviatok sa všetci radosťne uberajú do chrámu na svätú liturgiu. Koná sa v radosnej atmosfére, ktorú umocňuje spev kolied. Popoludní sa koná v chráme Veľká Večiereň v dojmavej radosnej atmosfére. Rodičia s deťmi prichádzajú k jaslíčkam, ktoré zvlášť deti obdivujú a pri ktorých sa modlia na kolenách aj s rodičmi. Tiež sa koná jaslíčková pobožnosť. Druhý vianočný sviatok je u gréckokatolíkov sviatok Svätej rodiny. U rímskokatolíkov je sviatok sv. prvomučenika Štefana, ktorý sa u gréckokatolíkov slávi na tretí vianočný sviatok.

• **V ktorom období prví kresťania začali sláviť príchod Božieho syna?**

Sviatky narodenia Pána sa začali sláviť od polovice 3. storočia spolu s inými sviatkami, ktoré pripomínali Zjavenie Pána. Sviatok sa slávil 6. januára najprv na Východe. Na Západe sa sviatok Božieho narodenia prvýkrát slávil v Ríme 25. decembra 336. Tento dátum bol všeobecne prijatý a veľmi rýchlo sa ujal.

• **Dôležitú úlohu v tomto procese zohrala matka Ježiša Krista Panna Mária. Opisali by ste naši čitatelia, akým spôsobom sa stala súčasťou tohto Božieho plánu?**

Prisľúbenie príchodu Mesiáša na svet bolo oznámené dávno v Starom zákone. Už prorok Izaiáš to vyjadril týmito slovami: „Hľa, Panna počne a porodí syna a dá mu meno Emanuel“ (Iz 7,14). V plnosti času sa ňou stala v Nazarete Panna Mária, ktorá bola zasľúbená Jozefovi z Dávidovho rodu.

Emeritný prešovský arcibiskup a metropolita Mons. Ján BABJAK má uznanlivý postoj aj k Matici slovenskej a jej zakladajúcim členom.

Boh k nej poslal anjela Gabriela, ktorý jej povedal: „Zdravas milosti plná, Pán s tebou... Počneš a porodíš syna a dáš mu meno Ježiš. On bude veľký a bude synom Najvyššieho.“ Mária sa opýtala: „Ako sa to stane, keď ja muža nepoznám?“ Anjel jej odpovedal: „Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatiene. A preto aj dieťa bude sa volať svätým, bude to Boží Syn.“ Mária povedala: „Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova“ (Lk 1, 36-38).

• **Jej veľkou oporou bol práve sv. Jozef. Ako adoptívny otec Pána Ježiša pomohol Panne Márii prekonať viaceré ťažkosti. Akým spôsobom môže byť príkladom pre súčasných mužov?**

Svätý Jozef bol spravodlivým mužom. Keď videl na Márii znaky materstva, chcel ju najprv potajomky prepustiť. Ako o tom uvažoval, zjavil sa mu vo sne Pánov anjel a povedal mu: „Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju manželku, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Duchu Svätého. Porodí syna a dáš mu meno Ježiš, lebo on vyslobodí svoj ľud z hriechov“ (Mt 18-20). Ďalšie ťažkosti riešil sv. Jozef po Ježišom narodení, keď dieťa Ježiša chcel kráľ Herodes zabiť. Zachránil ich útekom do Egypta (Mt 2,13-15). Tiež pomáhal hľadať dvadsiťročného Ježiša, keď sa im stratil na púti v Jeruzaleme (Lk 2, 41-50). Áno, sv. Jozef môže byť pre súčasných mužov veľkým príkladom na nasledovanie. Chránil manželku a dieťa, bol nosným prvkom v rodine a všestranne nápomocný. Bol zbožný a usiloval sa plniť Božiu vôľu. Dnešní muži by ho mali nasledovať aj v tom duchovnom rozmere, bolo by to na prospech jednoty rodín i celej spoločnosti.

• **Už sme spomínali, že hlavnou úlohou Vianoc je pripomenutie narodenia Ježiša Krista. Aké základy majú ostatné zvyky, ako napríklad nosenie darčiekov alebo zdobenie vianočných stromčiekov?**

Keďže najväčším darom Vianoc je narodenie Božieho Syna Ježiša Krista

darce gréckokatolíckej cirkvi medzi rokmi 1950 – 1968. Obsahuje stotri drevených pohyblivých i statických figúrok.

• **Veľká časť našej spoločnosti vníma ducha Vianoc skôr po materiálnej stránke. Akým spôsobom sa môžu vrátiť k pôvodným kresťanským tradíciám?**

Vianoce bez Ježiša môžeme privítať ku kolíske bez dieťaťa. Načo je kolíska, ak niet dieťaťa? Načo sú Vianoce, ak niet Ježiša Krista? Bolo by to hlboké nepochopenie týchto sviatkov, ak by niekto chcel sláviť Vianoce bez Ježiša. Žiaľ, pre mnohých ľudí na Slovensku Vianoce už stratili svoju podstatu a zostala im iba tá pozlátka, ktorou je vianočný stromček, ozdoby, koliedy, darčeky, dobré vianočné jedlo a pitie. Návrat ku kresťanským tradíciám je možný aj u týchto ľudí, ale musia stretávať opravdivých kresťanov v nás samých. Ak budeme vydávať opravdivé svedectvo o Ježišovi Kristovi, ak sami budeme s ním dôverne žiť v každodennom živote, som presvedčený, že to pomôže k návratu ľudí k duchovnej zrelosti. Žiaľ, tak ako komunizmus zabíjal živú vieru v minulosti, možno ešte viac ju dnes zabíja materializmus.

• **V rámci vianočných sviatkov si počas druhého vianočného sviatku (26. 12.) pripomíname aj prvého mučeníka sv. Štefana. Prečo si tohto svätca pripomíname práve v tomto období?**

Sviatok sv. Štefana u rímskokatolíkov je druhým vianočným sviatkom, ale u gréckokatolíkov až tretím vianočným sviatkom. Iste dôvodov môže byť viac, pretože si ho pripomíname v tomto vianočnom období. Osobne si myslím, že dostal toto významné miesto práve preto, lebo sa stal prvým mučeníkom Ježiša Krista. Ježiš prišiel na tento svet, aby nás vykúpil, a uveriť v neho znamená žiť svoj každodenný život podľa Božích a cirkevných prikázanií.

• **Akými zavŕšením hlavného vianočného obdobia je sviatok Troch kráľov. Aké informácie môžeme o nich vyčítať v Svätom písme?**

Svätý apoštol a evanjelista Matúš píše o troch kráľoch v druhej kapitole svojho evanjelia vo veršoch 1-12 a volá ich mudrcmi. Traja mudrci od Východu prišli do Betlehema za čias kráľa Herodesa. Dovedla ich tam hviezda. Najprv sa zastavili u kráľa Herodesa a pýtali sa: „Kde je ten novonarodený židovský kráľ? Videli sme jeho hviezdu na východe a prišli sme sa mu pokloniť.“ Herodes sa veľmi zľakol, lebo sa cítil od narodeného nového kráľa ohrozený. Preto povedal úlisne mudrcovi: „Chodte a dôkladne sa vypytujte na dieťa. Keď ho nájdete, oznámte mi, aby som sa mu aj ja išiel pokloniť.“ Po tom, čo mudrci odovzdali dary Ježiškovi, vo sne dostali pokyn, aby sa inou cestou vrátili do svojej krajiny. Kráľ Herodes dal po ich odchode povraždiť v Betleheme a na okolí chlapcov od dvoch rokov nadol, aby mal istotu, že zabil aj tohto nového židovského kráľa. V rímskokatolíckej cirkvi sa sviatok Troch kráľov slávi 6. januára v rámci sviatku Zjavenia Pána. Počas tohto sviatku sa posväcujú domy, pričom nad dvere kňaz píše podľa aktuálneho roku výraz v tvare 20-C+M+B-23 (Christus Mansionem Benedicat – Kristus nech žehná tento dom). Traja mudrci z Východu – Gašpar, Melichar a Baltazar – priniesli Ježiškovi svoje dary: zlato, kadidlo a myrhu. Ľudia si vysvetľujú tieto písma ako začiatkové písmená mien mudrcov G + M + B. V gréckokatolíckej cirkvi sa 6. januára slávi

krst Ježiša Krista v rieke Jordán. Tento sviatok sa nazýva Bohozjavenie nášho Pána, Boha a Spasiteľa Ježiša Krista a svätí sa voda, na niektorých miestach ešte aj dnes na potoku, čo je vo veľkých mrazoch veľmi náročné.

• **Panna Mária ako matka Vykupiteľa Ježiša Krista sa odnegamati zjavovala rôznym vizionárom. Čo pre vás osobne znamenajú jej údajné zjavenia na hore Zvir – Litmanová?**

Panna Mária ako naša nebeská matka má starosť o náš pozemský život, ale najmä o našu večnosť. Preto prichádza na túto zem, aby varovala svoje deti pred nebezpečenstvami života – najmä pred večným zatratením. Iste mnohí jej zjaveniam neveria. Ja verím zjaveniam Matky Božej a som jej hlboko vďačný, že sa päť rokov zjavovala na hore Zvir v Litmanovej, kde teraz žijem. Je to veľmi silné duchovné miesto a spozná to každý, kto sem príde. Mňa osobne najviac fascinujú slová z jej posledného posolstva, ktoré povedala 6. augusta 1995 o tom, že na tejto hore zostáva prítomná: „... Moje milované deti, chcela som, aby vás to prebudilo zo sna prázdnoty, aby ste pochopili, že potrebujete obrátenie. Otvárajte na tejto hore prítomnosť. Začnite uvažovať o mojich posolstvách...“ (Posolstvá Panny Márie z Litmanovej v rokoch 1990 – 1995, Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov, Petra, 2019, s. 41).

• **V týchto dňoch si tiež pripomínate tridsiate výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Ako vy vnímate pojem národ, štát a vlasť?**

Sme hrdí na náš mladý samostatný slovenský štát, ktorému však stále chýba výrazná politická osobnosť, ktorá by skonsolidovala všetkých ľudí žijúcich na Slovensku. Naša vlasť v srdci Európy je nádherná krajina, ktorú som po návrate z prvej cesty do Svätej zeme nazval Svätou zemou, hoci Pán Ježiš sa narodil v Betleheme a chodil po cestách Palestíny. Pán Boh nám Slovákom daroval krásnu vlasť, kde je dostatok prameňov, riek, nádherných lesov, jazier, kde sú krásne transarkné štíty i úrodná zem. Máme všetko, len si to málo vážime. Budme vďační Stvoriteľovi a zостаňme mu verní.

• **Náš dvojtýždenník vydáva Matica slovenská. Aké má podľa vás miesto najstaršia celonárodná ustanovizeň Slovákov v 21. storočí?**

Je mi smutno pri srdci, že na túto dôležitú národnú ustanovizeň už mnoho Slovákov a Sloveniek zabudlo. Iste sa podpísal pod to najmä komunistický režim. Ale aj dnes by sme sa mali oveľa viac dozvedieť o Matici slovenskej. Malo by sa o nej učiť v školách a mala by byť viac zviditeľňovaná v masovo komunikačných prostriedkoch, najmä v rozhlase a v televízii. Mladšej generácii Matica slovenská už takmer nič nehovorí, preto sa nečudujeme, že sme takí odnárodnení a že ani nevieme, kto vlastne sme. Ide to aj na vrub vládnym predstaviteľom, ktorí sami nemajú veľký záujem o Maticu slovenskú a o jej zviditeľňovanie.

• **Aký je váš vianočný a novoročný odkaz našim čitateľom?**

Môj vianočný odkaz: Vianoce sú sviatkami Ježišovo príchodu na našu zem. Iba deti ich vedia naplno vychutnať. Znížme sa k nim aj my, aby sme mohli objaviť veľkosť Božej lásky. V pokore srdca vidíme v betlehemskej dieťaťi Boha, pokloňme sa mu a prijímame ho do svojho života. A zmysel týchto sviatkov? Boh sa znížil k nám, aby vstúpil do ľudských srdca a duší a naplnil nás láskou. Budme kresťanmi nielen podľa krstu, ale najmä podľa autentického kresťanského života. A budme hrdí na svoju vlasť, na svoje kresťanské i národné korene. Keď sa v tých dvoch smeroch obnovíme, Slovensko a život ľudí na Slovensku bude oveľa krajší. Všetkým zo srdca prajem požehnaný nový rok a všetkým zo srdca žehnám.

Dočkali sme sa najkrajších sviatkov roka plných pokoja, lásky a hojnosti

Čaro dní od adventu do Troch kráľov

Text a foto: Igor VÁLEK

Dočkali sme sa, mladší aj starší! Opäť na dvere klopú toľko očakávané sviatky. Výnimočné dni až po okraj plné pokoja, lásky a hojnosti vchádzajú do našich príbytkov ako víťania hostia. Často si ich tradičnú podobu môžeme pripomenúť napríklad v skanzenoch.

Dnešné slávenie Vianoc je zákonitou a príjemnou jednotou tradície aj súčasnosti, ktorá ponúka symboly aj pocity súdržnosti, pokoja, radosti a kontinuity.

„Nič nie je guľatejšie ako čas...“ povzdychne si slovenský básnik. Uviaže tak ďalší uzlík na nekonečnej niti tradícií, myšlienok, zdedených a (podvedome?) vykonávaných tradičných úkonov, ale aj hlbokých úvah predkov o živote. Na priam legendárnej Ariadnovej niti, ktorá prastarého hrdinu z hlbín čias a mýtu vyviedla z tmy jaskyne na svetlo dňa a života. Aj na Slovensku v každom regióne a oblasti (aj v historicky dochovanej a súčasným životom žijúcej dedine, obci, doline...) máme množstvo takýchto nití, ktoré stále vedú našich ľudí k trojjedinému svetlu na konci tunela. K svetlu nezabúdania, vedomosti a hrdosti. Nezabúdania na tradíciu, vedomosti o predkoch aj ich životoch a hrdosti na korene. Pretože iba takáto triáda znamená pevnú kostru stavby zvanej ľudský život (na zemi). Ten celý plynie v opakovaní tradičného (hoci aj netradičným a modernejším spôsobom) a v budovaní a udržiavaní väzieb a vzťahov po špirále. Vždy však v onej guľatosti času, ktorá má mnohé odozvy v tradičnom a tradične bohatom zvykosloví, obyčajach a obradoch. O zvykoch tradujúcich sa v regiónoch Slovenska máme čoraz viac informácií a sú čoraz úplnejšie. Dôležité – ba najdôležitejšie, pretože sú najautentickejšie, a tým aj najvierohodnejšie! – sú informácie získané spravidla ústnym podaním. Dajme tomu od starých mám a starých otcov, svedkov oných čias. Často sa práve na základe ich výpovedí dozvedáme, aké obyčaje, zvyky a tradície sú stále na úsvite tých, ktoré ešte stále pretrvávajú a naplňujú naše životy a domácnosti. Pravda, nepodkupným guľatením času už nie každodenne, ale najmä v obdobia a dni roka, ktoré sú čímsi výnimočné. Aj preto sme sa ďalej pristavili pri tradičnej podobe vianočných sviatkov. Veď ľudové zvyky a tradície oddávna ovplyvňovali život našich predkov a ovplyvňujú naše životy doteraz. No a tiež, aby nás aspoň na chvíľu stíšili v každodennom behu. Aby sme zasta-

vili seba a pomyselne i čas vo chvíľach čara, vône, symbolov...

■ KRESŤANSKÝ SVIATOK

Mnohých z nás tento čas spája s kresťanskou tradíciou a biblickým mystériom. No naši pohanskí predkovia však v tých dňoch oslavovali zimný slnovrat. Kresťanstvo potom prebralo mnohé pohanské obrady a naplnilo ich novým poslanstvom. Vďaka kresťanskej tradícii sa na slávenie Vianoc a narodenie Ježiša Krista pripravujeme už mesiac vopred. V čase adventu postupne počas štyroch nediel zapalujeme sviečky symbolizujúce očakávaný príchod Ježiša na Štedrý večer. Málokto vie, že z pohanských zvyklostí ostalo nielen ozdobovanie príbytkov, ale i (tradicionalistami odsudzované) nakupovanie vianočných darčiekov. Neodmysliteľnou súčasťou predvianočných zvyklostí a zaujímavým dňom je 13. december, sviatok Lucie, ktorý patrí k tzv. stridžím dňom. Príslušné povery hovoria a ľudia veria, že v tento deň treba byť opatrný, pretože strigy môžete stretnúť naozaj. K stridžím dňom patrí aj 30. november a 4. december. Na Ondreja sa veštilo z olova, na svätú Barbaru zas – rovnako ako na Luciu – vymetalo husacím krídlom z domov každé zlo. Rodiny sa na slávenie najkrajších sviatkov pripravovali svedomito. Postupne upratovali príbytky, vyrábali ozdoby a hľadali vhodný stromček. Keď bolo v chalúpkach málo miesta, zavesili ho na drevenú hradu, najčastejšie nad vyzdobený a bohato prestretý stôl. Samozrejme, ozdoby boli úplne odlišné od tých dnešných. Na vetvičkách jedličky voňali oriešky aj jabĺčka, šušťali slamené ozdôbky. Pod stromčekom nechýbal ani betlehem s posolstvom Božieho narodenia.

■ ŠTEDRÝ VEČER

Dvadsiaty štvrtý december je odpradáva správaný veľkým množstvom symbolov. Napríklad zapálená sviečka je svetlom, ktoré pomáha nájsť správnu cestu, oblátka symbo-

lizuje spoločný rodinný pokrm, med, orechy a jabĺčka zase každému zabezpečia telesné aj duševné zdravie. Cesnak a cibuľa svojimi nezameniteľnými a silnými vôňami ochránia pred každým zlom, šupinky z ryby vraj zase prinesú do rodiny tak peniaze, ako aj šťastie. Dnes sa pod slávnostný obrus v mnohých rodinách ukladá peňaženka – alebo aspoň bankovka –, aby nebola núdza o potrebné financie ani v celom budúcom roku. S požadovanou hojnosťou súvisí aj zvyk omotávania nitiek okolo nôh stola, aby sa zlodeji nedostali do domu. V iných domácnostiach zase stôl omotajú mašou, aby bola rodina súdržná. Podľa ďalšej povery sa na Štedrý deň z domu nesmie nič požičiavať, v opačnom prípade by prišla bieda.

Osobitý, oproti iným dňom v roku, je aj stolovanie. Tu je pár rád aj k nemu. Nemal by chýbať párny počet tanierov a navyše aj miesto pre blúdiaceho počestného. Neprekvapí, že aj jablká mali v minulosti symbolický charakter. Po večeri otec – hlava rodiny – jablko rozkrojil, a ak bolo zdravé, rodinu čakal pokojný rok. Ľudia si, pravdaže, pomáhali, a tak vopred gazdovi zabudli priat' aj láske?! Niekd slobodné dievčatá mohli vyjsť počas večere von, a ak im prišlo šťastie, mohli stretnúť svojho pravého. Budúceho manžela a otca vlastnej rodiny. Inde zase vytriasali po večeri obrus a čakali na štekание psa. Z ktorej strany havkáč zaštekával, z tej potom prišiel nastávajúci ženich.

■ PRESTRETÉ PRE RODINU

Vráťme sa ešte k stolovaniu. Po celodennom pôste konečne večer zasadla rodina k stolu. Pôst sa podľa tradície skončil východom prvej

hviezdy na nočnú oblohu. (Decembrová tma však našťastie pre hľadošov sadá na slovenský kraj veľmi skoro...) Na stôl sa postupne dostali všetky plody, ktoré si všetci počas roka dopestovali. Omamne zavonia kapustnica, pečená ryba, med, oblátky, zemiakový šalát, koláče, ovocie či opekanec – pupáky... Medovými krížikom otec a matka ozdobili celá malých aj veľkých, ba dokonca aj zvierat. Pozor, v minulosti muselo zostať jedlo aj pre koledníkov, ktorí prídu neskôr! Domáce zvieratá od gazdu dostali tiež po kúsku pokrmu. Po štedrej večeri sa rodina usadila k vianočnému stromčeku a začali sa deliť darčeky, ktoré doniesol Ježiško. Veď aj dnes deti píšú Ježiškovi...

■ VÔŇA IHLIČIA

Ozaj, nesmieme zabudnúť na stromček! Kronika ozdobeného vianočného stromčeka má prvú stránku popísanú nemeckými protestantmi. Prvá písomná zmienka o stavení ozdobeného stromčeka pochádza totiž z roka 1507 od akéhosi kazateľa Geislera z Alsaska. V roku 1815 sa spomína prvý stromček v Gdansku,

NÁRODOPIS

v roku 1817 vo Viedni a potom postupne v Paríži, Londýne a roku 1833 v Ríme. Pôvod takéhoto stromčeka však nie je ani biblický, ani kresťanský. Siahla azda až niekde k rímskym oslavám slnovratu. Na našom území sa tradícia zdobenia vianočného stromčeka najprv udomácnila v mestskom prostredí a až koncom 19. storočia začala prenikať na vidiek. Dovtedy v izbách vešali rôzne slamené predmety, snopy obilia a zelené vetvičky. Preto sa práve ihličnatý stromček stal symbolom Vianoc, nevieme povedať s úplnou istotou. Vieme však, že v ľudových obradoch symbolizovala zeleň zrod nového života a stromy sa tešili veľkej úcte... Tradíciu založilo mesto ako výsledok estetizácie sviatočného obradu, vidiek obohatil estetickú funkciu stromčeka stotožnením s magickými úkonmi. V ľudovom prostredí sa zdobil najroznejšími plodmi: jablčkami, orechmi, venčekmi zo strukovín, obilnými snopmi alebo koláčikmi. Alebo naň pripievali aj vtáčiky zo slamy či cesta...

■ SVIATOČNÉ POSOLSTVO

Všetci vieme, že dnešné Vianoce sú modernejšie ako tradičné, no vieme aj to, že ich posolstvo ostáva nezmenené. Práve počas týchto dní totiž majú k sebe bližšie rodiny, stretávame sa aj so známymi a s priateľmi. Vianočné sviatky nás zomknajú a zastavujú čas. Veď vianočný pokoj plný tajuplnosti a nezameniteľnej atmosféry sa nedá ničím nahradiť. K pocitom šťastia a spokojnosti patrí starostlivosť o dušu a posilnenie viery: rodina vstáva od bohatého stola a odchádza na polnočnú svätú omšu... Najväčším sviatkom Vianoc aj pre kresťanov je 25. december – narodil sa Kristus. Na prvý a druhý vianočný sviatok chodia rodiny vísňovať a navštevujú svojich blízkych. Na Štefana, 26. decembra, chodili v minulosti po dedinách pastieri – betlehemci oblečení v nevsednom šate. Jemne cinkali zvončeky a zneli koledy. Vyvolávali spolupatričnosť aj súcitu a pomáhali ľuďom byť lepšími, no a tak aj šťastnejšími. Betlehemy sme už spomínali a môžeme radostne

konštatovať, že opäť patria k Vianočiam aj z pohľadu súčasníka.

■ VELEBNÉ KOLEDY

Viete si predstaviť tradičné Vianoce bez koledí?! Určite najznámejšou vianočnou piesňou, pri ktorej tónoch nami v okamihu prestúpi – ako svetlo tmou – sviatočný pocit, je legendárna Tichá noc. Text piesne pochádza z rakúskeho mestačka Lungau, kde ho v roku 1816 zložil duchovný Joseph Mohr, ktorý neskôr pôsobil v Oberndorfe pri Salzburgu. Presne 24. decembra 1818 požiadal miestneho organistu, aby k jeho básni skomponoval priliehavý melódii. Tak vznikla skladba pre dve spevácke sóla, chór a gitarový sprievod, pretože tamojší organ mal poruchu. Mohrovi sa skladba tak zapáčila, že ju hneď zaradil do polnočnej omše. Premiéra piesne v malej kaplnke kostola mala okamžite úspech. Kaplnka dodnes nesie jej meno a text najznámejšej vianočnej piesne preložili postupne do mnohých jazykov sveta. Pripomeňme si jej slovenskú podobu: „Tichá noc, svätá noc! / Všetko spí, všetko sní, / sám len svätý bdie dôverný pár, / stráži Dieťaťko, nebeský dar. / Sladký Ježiško spí, sní, / nebeský ticho spí, sní, / Tichá noc, svätá noc! / Anjeli zleteli, / najprv pastierom podali zvesť, / ktorá svetom dnes dáva sa niest': / Kristus, Spasiteľ je tu, / Tešiteľ sveta je tu! / Tichá noc, svätá noc! / Nežná tvár, lásky žiar / božsky rozsiera v jasličkách tam: / bije záchranná hodina nám / v tvojom zrození, Boh, Syn, / Ježiško, Lásky, Boh Syn!“

Tradičné slovenské koledy sú nielen krásne a povznášajúce, ale navyše predstavujú vzácny dokument, ktorý je zároveň aj zrkadlom významnej časti kultúrnej histórie. Hoci v nich nachádzame aj špecificky slovenské piesne, veľká časť z nich logicky úzko súvisí s vianočnými piesňami susedných národov. No postupný proces sústredenej kristianizácie slovenských koledí zapríčinil výrazný ústup ich starších vrstiev – spojených s koledami ostatných Slovanov. Vznikli a rozvíjali sa pastorálne koledy. V období 19. a 20. storočia ako zvláštny prejav ľudového baroka predstavovali vyše polovicu koledového fondu. Odborníci hovoria, že sú cenným prameňom poznania spoložitia ľudovej, polofudovej a umelej piesne. Ukazujú aj na ciele budovaný chodníček návratov k slovenskému folklóru, napríklad k ovčiarškim a odzemkovým piesňam. Toto je jedna z najtradičnejších, ktorá sa v nárečových podobách spieva doslova od Dunaja k Tatrám: „Narodil sa Kristus Pán, veselme sa, / z ruže kvietok vzkvitol nám, radujme sa. / Z života čistého, z rodu kráľovského / nám Pán narodil sa. / Pro rokmi nám hlásaný, veselme sa, / na svet nám je poslaný, radujme sa. / Z života čistého, z rodu kráľovského / Kristus Pán narodil sa...“

■ NA PRELOME ROKOV

Najkrajšie sviatky v roku tradične vrcholia veselým Silvestrom a víťaním Nového roka. V minulosti sa naši predkovia s posledným dňom v roku lúčili bičmi a ich hlasným plieskaním. Poznate to – ako na Nový rok, tak po celý rok. Mali by sme si teda dávať pozor, podobne ako naši predkovia, čomu sa v tento deň venujeme. Nemali by sme sa hádať, deti by mali poslúchať a gazdiné sa vystríhať lenivosti. Posledným sviatkom charakterizujúcim vianočné obdobie a záver zimného novoročného obdobia je 6. január – sviatok Troch kráľov. Počas neho nosia ľudia vodu do kostolov i do chrámov a posvätenú ju odnášajú domov. Svätá sa aj soľ, ktorú pridávali dobytku do krmiva. Do polnoci ľudia museli zjesť všetko z novoročných jedál. Ak by sa nimi šetrilo, čakala by domácnosť bieda. No a to predsa nechceme ani dnes...

Drevené betlehemy – spojenie materiálu, myšlienky a slovenskej zručnosti

Z talianskeho Assisi až... na Oravu

Text a foto: Igor VÁLEK

V článku o tradičných Vianociach sme sa už o betlehemoch zmieňovali v súvislosti s drotármi, ktorí ich v prenosnej podobe „ponúkali“ počas vandrových potuliek. Nemožno oddiskutovať, že betlehemy tiež nerozlučne patria k Vianociam... Vieme, že ich tradíciu – na samom začiatku vlastne vo forme jaslíčiek – zaviedol sv. František z Assisi. Tento neskorší svätec na Vianoce 1223 pripravil v jaskyni blízko talianskeho Greccia jaslíčky, do ktorých uložil živé dieťa a k nemu postavil Máriu a Jozefa v spoločnosti oslika...

Na území dnešného Slovenska sa betlehemy začali objavovať od 13. storočia. Neskôr v kostoloch vznikali gotické krídlové oltáre. Baroko prinieslo honosné betlehemy v životnej veľkosti, k Svätej rodine postupne pribúdali Traja kráľi, anjeli i zvieratá. Panovník Jozef II. koncom 18. storočia zakázal betlehemy umiestňovať v kostoloch, ľudia ich preto začali stavať doma v zjednodušenej podobe. Išlo predovšetkým o drevené vyrezávané betlehemy. Na severozápadnom Slovensku dominovali jednoduchšie betlehemy, často prenosné, ktoré plnili svoj cieľ pri vianočných pochôdzkových hrách. Práve tu začneme našu predchádzku pri trojici betlehemov pod Tatrami a Fatrami. Ešte predznamenujeme, že všetky predstavujú spojenie dreva a duchovna. Spojenie pre našich predkov (a aj súčasných Slovákov) odveké, zákonitě a priam „geneticky“ blízke.

■ POZORUHODNÝ REZBÁR

Drevo bolo blízke aj unikátnemu insitnému tvorci Štefanovi Siváňovi – rezbárovi z Oravy. Sídelná budova galérie na Hviezdoslavovom námestí v Dolnom Kubíne láka aj na túto pozoruhodnú expozíciu. Stačí vojsť medzi žlté steny na prizemí a dýchne na nás pôvab prirodzenej krásy. Ovanie vôňa dreva z plastík, prekvapí množstvo vnútorného svetla a pozitívnej harmónie sálajúcej z exponátov i fotografií. Chcelo by sa povedať „feng-šuej“ oravského vidieka nedávnej minulosti. Hneď pri vstupe nás víta fotografia nevelkého muža úprimnej, napriek vráskam a rokom v nej vpísaných, bezbranne detskej tváre...

Dajme slovo kurátorky expozície Eve Luptákovéj: „Štefan Siváň patrí medzi najvýznamnejších insitných tvorcov na Slovensku. Jeho tvorba nebola ovplyvnená žiadnym umeleckým školením a vykryštalizovala sa do autentického výtvarného výrazu, charakterizovaného robustným formovaním materiálu, špecifickou modeláciou tvarov a priestorovým vnímaním autodidakta.“ Štefan Siváň sa dostal k vyrezávaniu plastík práve cez výrobu

Výjavy biblického príbehu o narodení Spasiteľa nájdeme po tieto dni stvárnené v rôznych podobách.

betlehemov, s ktorými chodil v dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. storočia koledovať nielen po Slovensku, ale aj po Morave a Česku. Celý život bol roľníkom a kolárom a postupne – popri práci na gazdovstve – vytváral plastiky. V šesťdesiatych rokoch sa o jeho tvorbu začali zaujímať výtvarní umelci, teoretici a spisovatelia, spomenieme Dominika Tatarku, Ignáca Kolčáka, Andreja Rudavského, Milana Laluhu... Boli očarení aj Siváňovými betlehemami. Tie dokážu očariť v spomínanej expozícii aj dnes. Jednoduchosťou a úprimnosťou.

■ RENESANCIA BETLEHEMOV

Po prelomovom roku 1989 betlehemu u nás zaznamenali doslova rozkvet, renesanciu svojich životov a pôsobení v kultúre, kde sa zmysluplne „miesi“ tradícia so súčasnosťou. Jednu aktuálnu líniu betlehemov reprezentujú monumentálne diela, vystavené na námestiach väčších miest. Často ide o trvalo vystavené artefakty v kostoloch s mechanizmami umožňujúcimi pohyb jednotlivých častí. Z tohto pohľadu sú unikátom dva, ktoré nájdete na severozápade Slovenska – v Terchovskej a Rajeckej doline na Považí.

Terchovský pohyblivý betlehem je príhodne umiestnený v Kostole sv.

Cyryla a Metoda v Terchovej na pohorí Malej Fatry. Tento pohyblivý betlehem patrí k najobľúbenejším atrakciám obce. Jeho vznik je spájaný najmä s miestnym rezbárom Štefanom Hanuliakom. Kto si ho pozrie aspoň raz, zistí, že nejde len o akési „posolstvo dávnych čias“. Betlehem totiž vznikol – a či lepšie povedané verejnosti ho prvýkrát predstavili – až na Vianoce v roku 1976. V každom prípade je však naozaj veľmi zaujímavý a doslova pôvabný. Stvárnením aj takpovediac vnútorným obsahom. Podľa niektorých informačných prameňov, ktoré máme k dispozícii, rozdelili betlehem jeho tvorcovia do dvoch častí. Prvou je pohľad na starú Terčovú s jej ľudovými remeslami, druhou zase pohľad na krajinu biblického príbehu Nového zákona. Podľa iných nájdeme dokonca časti tri: starú Terčovú s pôvodným Kostolom sv. Martina, no a skromný biblický Betlehem a (tiež biblický) prepychový Jeruzalem. Zrod terchovskeho betlehemu je pripisovaný skupine tunajších nadšencov z radov tak „kumštovních“ rezbárov, ako aj nápaditých a zručných konštruktérov a elektromechanikov. Okrem už spomínaného Štefana Hanuliaka miestni hovoria najmä o Jozefovi Holúbekovi a Štefanovi Krištofíkovi. Bez nich by

toto unikátne dielo určite neexistovalo. Treba povedať, že dlhodobo aktuálne je už iné ako pôvodina. Jednotlivé plastové figúrky postupne nahradili tie dnešné vyrezané z lipového dreva – stromu blízkeho Slovanom a Slovákom. Pozrime sa ešte raz na „otcovskú líniu“ diela. Po smrti Štefana Hanuliaka betlehem rozšírili jeho synovia Jozef, Ján a František aj menovec Ján Hanuliak. Vďaka nim tak pribudli nové postavy aj nové scény. Z nich pozorovateľa, najmä detského, asi najviac pobaví „šprintujúci“ medveď s ovcou v labách, ktorého prenasleduje nahnevanej bača a jeho brechajúci pes. Betlehem je veľmi vhodne umiestnený na pravej strane vstupnej časti tunajšieho farského Kostola sv. Cyrila a Metoda. V letnom období si ho môžete bezplatne prezrieť denne v čase od 8. do 18. hodiny. No a v zimnom (teda aj vianočnom) období do 17. hodiny. Akosi pridanou hodnotou je, že betlehem si každý návštevník môže doslova „rozsvietiť“ sám drobným „milodarom“ vhođeným do príslušného otvoru. A ešte niečo, hneď vedľa neho sa nachádza podrobná informačná tabuľa.

■ MONUMENT JOZEFA PEKARU

Aj to je pohyblivý Slovenský betlehem v Rajeckej Lesnej. Ide o najväčšie dielo svojho druhu aj z celoslovenského zreteľa. Nájdete ho v strede obce hneď vedľa kostola v Dome Božieho narodenia, ktorého stavebné práce sa udiali vďaka pomoci obyvateľov obce, ale i okolia. Obdivuhodné dielo, ktoré nezobrazuje len Kristovo narodenie, ale aj dejiny slovenského národa v nádhernej a výstižnej „skratke“ z dreva. Myšlienkou majstra Pekaru totiž bolo včleniť do biblického prostredia obrazy zo života slovenského ľudu, čo sa mu aj podarilo. Scéna Božieho narodenia sa nachádza uprostred a je začlenená do obce Rajecká Lesná. Okolo nej sú zastúpené všetky slovenské regióny najznámejšími miestami a pamiatkami. Hrady Devín, Bratislava, Trenčín, Orava, katedrály v Nitre, Trnave, Spišskej Kapitule, Košiciach... Na pozadí sa

Slovenský betlehem v Rajeckej Lesnej

týči Kriváň, jeden zo symbolov našej krajiny, histórie i ducha národa. Dielo je dlhé 8,5 metra, široké 2,5 metra a vysoké 3 metre. Spolu je tu rozmiestnených asi tristo postáv, z ktorých polovica sa aj pohybuje. Slávnostné otvorenie tohto pozoruhodného diela sa uskutočnilo 26. novembra 1995, keď bola sprístupnená prvá časť – oblasť stredného Slovenska. Oblasť Západoslovenského kraja inštalovali v novembri 1996 a o rok neskôr doplnením Východoslovenského kraja dielo skompletizovali.

Stredobodom celej kompozície je chudobná maštaľ, kde sú okolo Ježiška v jaslíčkach postavy Panny Márie, sv. Jozefa a dedinského chlapčeka, ktorý prináša svoju obľúbenú hračku – konika. Bokom stoja Traja kráľi. Okolo sú pastieri i zvieratá. Obraz dopĺňajú ďalšie postavy, ktoré prichádzajú v sprievode popri maštaľke a pred jaslíčkami sa poklonia. Na čele sú sv. Cyril a sv. Metod, pokračujú sviatočne oblečené rodiny zo všetkých oblastí Slovenska a prinášajú dary. Dcéra, matka, otec a dedko, všetci v čičmianskom kroji, prinášajú krčah mlieka. Starček a starénka prichádzajú z oravských hôr zas pokoj, vrúcnosť a zbožnosť. Postavy od Malaciek, zo známej vinohradníckej oblasti, putne hrozna. Za nimi idú majster a učeň – drotári z Trenčína, chlap a žena s košíkom hribov zo Ždiaru. Chlapec z Detvy má na rukách jahňa, za ním ide žena v typicky vyšivanom detvianskom kroji a muž s fujarou. Chlap prichádzajúci aj s rodinou z Nitry nesie zas gajdy. Zo Šariša prichádza žena s vlniakom na pleci, v ruke drží košík, v ktorom má hus. Sprievod uzatvára rodina z východného Zemplína...

Jozef PRÁZNOVSKÝ vytvoril za desaťročia práce vyše tisícpäťsto netradičných betlehemov

Svätá rodina spod skalpelu v lieskovci

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Elena KOMADOVÁ

Prvý betlehem vraj vytvoril František z Assisi v roku 1223, keď na Vianoce chcel vidieť, ako leží malý Ježiško v jaslíčkach obklopený Svätou rodinou. Výtvarník Jozef PRÁZNOVSKÝ vyhotovil svoj prvý betlehem v roku 1999 z tradičného dreva. Momentálne je zapísaný v Knihe slovenských rekordov za najmenší betlehem a najväčší počet vyrobených. Prekročil už hranicu tisícpäťsto takýchto výtvorov a každý z nich je iný.

Niekedy aj zákaz je na niečo dobrý. Betlehemy boli stáročia iba v kostoloch. Na konci 18. storočia, keď sa reformami Jozefa II. zrušili cirkevné objekty, si ich začali ľudia vyrábať sami a umiestňovať doma alebo ich pre verejnosť vytvárali sakrálni umelci, ktorí prišli o prácu.

■ BETLEHEM V ZUBE

Výtvarník Jozef Práznovský má za sebou desiatky autorských výstav, ale známe je najmä výrobou betlehemov. Sakrálné umenie mu učarovalo už dávno, a tak začal vyrábať betlehemy. Nečakajte však zaužívané drevené, hlinené, šupoľové či papierové, aj keď ich tvorí aj z moduritu, zo skla, z kameňov, vápenca, pieskovca alebo nepálenej tehly. Svätú rodinu, zvieratká, Troch kráľov a betlehemskú hviezdu už umiestnil do škrupiny

kokosového, vlašského a lieskového orecha, tekvičky, granátového jablčka, hadej kože, žiarovky, mušle, kôstky, panciera korytnačky, žalúdka ryby, kôry melóna, makovice, cesnaku alebo hrachového strúčka. Betlehem vložil aj do vytrhnutého zuba...

Postavičky vyrezáva tiež z chleba, zo zemiakov, z korkových zátok, ryže, jaslíčky z dikobrazích ostňov, bambusu a rybích kostí. Dokáže vytvoriť betlehem z bobuľky hrozna a figúrky vyrezať z jadriok. Nečudo, že na niektoré betlehemy si musíte vziať poriadnu lupu. Najmenší z nich, zapísaný v Knihe slovenských rekordov, má rozmery iba šesť krát šesť milimetrov a figúrky merajú len dva milimetre. Vlastne, už ani to neplatí. Je vyrobený z čierneho korenia, ktoré sa časom scvrklo, a tak má momentálne o mili-

Unikátne betlehemy výtvarníka Jozefa PRÁZNOVSKÉHO sa počítajú na stovky.

meter menej. Zaujímavosťou je, že aj ten najmenší umelcov betlehem obsahuje minimálne päť biblických postáv. Niektoré betlehemy majú naozaj aj posvätný základ. Jozef

Práznovský spomína, ako vystavoval v roku 2009 svoje betlehemy v Bazilike minor Santa Maria del Popolo v Ríme. Všetkých jeho desať vystavovaných diel sa dostalo do

katalógu. V kostole sú maliarske diela Raffaella Santiho, Caravaggia, sochy Alessandra Algardiho a Giana Lorenza Berniniho, takže mali dobrú spoločnosť. Pri prechádzke v príľahlom parku si nazbieral plody stromov, ktoré neskôr využil pri svojej tvorbe. Ak je pri mori, nakúpi mušle a nikde nevynechá návštevu kostolov, aby si pozrel sakrálnu výzdobu. Vystavoval aj na pútnickom mieste v Lurdoch. Väčšinu zo svojich vystavovaných betlehemov rozdal po omši postihnutým ľuďom, ktorí si tak odniesli krásnu pamiatku. Jeho betlehemy sú aj v Indii, Portugalsku, Turecku a Kanade.

■ SRDCOVÁ ZÁLEŽITOSŤ

„Každý betlehem je pre mňa výnimočný, je vyrobený s veľkou láskou. Človek to musí precítiť, je to moja srdcová záležitosť. Ako už dávno povedal Anatole France, v každom umení umelec zobrazuje len svoju vlastnú dušu,“ zdôrazňuje. Figúrky tvorí najmä vtedy, ak je dostatok svetla. Napriek občas malým rozmerom, najmä figúrok, v jeho výbave nie je lupu. Vraj skresľuje pohľad.

Momentálne jeho rozmanité betlehemy môžete vidieť v Slovenskom národnom múzeu-Múzeu slovenských národných rád v Myjave.

Urbanova veža v metropole východu po rekonštrukcii víta návštevníkov Pozoruhodné osudy košickej dominanty

Pavol IČO – Foto: Štefan KAČENA

V druhej polovici 16. storočia mala metropola východu celkom iný vzhľad ako dnes. Uprostred mesta v bezprostrednej blízkosti Dómu sv. Alžbety a Kostola sv. Michala sa rozprestieral cintorín, na ktorom sa nepretržite pochovávalo stovky rokov až do konca 18. storočia. Ďalšou dominantou ranonovovekých Košíc bola hranatá zvonica s ihlanovou strechou, ktorá hlaholom zvonov ohlasovala bohoslužby v Dóme sv. Alžbety a pohreby, no v prípade potreby aj upozorňovala na nebezpečenstvo. Mesto totiž v týchto časoch často bývalo predmetom mocenských zápasov a v 16. storočí ho ovládli hneď dve veľké armády – vojská uhorského protikráľa Jána Zápoľského a neskôr po Zápoľského smrti jednotky jeho niekdajšieho úhlavného nepriateľa Ferdinanda I. Habsburského.

V mestskom centre okrem spomenutých stavieb a honosných meštianskych domov stála ešte jedna budova. No tá tu akoby nemala čo hľadať. Bola malá, nevýrazná, ba priam úbohá, umiestnená na okraji pohrebiska. Šfachtici aj ctihodní meštania ju radšej obchádzali. A to nielen preto, ako vyzerala, ale aj pre človeka, ktorý ju obýval. Tým človekom nebol nikto iný ako hrobár Urban, viacnásobne trestaný zlodej, ktorý sa poctivou prácou usiloval uľahčiť svojej duši od ťarchy starých hriechov.

■ ČERVENÁ ZVONICA

Urban kopal hroby a staral sa o cintorín aj zvonicu, vtedy nazývanú Červená zvonica (podľa farby omietky), ktorú tu postavili na rozhraní 14. a 15. storočia, aby jej zvony zvolávali na bohoslužby v priľahlom Dóme svätej Alžbety. Vždy, keď to bolo potrebné, teda Urban ťahal lano vedúce k zvonom, aby ich rozozvučal a upozornil mešťanov na čas modlitieb. Aj keď ním mnohí opovrhovali, lebo sa dotýkal mŕtvych tiel, on si z toho nič nerobil, ba práve naopak – zdalo sa, akoby pohrdanie vnímal ako spravodlivý trest za svoje predošlé prehršky. Deň čo deň stretával blízkosť a tvár smrti a vnímal žiaľ ľudí, ktorých predtým okrádal, pričom si uvedomil, že podstatnú časť svojho života strávil na zlej ceste. Tak sa z neho postupne stal citlivý a láskavý človek.

Svoju nezištnosť a obetavosť naplno prejavil 13. apríla 1556, keď Košice zachvátil obrovský požiar. Bez ohľadu na hroziace nebezpečenstvo vtedy vyšiel na zvonicu a ťahal lanom tak vytrvalo, že zvuk zvonu nikto nemohol prepočuť. V úsilí zachrániť

životy vytrvalo zvonil, a pritom si ani nevšimol, ako mu odev zachvátili plamene. Pokúšal sa ich uhasiť, ale už bolo neskoro.

no posmrtno sa stal zosobneným symbolom hrdinstva a sebaobety. Inou možnosťou je, že názov zvonu, ktorý je v súčasnosti vystavený pred

Historický stred metropole východu s opravenou Urbanovou vežou vedľa katedrály

Oheň šľahal do výšky, spálil drevené trámy zvonice a roztopil i zvony.

■ HRDINSKÁ SEBAOBETA

Počas požiaru ľahli popolom viaceré sakrálne budovy, mestská radnica, časť opevnenia a dokonca i niektoré ulice, ale mnohým mešťanom sa vďaka Urbanovmu včasnému varovaniu podarilo majetok zachrániť. Podľa legendy sa zvyšky tlejúceho Urbanovho tela zmiešali s rozžeraveným kovom a stali sa tak súčasťou materiálu, z ktorého nasledujúci rok ulial zvonolejár František Illenfeld z Olomouca pompézny, vyše päť ton vážiaci zvon nazvaný po človekovi, ktorého si za života vážil len málokto,

Urbanovou vežou v Košiciach, neodkazuje na mestského hrobára, ale na svätého Urbana, ktorý je patrónom vinohradníctva, pretože práve tomuto remeslu sa kedysi venovala nemalá časť obyvateľov mesta.

Faktom však ostáva, že nový zvon, ktorý mal mesto chrániť aj pred krupobitím, mrazom a búrkami, na svoju inštaláciu čakal ešte sedemdesiatjeden rok, kým bola dokončená prestavba starej a poškodenej zvonice. Jeho zvuk vraj bol taký prenikavý, že ho pri dobrých poveternostných podmienkach bolo počuť až vo vyše tridsať kilometrov vzdialenom Prešove.

Nová renesančná zvonica bola pomenovaná po veľkolepom zvone

Urbanova veža v Košiciach

Pôvodný poškodený zvon Urban je vystavený pred Urbanovou vežou.

a dostala názov Urbanova veža. Tá bola opäť upravovaná v roku 1775, keď na ihlanovú strechu položili kupolu s kovovým krížom. Začiatkom 19. storočia k nej pribudovali striešku, pod ktorou vyrástli malé obchody.

■ REPREZENTAČNÁ STAVBA

Odstránili ich v roku 1880 rozhodnutím mestskej rady a v rokoch 1911 – 1912 tu vyrástli oblúky spájajúce stĺpy prízemnej chodby, kde boli prenesené náhrobné kamene zo zrušených hrobových miest v centre Košíc. Táto reprezentatívna arkáda na prízemí Urbanovej veže, známa aj ako „košické lapidárium“, bola napokon dobudovaná do dnešnej podoby

v roku 1947. Je v ňom tridsaťšesť náhrobníkov, náhrobkov a epitafov, ktoré pochádzajú najmä zo 14. až 17. storočia. Nápisy na najstarších náhrobných kameňoch už síce nie sú čitateľné, ale z nových náhrobníkov možno vyčítať, že väčšina z tu pochovaných osôb patrila k meštianskemu stavu alebo k šľachte a práve preto si kamenný náhrobok mohli dovoliť.

■ ZNIČUJÚCI OHEŇ

Chudobnejší obyvatelia sa museli uspokojiť s dreveným krížom a pochovaním pri ohradovom múre cintorína. Čím bližšie k sakrálnej stavbe zosnulého uložili na večný odpočinok, tým vyššie spoločenské postavenie mu prináležalo, o čom svedčí i nálezy zlatých šperkov, strieborných gombíkov a kovania z 15. až 16. storočia v hrobch pri Dóme sv. Alžbety a Kostole sv. Michala.

V roku 1966 vežu opäť zachvátil požiar, ktorý vypukol v elektrickej rozvodni. Keď prehoreli nosné trámy, zvon sa zrútil na prízemie, kde jeho osud spečatili hasiči. Vzácnu pamiatku sa roztrhala následkom tepelného rozťaženia pri styku s vodou na desiatky kusov. Zvoncu následne rekonštruovali v priebehu rokov 1967 až 1971. Potom slúžila výstavným cieľom či ako prevádzka baru. Pracovníci zvonolejárskej dielne Laetitia Dytrichovej z Brodku u Přerova navyše dokázali poskladať úlomky zvonu, vďaka čomu je od roka 1989 vystavený pred vežou. Tým sa však história Urbanovho zvonu nekončí. V roku 1996 pri príležitosti tridsiateho výročia požiaru, ktorý vzácnu pamiatku nenávratne poškodil, sa majstrom z Východoslovenských železiarní podarilo odliť funkčnú kópiu zničeného zvonu. Odvtedy je pevnou súčasťou Urbanovej veže a nachádza sa práve na mieste, kde visel pôvodný zvon.

Stavba však prešla rozsiahlou rekonštrukciou aj v posledných rokoch. Získala novú fasádu, zrenovovaný vrcholový kríž a helmicu, kde sú uložené dva pamätne odkazy s posolstvom pre ďalšie generácie, opravili na nej bleskozvod aj strechu. Po tieto dni tu návštevníci môžu obdivovať v rámci zimnej turistickej sezóny rôzne sakrálne predmety, starodávne knihy, sochy, ľudové kroje a v ponuke je tiež ochutnávka omšového vína.

BESEDNICA

Jonáš Záborský svojmu priateľovi Hattalovi v roku 1874 medziiným napísal: „História je ten kotol, v ktorom sa varí otrava pre našu mládež.“ Žiaľ, ak nahliadneme do dnešných učebníc dejepisu, musíme mu dať za pravdu aj v súčasnosti. Len musíme aj pripomenúť, že naša história je nevinná, že „kotol“ otravou naplnili jej interpreti už zopár storočí, a neboli práve slovenského pôvodu. Teda neschopní pochopiť „dušu“ našej slovenskej histórie. Pre nás v dejinách platilo niečo iné: my sme pracovali, druhí si zapisovali do svojich kroník výsledky našej práce. Preto je v nej veľa podsunutých paberkov a veľa zamlčaného. A povedzme priamo – aj úmyselných klamstiev, ktoré sa stokrát opakovaním stávajú akože pravdou.

Je najvyšší čas, aby sme sa na slovenské dejiny pozreli slovenskými očami. A to riadne, po poriadku, odhliadnuc ešte od „prahistorických“ čias, na našu škodu, lebo z nich by sme pochopili, prečo sme v Európe akoby iní, s inou genetickou vybavenosťou (duchovnou) – a vlastne v súčasnosti s povinnosťou uveriť a začať dôsledne presadzovať obsah posolstiev – výziev pápežov Jána Pavla II. a Františka. Sme v strede Európy, a práve aj z toho dôvodu povinní prejsť zo stáročnej defenzívy do ofenzívy,

lebo už „z chmúrnej turne poplašný zvon hučí“. K tomu je bezpodmienečne potrebné poznať samých seba, svoju hodnotu – a z toho povinnosť. Treba dôsledne začať už aspoň v historických časoch. K tejto úvodnej úvahe ma nielen

vaní štátu (asi v polovici 10. storočia v súvislosti so Svätoplukovými prútmí). Lenže o čo vlastne ide? Interpretácia (domnienka), že ide o riekku Moravu, neobstojí. Moravu naši predkovia nazývali veľké trávnaté územia, ako napríklad step, pampy,

pluk Ján Hollý. S dominantami Devín, Nitra (pôvodne Nitrava). Nemožno strácať zo zreteľa fakt, že v tomto čase ešte žiadne dnešné štáty v našom okolí taktiež osobitné názvy nemali, výnimku tvorí Franská ríša. Ale my sami vytesňujeme na okraj

na fakt, že v „kotle“ našej histórie sa varili tiež liečivé ingrediencie: Nitra milá, Nitra, ty vysoká Nitra: / kdeže sú tie časy, v ktorých si ty kvitla? / Ty si bola niekedy vešceckých krajín hlava, / v ktorých tveče Dunaj, Visla i Morava; / ty si bola bydlom kráľa Svätopluka, / keď tu panovala jeho mocná ruka. / Ty si bola sväté mesto Methodovo, / keď tu našim otcom kázau Božie slovo. / Včilek tvoja sláva v tuoni skrytá leží: / Tak sa časy menia, tak tento svet beží! (Text je zaznamenaný v Kollárových Národných spievankách, melódia sa udržiavala v ľudovom podaní. Vyvolal polemiku o jeho pravosti, to by však už bola osobitná, zaujímavá kapitola.)

Piesne igrícov zasiahnu aj v ďalšom rodiacom sa vývoji výroby dejinných falzifikátov – začínajúcich vlievať do nášho „historického kotla“ otravu, resp. deformovať chrbtici našich dejín – žiaľ, až do súčasnosti. Našou základnou povinnosťou je túto deformáciu odhaľovať a upravovať ju do správneho tvaru, aby mohla opäť „zdravo“ oslovíť našu mládež prostredníctvom súvislosti odhaľujúcich historickú pravdu. Nemusíme „objavovať Tróju“; musíme objavovať falzu – a vyoperovať ich. A spoznáme našu skutočnú históriu, ktorá v reprezentácii nášho štátneho znaku dvojkríža – Krista kráľa spravodlivosti, sa bude hrdo vynímať na hrudiach našej mládeže.

Vráťme našej histórii jej pravú tvár

Eva FORDINÁLOVÁ

inšpirovala, ale priam prinútila v predchádzajúcom čísle Slovenských národných novín recenzia knihy Mariána Tkáča Vráťme Nitrú do našich dejín (Lúč, 2022). Recenzent uvádza: „Ide o návrh na rozvinutie jedného uceleného slovenského príbehu spojeného s Nitrou,“ na základe rozsiahlej odbornej literatúry a slov profesora Ďuricu: „Nikdy nikde som sa nestretol na svete s krajinou označenou ako Veľká Morava.“ Keďže sa zaoberám dejinami slovenskej literatúry, nemôžem nepripomenúť aj literárny prínos, a nie zanedbateľný, v probléme: Veľká Morava či Veľká Nitrava? Názov Veľká Morava je skutočne zavádzajúci, založený iba na zmienke byzantského cisára Konštantína Porfyrogenesa v spise O spravo-

Jazdecký pomník kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade

preriu – pripomeňme si Chalupkovu báseň Boj pri Jelšave: „Poniže Jelšavy zelené moravy / a na tých moravách viali dve zástavy.“ Táto skutočnosť je oveľa pravdepodobnejšia. Isté je iba jedno, že išlo o „veľké kráľovstvo Slovákov“, ako ho presvedčivo nazval v epose Svato-

pozornosti aj v odbornej literatúre fakt, že tu jestvovala skupina igrícov, putujúcich umelcov na vysokej umeleckej úrovni, slovesnej i hudobnej, ktorá udržiavala historické povedomie aj po rozpade „Veľkej Moravy“. Boli ešte pamätníkmi jej bývalého rozkvetu – i zániku, ale pripomínali jej veľkosť, slávu – a duchovný prínos – rodiacu sa cyrilo-metodskú tradíciu. Preto z ich repertoáru je veľmi pozoruhodná – a pre nás dôležitá pieseň Nitra, milá Nitra, ktorá sa zachovala ústnym podaním a má svoju vlastnú históriu (v súčasnosti, ak sa vôbec spomína, je označovaná ako ľudová pieseň). Obdivuhodne zladená krása melódie a slova, a zároveň historickej pravdy. Ale nám je i pre súčasnosť veľmi dôležitá aj vzhľadom

Pred sedemdesiatimi rokmi vyvrcholila životná dráma Vladimíra CLEMENTISA

Intelektuál so silným idealizmom

Marián GEŠPER – Foto: archív SNN

Životná dráma Vladimíra CLEMENTISA, výnimočného slovenského intelektuála, ľavicového politika, nadaného redaktora a právnik, vyvrcholila pred sedemdesiatimi rokmi 3. decembra 1952. V slovenských podmienkach hádam na žiadnu historickú osobnosť neplatí trpká pravda „o revolúcii, ktorá požiera svoje deti“, ako práve na neho. Išlo o človeka, ktorý geograficky i rodinne vyšiel z autentického národno-konzervatívneho prostredia, od ktorého sa odklonil už v mladosti, aby život zasvätil propagácii ľavicových ideí. Neskôr prispel k nástupu režimu komunistickej strany, ktorý sa mu odplatil tak, že ho po dosiahnutí moci nemilosrdne zomlel iba ako päťdesiatročného.

V priebehu roka 1952 sfanatizované i zastrašené dav, ovplyvňované médiami a príčinlivými novinármi, medzi ktorými nechýbali spisovatelia a básnici, pracovné kolektívy vo fabrikách, ale aj zamestnanci v úradoch, zasielali listy, ktoré „v mene mieru, strany, svetlej budúcnosti“ žiadali „najprísnejšie potrestanie príslušníkov protištátného sprisahaneckého centra a udelenie najvyšších trestov“. V atmosfére vybičovanej situácie sa nahromadilo až 8 520 takýchto rezolúcií. Paradoxne medzi takto prarierovaných „agentov a velezradcov socializmu“ patril predvojnový zakladateľ ľavicového časopisu DAV a obhajca robotníkov v súdnych procesoch za prvej republiky Vlado Clementis.

TEATRÁLNY PROCES

V divadelnom monsterprocesu po fyzickom a psychickom nátlaku a takmer dvojročnej zostrenej väzbe sa priznal k „všetkým zločinom“ a proti trestu smrti sa ani neodvolal. Režisérom ušla táto zjavná absurdita, ktorá dokazovala vykonštruovanosť procesu a ohromný nátlak na obžalovaných. Medzi súdenými boli rôznorodí ľudia. Hlavný obžalovaný bol Rudolf Slánský, bývalý generálny tajomník komunistickej strany, Eugen Löbl, Otto Fischl, Bedřich Reicin, Bedřich Geminder a ďalší vysokí funkcionári, spolu štrnásť odsúdených, z toho jedenásť dostalo trest smrti. O samotnom rozsudku neboli pochybnosti. Novinári a tlač ich odsúdili na priane vládných špičiek už na začiatku. Neskôr sa všetci vyhovárali na „kult osobnosti a sovieta“, zabúdajúc na osobnú iniciatívu vo vyhľadávaní vnútorných či triednych nepriateľov.

KOLOTOČ SMRTI

Z Prahy sa milostí nedočkal ani od prezidenta Klementa Gottwalda, ktorý Clementisa dobre poznal a vedel, že obvinenia sú vymyslené. Na fotke zostala iba Clementisova baranica, ktorú požičal Gottwaldovi, keď v roku 1948 rečnil na balkóne v Prahe. Clementisovu postavu i osobnosť na čas vymazali nielen z fotografie, ale aj z dejín. Ak Rudolfa Slánskeho rozdrvil rovnaký kolotoč smrti, ktorý niekedy sám iniciatívne spúšťal, v prípade Vlada Clementisa bola situácia diametrálne iná. Priamo súvisela aj s globálnym súperením vtedajších supervelmocí, akými boli USA a Sovietsky zväz, a dotýkala sa i toho najhoršieho, čo sa mohlo v päťdesiatych rokoch niekoho ujsť. Bolo to obvinenie zo „slovenského buržoázneho nacionalizmu“.

NEBOL APARÁTNIK

Clementisov životopis nebol príznačný pre vtedajších komunistických exponentov. Narodil sa vo vzdelanej národoveckej rodine 20. septembra 1902 priamo v bašte slovenského národného hnutia v gemersko-malohontskom kraji v obci Tisovec. Rodičia boli konzervatívci – evanjelici, dokonca z otcovej strany aj zemanias s koreňmi siahajúcimi k roku 1651. Za uhorského režimu boli onálepkovaní ako „panslávi“. Mladý Clementis mal slovenské presvedčenie, lásku ku knihám, ale aj slovanskú i česko-slovenskú vzájomnosť danú už do vienk. V ideovej dvojici „národ a kresťanstvo“ neskôr zamenil, pre rodičov prekvapujúco, kresťanstvo za socializmus. S tým sa veľmi ťažko zmierovala najmä matka. Treba zdôrazniť, že opojenie socializmom v jeho prípade nebolo samoúčelné. Bol idealista. Nechcel byť revolucionárom iba pre revolúciu, nešlo mu o moc a umelé ideológie. Clementis zapáľilo veril, že nová spravodlivejšia spoločnosť vyrieši všetku biedu, vykorisťovanie a zabezpečí aj slovenskému národu dôstojný život.

Slovenského politika a diplomata Vladimíra CLEMENTISA popravili komunisti.

VPLYV MARXIZMU

Študoval na gymnáziu v Skalici, kde získal nepríjemnú skúsenosť z maďarizácie. Situácia sa zmenila na lepšiu po vzniku Československej republiky, keď sa obnovil slovenský národný život. Vtedy zasiahli do jeho vedomia knihy s marxistickou tematikou, v tom čase naberajúce na popularite. Zásadne ovplyvnený sa začal od roka 1921 angažovať v socialistickom hnutí akademickej mládeže počas štúdia práva na Karlovej univerzite v Prahe. V roku 1922 dokonca spolu s ďalšími slovenskými ľavicovými študentmi založili združenie slovenských socialistických študentov. Súčasne bol jedným zo zakladateľov legendarného slovenského ľavicového časopisu DAV, ktorého názov tvorili iniciály krstných mien členov – Daniela Okáliho, Andreja Siráckeho a Vladimíra Clementisa. Profilovali sa ako skupina mladých slovenských ľavicových intelektuálov, označovaných ako „davisti“, ktorí sa zaoberali otázkami filozofie, literatúry či politiky a ich vedúcou osobnosťou bol Vlado Clementis. Po vyštudovaní práva pôsobil ako advokátsky koncipient a potom ako samostatný advokát.

Dnes sa idealizujú pomery v prvej Československej republike 1918 – 1938 a zabúda sa na vážne sociálne konflikty, ktoré panovali vo vnútri vtedajšej spoločnosti. Smutnou realitou bola aj streľba do slovenských robotníkov na verejných demonštráciách a počas hladových štrajkov. Najčernejším príkladom bol incident v Košútoch, kde četníci zastrelili troch robotníckych demonštrantov. Vážne nepokoje boli v Kropáčoch a inde na Slovensku. Bolo to spôsobené ťažkou sociálnou situáciou, ekonomickými krízami a pomalým riešením týchto problémov zo strany štátu. Na Slovensku bola zvlášť ťažká situácia kvôli pražskému centralizmu, ktorý zvýhodňoval priemysel v Čechách na úkor Slovenska. Daňou za túto krátkozrakú politiku bola nezamestnanosť a tzv. hladové doliny, ale aj budúce národnostné rozpory.

SALÓNNY PARTAJNÍK

Ostrým kritikom tohto vývoja bol práve Clementis. Na druhej strane spolupracoval s názorovo vzdialenými slovenskými spisovateľmi či novinármi. Veľmi dobré kontakty mal napríklad na Tida Jozefa Gašpara, ktorý bol orientovaný na vtedajšiu ľudovú stranu s vlastným národným a sociálnym programom. Väčšinu slovenských spisovateľov však spájalo nástojčivé úsilie zmeniť celkovú situáciu na Slovensku bez ohľadu na vzájomné

politické delenie. Aj keď sprvoti nemal na to jasný názor, neskôr žiadal rovnoprávne postavenie slovenského národa v republike a uplatnenie prirodzeného práva Slovákov na sebaurčenie.

Po celý čas vystupoval proti nastupujúcej ideológii fašizmu v Európe, čo získalo ohlas aj v zahraničí. Zúčastňoval sa nielen na domácich zjazdoch spisovateľov, ale aj na tých v Sovietskom zväze, a dokonca prívital na Slovensku aj známeho spisovateľa Ilju Erenburga. V roku 1938 vo Francúzsku a Veľkej Británii využil svoje diplomatické a intelektuálne danosti na propagáciu a obranu Československej republiky pred nacistickým Nemeckom, pričom mu pomohol aj poslaneaný mandát v Národnom zhromaždení 1935 – 1938. Napriek všetkému ho však pravica i jeho vlastní spolupartajníci uštipačne nazývali „salónnym komunistom“. Boli to narážky na jeho advokátske povolanie, rodinné

MEMORIÁL

zázemie a celkovo distingvované vystupovanie. Prispelo k tomu aj to, že manželka Lída pochádzala z dobre situovanej rodiny, bola dcéra riaditeľa Hypotečnej banky Jána Pátka. Napriek aktívnemu verejnému účinkovaniu nemal pred druhou svetovou vojnou nijaké zásadné funkcie v komunistickej strane. Bol to náznak nedôvery, ale aj nebláhla predzvesť budúcnosti.

Československo bolo po mnichovskej zrade západných velmocí v roku 1938 odsúdené na likvidáciu a Clementis sa vrátil zo zahraničia. Už onedlho v marci 1939 dobrodružne a s pomocou svojho bývalého advokátskeho koncipienta a politického spolupútника Gustáva Husáka emigroval cez Poľsko a Sovietsky zväz do Paríža. Dnes sa ako hlavná príčina Clementisovho neskoršieho pádu uvádza negatívny postoj k uzavretiu paktu Molotov – Ribbentrop z augusta 1939. Pri triezvom posúdení historických okolností je to maximálne jeden zo zahmlievacích názorov, no nie skutočná príčina.

POBYT V PARÍŽI

Svoje poznámky k paktu predniesol v úzkom kruhu vtedajšieho stranického vedenia. Podobne sa postavil aj k sovietskemu vpádu do Fínska v roku 1940. Ak odhliadneme od neskorších vyfabulovaných historiek, podľa svedkov mal Clementis v Moskve po vojne s J. V. Stalinom rozhovor na túto tému. Stalin ako chladnokrvný pragmatik zobral vec ako vedľajšiu a uzavretú samotnými výsledkami druhej svetovej vojny. Skôr sa zdalo, že Stalin akoby mimochodom naznačil, že skutočných nepriateľov má Clementis zo strany „súdruhov z Prahy“.

V októbri 1939 sa Clementis podieľal na vydaní memoranda slovenských politikov spolu s Milanom Hodžom, so Štefanom Osuským a s Jánom Paulínyňm-Tóthom o postavení Slovenska v obnovenom česko-slovenskom štáte, ktoré nebolo prijímne pre čechoslovakistov v zahraničí. Neskôr bol vo Francúzsku, paradoxne ako komunistický exulant, zatvorený v tábore, z ktorého unikol iba vstupom do československých vojenských jednotiek vo Francúzsku, čo bol dôvod na jeho vylúčenie z komunistickej strany.

Po porážke Francúzska sa mu vďaka Štefanovi Osuskému podarilo ujsť do Veľkej Británie. Aj tam bol internovaný, no na základe zásahu exilovej československej vlády bol prepustený. Aktívne sa zapájal do zahraničného odboja, pôsobil v právnej rade exilovej vlády a ako člen Československého výboru pre slovenskú vzájomnosť. Výrazné boli jeho aktivity od roka 1941 v zahraničnom rozhlasovom vysielaní, kde ako žurnalista a hlásateľ vystupoval

pod pseudonymom Peter Hron. Práve vstup Sovietskeho zväzu do vojny a jeho spojenectvo s Veľkou Britániou vyjasňuje postavenie Clementisa, ktorý sa v Londýne stal exponentom nielen čs. exilovej vlády, ale aj komunistov.

SKÚSENÝ DIPLOMAT

V roku 1945 bolo Nemecko definitívne porazené a Vlado Clementis sa vrátil domov ako víťaz. Komunistická strana využila jeho predvojnovú popularitu a zahraničné skúsenosti v diplomacii. Nielenže mu vrátila členstvo, ale posunula ho do ústredných stranických funkcií. Spolu s ním politicky stúpali aj Laco Novomeský a Gustáv Husák. V kultúrnom diani prevzal Novomeský predsedníctvo v Matici slovenskej a Clementis sa stal členom matičného výboru. Okrem toho bol vymenovaný do dôležitej funkcie štátneho tajomníka ministerstva zahraničných vecí a od marca 1948 do marca 1950 priamo ministrom. Práve jeho pôsobenie v tejto exponovanej funkcii bol hlavný dôvod blízkej tragédie.

Po skončení druhej svetovej vojny premenili supervelmoci USA a Sovietsky zväz planétu na mocenskú šachovnicu s vytvorením dvoch znepriatelených blokov. Československo a Sovietsky zväz sa vážne angažovali pri vzniku Izraelského štátu v roku 1948. Zabúda sa, že významnú úlohu zohralo aj vojenské angažovanie Československa na prospech Izraela. Najmä v dodávke pechotných zbraní, stíhačiek a výcviku izraelských pilotov. Samozrejme, nebolo to možné bez sovietskeho posvätenia, ktoré sledovalo dlhodobé plány. Sovietsky zväz v súpeření s USA rátal s vytvorením Izraela ako štátu so socialistickou orientáciou. Vlado Clementis hral práve v tomto zahraničnom pôsobení Československa významnú úlohu a videl hlboko pod pokrievku sovietskej i západnej zahraničnej politiky.

Situácia sa prekvapujúco zmenila po roku 1949, keď sa Izrael vzdal možnosti stať sa socialistickým štátom a začal sa orientovať na Západ. Vyvolalo to okamžitú reakciu Sovietskeho zväzu, no prejavilo sa to aj negatívnym hodnotením politikov, ktorí sa v tejto sfére angažovali, teda aj Clementisa. Dodnes ide o historicky neuspokojivo objasnenú problematiku. Jedna z vážnych teórií hovorí o tom, že Stalin rátal paralelne aj s variantom „odsokčenia“ Izraela a následnou sovietskou podporou arabských štátov.

SLOVENSKÁ OTÁZKA

Bola po vojne deklarovaná už na základe princípu rovný s rovným. A to nielen vo vzťahu k Prahe, ale aj vo vzťahu k porazenému Maďarsku. V zahraničných politických rokovaniach výrazne zasiahol na prospech postavenia Slovenska a vyjasnenia historických vzťahov s južným susedom, ktorý síce kuloárne, no stále ašpiroval na južné Slovensko. Výrazne zasiahol v prospech Slovenska počas Parížskej konferencie 1946 a pri dohode s Maďarskom, ktorá vyhlásila neplatnosť Viedenskej arbitráže 1938. Napriek intervenciám maďarských komunistov aj v iných oblastiach nekompromisne obhajoval slovenské záujmy. Pod jeho gesciou boli aj „repatriácie“ Slovákov z Maďarska a maďarského obyvateľstva zo Slovenska. Okáli po rokoch spomínal, ako sa Clementis vrátil do Tisovca a otcovi víťazoslávne referoval, ako sa podarilo ponižiť maďarských šovinistov vo vlastnom brlohu. Vlado Clementis spolu s Lacom Novomeským boli súčasne aj propagátori slovenského poňatia socializmu a celkovo slovenskej myšlienky – aj keď v rúsku vtedajšej ideológie budovania socializmu. Pomáhali tomu aj vynika-

júce vzťahy s Juhosláviou Josipa Broza Tita. Zároveň slovenská myšlienka zažila krátku, ale intenzívnu renesanciu po roku 1945, čo sa prejavilo aj v textoch ústavných dokumentov republiky. Na tieto jeho odvážne a nekompromisné postoje nezabudli nielen maďarskí komunisti, ale ani českí, presnejšie pražskí centralisti.

V jeseni 1949 bol v Maďarsku obžalovaný a popravený minister zahraničných vecí László Rajk a jeho spolupracovníci, pričom sa to dialo z iniciatívy predsedu Maďarskej strany pracujúcich Mátyása Rákosiho. V tom čase sa v Československu začali výpady proti tzv. zrade vo vnútri strany od domnelého títoizmu, sionizmu a napokon slovenského buržoázneho nacionalizmu. Maďarskí komunisti zohrali špinavú úlohu nielen v Moskve, kde rozduchávali sovietskú paranoju, ale aj v Prahe. Intrigovali u Viliama Širokého a upriamovali pozornosť na údajných šesťdesiat slovenských nacionalistov v Komunistickej strane Slovenska, ktorí mali prenasledovať maďarskú menšinu v Československu. Vynorila sa aj nedávna história podpory československých politikov pri vzniku štátu Izrael a ich následné onálepkovanie „sionizmom“. Paranoju živil aj náhly rozkol medzi Juhosláviou a Sovietskym zväzom. Nebolo teda prekvapujúce, že sa nezabudlo ani na Clementisa a jeho aktivity ako ministra zahraničných vecí i na jeho uzemnenie maďarských komunistov v slovenskej otázke. Ako Slovák bol obvinený z buržoázneho nacionalizmu, teda vlastne zo slovenského vlastenectva.

ÚLOHA ZÁPADU

V septembri 1949 sa Clementis zúčastnil na Valnom zhromaždení OSN v New Yorku. V tom čase k nemu už presakovali informácie o zatýkaní nielen v Prahe, ale aj na ministerstve zahraničných vecí. Clementis dostal neštandardne varovanie prostredníctvom novin New York Times, kde 23. októbra 1949 uverejnili článok o nebezpečnosti, ktoré mu po návrate domov hrozí. Podobný článok bol zverejnený 27. októbra 1949 vo francúzskych novinách Le Monde. Išlo naozaj o upozornenie či nepriame navádzanie na emigráciu? Komunistický funkcionár a účastník odboja takého rangu, akým bol Vlado Clementis, ktorý zmenil stranu barikády, by bol výraznou západnou posilou na fronte studenej vojny. Autori článkov museli chápať, že ich čítala sovietska aj čs. rozviedka. Clementisov idealizmus bol však silný a neuveril. Jeho zdanliví spolubojovníci – priatelia – ako prezident Klement Gottwald dokonca umožnili, aby do New Yorku pricestovala aj jeho žena Lída. V tejto hre rátal Gottwald s Clementisovou emigráciou alebo to bol ďalší zastierací manéver?

Krátko po návrate z New Yorku v januári 1951 zatkla Clementisa štátna bezpečnosť. Vo väzení si možno spomenul na proroctvo, ktoré mu na chodbe súdu kedysi v tridsiatych rokoch povedal advokát Otakar Jamnický: „Vy, člen starej národnej a zemianskej rodiny, vôbec nepatríte kvôli vašej básnickej a jemnej povahe do komunistickej strany, za ktorú ste dokonca poslancom. Verte mi, že raz príde doba, keď na to doplatíte. Bola by vás skutočne škoda.“

Clementisov tragický osud sa naplnil 3. decembra 1952. V poslednom liste pred smrťou napísal milovanej manželke: „Verím, že sa dožiješ – za desať, za pätnásť rokov? – socialistickej Európy a pozdravíš ju aj odo mňa. Už aj preto musíš vytrvať a najst' kladný pomer k životu a dnešku... A vo svete zbvavenom napätia, nebezpečenstva zvratov a dusného ovzdušia poslednej porážky budú to azda môcť vidieť aj iní... Dofajčievam posledné fajky a počúvam. Počúvam Ťa jasne spievať Smetanove a Dvořákové piesne a som, zostávam a budem vždy s Tebou.“

Smutný epitaf politického idealistu, ktorý sa vnútorné nechcel vzdáť sna socializmu ani tesne pred smrťou. Paradoxne zlikvidovaného inými exponentami socialistickej komunistickej strany.

V tomto roku si pripomíname nielen sedemdesiate výročie smrti Vladimíra Clementisa, ale aj stodvadsaťé výročie narodenia tohto nevedného a mimoriadneho slovenského politika.

Mária KRÁLOVIČOVÁ

(7. jún 1927 Čáry – 5. december 2022 Bratislava). Hereckú kariéru začala v Komornom divadle v Martine. Za postavu Aničky v Tajovského Ženskom zákone dostala na Divadelnej žatve v Prahe cenu Talent roka. V roku 1948 sa stala členkou Slovenského národného divadla. Stvárnila vyše štyristo divadelných, filmových a televíznych postáv. Bola Shakespeareovou Júliou, Oféliou či pani Fordovou, Schillerovou Amáliou, Čechovovou Sárou aj Ranevskou, Williamsovou lady Torrancovou, Iwaszkiewiczovou George Sandovou, zažiarila v Costeaovej monodrame Ľudský hlas. Po milenkách a elegantných dámach si s rozkošou zahrála dedinskú kofu Doru v Ženskom zákone, ktorý do záhoráčtina prebásnili bratia Moravčíkovi. Marina napriek vysokému veku zatancovala na scéne, kým mladšie herečky mali problémy s pohybom. V roku 1957 ju režisér Ján Roháč obsadil spolu s Elom Romančíkom do prvej televíznej inscenácie Do videnia, Lucienne! Na piešťanskom Festivale rozhlasovej hry získala dvakrát Cenu za najlepší herecký výkon. Marina milovala slovenskú poéziu a prezentovala ju doma i v zahraničí. Jej umenie ocenili titulom národná umelkyňa, je dvojnásobnou laureátkou štátnej ceny KG, nositeľkou Radu Ľudovíta Štúra I. triedy. Udelili jej Krištáľovú ružu, Cenu Andreja Bagara Zlatého krokodíla a Krištáľové krídlo. Od roka 2006 bola richtárkou Spolku Záhorákov. S manželom básnikom, spisovateľom a novinárom Miro Procházkom mala dve deti – Janu a Miroslava.

Spomínanie na zosnulú hereckú legendu Marínu KRÁLOVIČOVÚ**Režisér Vilar ju prirovnal k Eleonóre Duseovej**

Text a foto: Peter VALO

So smútkom sme prijali správu, že zomrela prvá dáma slovenského divadla Marina Kráľovičová. Keď ju svojho času uvidel ako mladú herečku slávny francúzsky režisér Jean Vilar v postave Salome, zvolal: „Duseová“, čím ju prirovnal k jednej z najväčších herečiek všetkých čias. Marina rástla popri zlatej hereckej generácii – osobnostiach ako Karol Machata, Ctibor Filčík, Gustáv Valach, Viliam Záborský, Mikuláš Huba, František Dibarbora, František Gregor či Zdena Grúberová.

V Martine sa do mladého dievčaťa zahľadel Tibor Filčík. K divadlu sa tiež dostal ako zo slúžnovského románu. Chlapec z chudobnej rodiny sa vyznamenal ako vojak za prvej Slovenskej republiky, vďaka čomu ho prijali k finančnej stráži a mohol si zahrať u bratislavských ochotníkov. Tam si

Novomeský kyticu pätnástich ruží s vlastnoručne napísaným lístkom: „Odpusťte, nedalo sa viac. Váš: L.N.“

Zo štúdia na konzervatóriu rada spomínala na skvelého pedagóga a kolegu Viliama Záborského. Mohli flámoviť do rána, ale do školy prišiel vždy pripravený a nikomu nič neod-

„zaskočila“ za populárnu anglickú speváčku hviezdu Sandy Shaw. Zahrala ju dokonale. Hráči jej bozkávali ruky nohy. Po zápase sa na ňu vrhli lovci autogramov. Nespoznali ju kolegovia a ani vlastný brat, ktorý bol na štadióne.

■ NAIKRAJŠIA ROLA

Marina tú svoju charakterizovala jednoducho: „Som herečka, keď vyjdem z divadla, nechám tam všetky postavy, a keď prídem domov, nastupujem do najkrajšej úlohy, ktorú by mala mať každá žena: som manželka a matka. Domov, čiže náš byt, to sú pre mňa, ako to povedal básnik, „ruky, na ktorých smieš plakať.“

Na moju otázku: Ako sa dá prežiť život s jedným manželom v čase, keď herečky menia partnerov ako špinavú bielizeň, odvetila: „S vlastnými rodičmi a deťmi je človek krátko, ale s cudzím mužom prežije celý život. Nebolo to bez vylomenín a konfliktov, ale keby bolo všetko nalinkované, asi by ma to nebavilo. Miro bol básnik a juniorský majster Slovenska v šachu. Bola to chodiaca encyklopédia. Do konca si pamätala neuveriteľné detaily. Dosiahla som oveľa viac, ako som si vysnívala. Zamilovala som sa do literatúry. Stretla som skvelých ľudí, ako boli Ivan Krasko, Ján Smrek, Laco Novomeský, Emo Bohúň, Emil Boleslav Lukáč, Ľudo Ondrejov, Rudo Fabry, Vlado Mináč, Ctibor Štítnický, Mišo Považan a kopu ďalších. Miro sa s nimi stretával po kluboch a potom ich vláčil k nám domov.“

Navštívil som s kamarátmi v nočných hodinách viacero rodín. Keď sme tam vtrhli, ani raz som nestretol nadšenú manželku domáceho pána. Žeby to bolo v Marininej rodine ináč? Raz jej ktosi povedal: „Marina, bože, aká si bola úžasná, že si to zvládla s tými opilcami.“ Tento kompliment okomentovala svojky: „V ničom sa mylil. Ja som v nich nikdy nevidela opilcov. Slovenská bohéma bola zvláštna tým, že takmer všetci boli zadani, mali dobré manželstvá a súkromné zázemie. Ako herečka som sa medzi nimi pohybovala sama. Niktorý ma nikdy neurazil, ani sa nepohoršil. Keď prehovorili Matuška alebo Mináč, bolo to vždy o niečom, a výmysly Ondrejova sa dali počúvať celé dni a noci. Slovenskí bohémi boli gentlemani. Nikdy ma nezaujímalo, či boli nacionalisti, realisti, surrealisti, boli to umelci, literárni a výtvarní bohémi a, chvalabohu, pri tých mnohých sedeniach sa niečo z múdrosti elity tohto národa na mňa nalepilo.“ Marina sa nikdy netajila tým, že obdivovala múdrych chlapov, ktorí boli pre ňu vysokou školou.

■ MARININE TRÁPENIA

„Politika ma nezaujímala. Mama bola v Orle a otec v Sokole. S mamou som chodievala na púte a s otcom do prvého mája. Nikdy som nezažila, že by sa pre to pohádali. Vianoce sme trávil vždy doma. Naše sviatky patrili deťom a na Mikuláša k nám zvykli zavítať Jožko Kroner, Karol Machata a Fero Dibarbora, ktorí obišli všetky herecké byty s deťmi...“

Kedysi sme boli majetkovo chudobnejší, ale duchovne bohatší. Dnešní ľudia sú na seba zlí. Nevraživosť vládne ešte aj v rodinách. Spolužiačka mi povedala: „Nemôžem domov pozvať naraz troch synov. Každý je v inej politickej strane a hrýzť sa ako psy.“

Herečka Mária KRÁLOVIČOVÁ v súkromí s manželom, básnikom a novinárom Miro PROCHÁZKOM.

vo všimol Andrej Bagar a odštartoval jeho kariéru. Divadelnej elávke imponovalo, že pozná herca, ktorý hrával milovníkov, uznávali ho miestne osobnosti, ako boli Pietrovci, Naďa Hejná, Ján Boor, Karol Rosenbaum či Zoltán Rampák. Nasávala ich múdrosť ako špongia. Martin bol srdcom kultúrneho Slovenska. Tu stretla prvého „živého“ básnika Štefana Krčméryho. On ju previedol po Národnom cintoríne a priblížil jej históriu každého hrobu. To bola jej prvá a úžasná učebnica z literatúry. Krčméry ju prekrstil na Marínu a dievčatku z Čarov otvoril bránu do sveta umenia.

Ctibor (v tom čase si zmenil meno) Filčík ju bral otcovsky vážne. Marina spomínala: „Keď na zájazde hrozili divokejšie posedenia, zavelil: „Ešte si mladá. Máš dosť času! A zamkol ju v hotelovej izbe.“

Spolu si zahráli vo viacerých predstaveniach. Filčíkovi stále viac prekážala jej herecká profesia, čo jej dal surovo najavo: „Keď ťa vidím na javisku, nepáči sa mi to. Chceme mať ženu doma, aby sa starala o rodinu...“

■ VYHRALA HEREČKA

Sporheltové poslanie manželky sa jej protivilo. Ustavičné obmedzovanie ju začalo otravovať. Rozhodla sa, že z Martina odíde. Od prvého septembra 1947 začala študovať herectvo na bratislavskom Štátnom konzervatóriu a prvého januára 1948 ju prijali do činohry SND, kde si Sládkovičovú Marínu zahrála na živo. Režiroval ju Jozef Budský, dramaturgom Jozef Felix s Alexandrom Matuškom, scénu navrhli Ján Mudroch s Deziderom Millym a hudbu skomponoval Andrej Očenáš. Bola to úžasná plejáda osobností. Romantické predstavenie nepasovalo do koncepcie údernícky z továrne, ktorá nesníva o láske, ale o lámaní noriem. Provládni kritici roztrhali predstavenie na franforece. Politici ho chceli stiahnuť. Andrej Bagar sa zaťal a odohrali pätnásť repríz. Na tú poslednú im poslal poverenik Laco

pustil. Spolu otvárali Hviezdoslavovo divadlo. Prvú premiéru v Hviezdoslavovej tragédii Herodes a Herodias 25. mája 1955 odohral Záborský. Zachar navrhol Marínu, ktorá hrala Salome, kostým z priehľadnej padákoviny a z korálikov. Na prezlečení pred tanečným výstupom mala minútu. Zdesená garderobierka jej zvestovala, že jej zmizol kostým. Ostali len šnúry s korálikmi. Marina odtancovala svoj výstup temer holá len v zásterke z čačiek. Bála sa, čo povie Záborský, ktorý trval na dodržiavaní režijnej koncepcie. Ten ju prekvapil: „Bola si skvelá, aspoň vidím, že tu máme jednu naozaj krásnu dámu.“ Kto kostým ukradol, sa nevyšetrilo. Nebolo treba. Zlodejku, ktorá alternovala postavu Salome, poznalo celé divadlo. Činom, ktorým chcela Marínu uskodiť, ju vyzdvihla na výslnie.

■ S ÚSMEVOM A RECESIOU

Na ples medikov a robotníkov z Cvernovky si požičala kostým, v ktorom hrala Marínu. Odrazu pre ňu prišiel vysoký blondín. Vedela, že je to básnik Miro Procházka. Na otázku: „Vy ste Kráľovičová?“ mu odpovedala: „Nie, ja sa len podobám na slečnu Kráľovičovú. Som robotníčka z Cvernovky a z divadla som si požičala kostým.“ Po tanci ju odprevadil k stolu, kde sedeli jeho kamaráti – dramatik Leopold Lahola a výtvarník a režisér Fero Kudláč. Oboril sa na nich slovami: „Vy blbci, toto je robotníčka z Cvernovky a vy ste mi tvrdili, že je to Kráľovičová.“ Obaja sa mu vysmiali, lebo Marínu poznali osobne. Miro sa nechcel s ňou rozlúčiť. Odtedy žili spolu.

Marina nikdy nepokazila nijakú zábavu. Bola pri tom, keď do koša, v ktorom mali ukryt vo Veselých paničkách Windsorských Vila Záborského ako Falstafa, naládovali zapáchajúce kvargle. Inokedy „ošánila“ štyridsaťtisíc divákov na štadióne Slovana, ktorí prišli na zápas Herci : Novinári, keď

SPOMIENKA

Peter ŠTRELINGER

Marína

„Marína moja, teda tak sme my, Ako tie kvety na chladnej zemi...“

Ako siroty bez teba sme tu ostali!

Tebe už je hej,

už si plávaš kdesi

ako obláčik,

ako vločka snehu

plávaš a znášaš sa

a potom znovu

od nás letíš

do diali...

Tam hore vítajú ťa

božskí anjeli!

Viem, vieme,

Tvoj Miro sa Ťa už

nevedel dočkať...

Ani tí ďalší tvoji

milovaní chlapci

Vlado Mináč, Šaňo Matuška,

Ctibor Filčík...

Večne unúvali Pána Boha:

„Kedy už konečne pride naša

Marína?“

Zášerné víno nalievajú:

„Vítaj nám, Ave Mária!“

Už nezaznie Tvoj zvonivý hlas

z dosiek Národného divadla,

nikdy...

Drahá Marína,

Milosti plná,

požehnaná si medzi ženami,

aj medzi mužmi si požehnaná...

Posväť sa meno Tvoje,

buď vôľa Božia,

teraz, i v hodinu smrti tvojej,

naveky naša Marína!

Pláčeme za Tebou,

Nemôžeme sa zmieriť!

Nechala si nás tu napospas

chladnej zime

a zlobe ľudskej,

povedz tam hore,

že celé Slovensko

plače za Tebou,

Marína naša,

Kráľovná pokoja!

V Slatinkách na Morave
na sv. Mikuláša

Vokálne Paper Moon Trio pravidelne interpretačne obohacuje kultúrne podujatia Umelkyne, ktoré nemožno neobdivovať

Lukáš PERNÝ – Foto: internet

Zvonivé hlasy, lahodné melódie huslí, ukulele a gitary, elegantné retro oblečenie a účesy, atmosféra swingového veku a podmanivá kráska – to sú Paper Moon Trio. Už po druhýkrát obohatili podujatia Záhorského osvetového centra, na ktorých sa spolupodieľajú vedeckí a osvetoví pracovníci tak Matice slovenskej, ako aj ďalších kultúrnych organizácií. Interpretujú americké, české i slovenské skladby džezu a swingu. Ich prítomnosť vyčarovala úsmevy nejedného diváka i poslucháča... Slovenské národné noviny ich požiadali o interview. Odpovedali všetky Kristína UHLÍKOVÁ, Barbora MEDEKOVÁ a Andrea KRUŽLIAKOVÁ.

• **Stretli ste sa v orchestri Bratislava Hot Serenaders... Ako ste sa dostali k džezovej a swingovej hudbe, prečo práve tento žáner a kto vás najviac inšpiruje?**

Kristína UHLÍKOVÁ: Myslím si, že každý, kto sa dostal k tejto hudbe a imponovala mu, ju má zakorenenu už kdesi v detstve. Veľkou súčasťou života sa mi stala práve vďaka orchestru Bratislava Hot Serenaders a spoiatku boli mojou najväčšou inšpiráciou práve Barbora a Andrea, ktoré ma doviedli k úžasným Boswell Sisters, Andrew Sisters, sestrám Allanovým a aj nášmu slovenskému vokálnemu triu Tri dievčatka či Včielky. Každá pieseň, ktorú sa rozhodneme zaranžovať, je plná nostalgie, citu a krásnej harmónie. To nás neustále posúva vpred a do budúcnosti inšpiruje.

• **Hrávate tak slovenské, české, ako aj slovenské piesne. Nedávno ste vystúpili na podujatí, ktoré bolo venované spisovateľovi Ivanovi Horváthovi, čo sa priam dokonale dopĺňalo. Aký máte vzťah k slovenskej kultúre,**

slovenským dejinám a našim osobnostiam?

Kristína UHLÍKOVÁ: Vždy nám bolo a aj bude čťou byť súčasťou dôležitých udalostí na Slovensku, čo aj práve spomínané podujatie bolo. Sme veľmi vďačné sa všetky osobnosti, ktoré nám neustále dávajú inšpiráciu práve pri nachádzaní nových skladieb do repertoára.

• **Čo všetko sa vám splnilo a aké máte ďalšie plány?**

Barbora MEDEKOVÁ: V roku 2016 sa Paper Moon Trio stalo víťazom súťaže Jazz Start Up, vďaka čomu sme dostali možnosť zostaviť náš debutový album Teba vrúcne milujem. Plány sú jednoduché – hrať, oživovať starú džezovú hudbu a prenášať naše potešenie z nej na poslucháčov. Ja osobne za najväčší úspech pokladám to, že fungujeme popri rodinách a deťoch a že nás to spolu neustále baví.

• **Mimoriadne si dávate záležať aj na dobovom oblečení či účesoch. Ako vznikol nápad urobiť takýto**

Atraktívne hudobníčky z kapely Paper Moon Trio hrajú po koncertoch po celom Slovensku.

retro projekt? Ste takto zamerané aj v súkromí?

Barbora MEDEKOVÁ: Účesy a oblečenie sú trochu štylizované. Je veľmi ťažké nájsť dobové originály, ktoré by boli použiteľné, prípadne

sa hneď pri hraní neznížili. Doplnky ako náušnice, brošne či náhrdelníky nosíme všetky po babičkách. Trio vzniklo spontánne a rovnako prirodzene bolo pre nás prepojiť hudbu s vizuálom. Každá z nás je tak trochu

retro. Máme vzťah k starým veciam a našej histórii, navštevujeme starožitníctva a rady recyklujeme.

• **Hráte v nezvyčajnom spojení hudobných nástrojov s dominantným spevom. Existuje alebo existovala vo svete podobná kapela, ktorá hrá alebo hrala v takomto zložení a v podobnom žánri ako vy?**

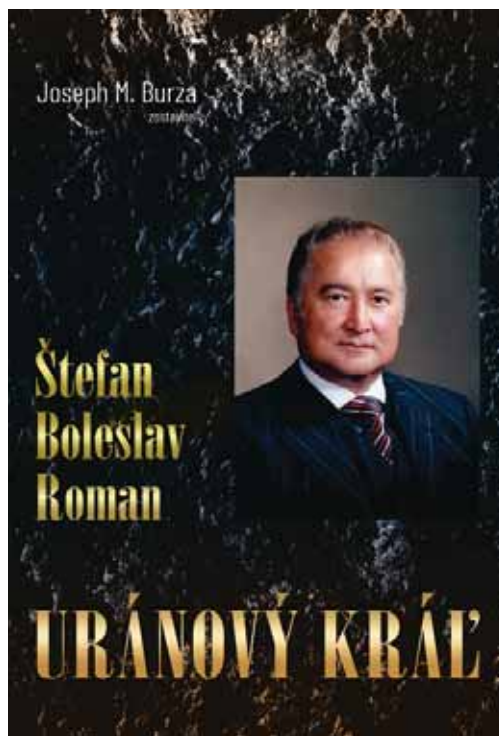
Andrea KRUŽLIAKOVÁ: U nás na Slovensku sme sa nestretli s podobným zoskupením, ktoré by sa v takomto zložení a aranžmánoch zameriavalo na „starý džez“, ako my familiárne nazývame tento žáner. Vo svete je však takých zoskupení viac. Poznáme aj takých, ktorí výhradne interpretujú piesne našich obľúbených Boswell Sisters. To však nie je čisto dámske zoskupenie. Priznám sa, že aktuálnu scénu nemáme až takú zmapovanú, my sa sústreďujeme skôr na tie autentické starodávne zoskupenia. Najväčšou inšpiráciou sú pre nás jednoznačne už spomínané Boswell Sisters alebo Mills Brothers. To boli vynikajúci muzikanti, speváci a zároveň instrumentalisti/stky.

• **Od čoho je názov a čo presne symbolizuje?**

Andrea KRUŽLIAKOVÁ: Inšpiráciou bola pre nás pieseň z dvadsiatych rokov It's Only A Paper Moon, ktorú sme medzičasom už vyradili z nášho repertoára. Paper Moon, v preklade „papierový mesiac“, zároveň symbolizuje zlatú éru Hollywoodu a strieborného plátna, čo je nám veľmi blízke a rady sa k tomu vraciame, pretože to na nás vplyva eleganciou, umelecky a štýlovo.

Nová publikácia o uránovom kráľovi Štefanovi Boleslavovi Romanovi K storočnici veľkého kanadského priemyselníka

KNIHA TÝŽDŇA

K stému výročiu narodenia Štefana B. Romana vydala Kanadsko-Slovenská obchodná komora reprezentačnú knihu Štefan Boleslav Roman – Uránový kráľ. Zostavovateľom tejto významnej publikácie je priamo prezident komory Joseph Mark Burza, dlhoročný priateľ synovca Š. B. Romana.

Bol zakladateľom a predsedom najvýznamnejšej organizácie Slovákov v histórii Svetového kongresu Slovákov. Zároveň ide o najbohatšieho a najvplyvnejšieho podnikateľa slovenského pôvodu v histórii. Roman bol majiteľom najväčších uránových baní na svete v Elliot Lake, vlastník najväčších uhoľných baní v Kanade, ako aj majiteľ druhej najväčšej siete pekární v USA – General Baki. Právnym poradcom jeho spoločnosti Denison Mines bol neskorší americký prezident Richard Nixon. Predslovky ku knihe napísali najstarší syn Stephen B. Roman, Jozef kardinál Tomko, gréckokatolícky arcibiskup Cyril Vasil' a prezident Kanadskej obchodnej komory v Slovenskej republike Joseph M. Burza. Jednotlivé kapitoly spracovali bývalý generálny tajomník Svetového kongresu Slovákov Dušan Tóth, riaditeľ Slovenského historického inštitútu v Ríme Daniel Černý, rodinný príslušník rodiny Romanovcov historik Ján Chovanec, medzinárodný expert na jadrovú energiu Marián Naniáš, prezident Kanadskej obchodnej komory v SR Joseph M. Burza a docent histórie Martin Javor. Príspevky do knihy napísali aj exprezidenti Slovenskej republiky Rudolf Schuster a Ivan Gašparovič a iné osobnosti. Roman sa ako laik v roku 1962 zúčastnil na zasadaniach Druhého vatikánskeho koncilu. V roku 1963 usporiadal veľkolepé celokanadské cyrilo-metodské oslavy k tisícému výročiu príchodu apoštolov Cyrila a Metoda. V roku 1963 mu pápež Ján XXIII. udelil Rad veliteľov rytierov sv. Gregora Veľkého, čo je najvyššie možné vyznamenanie pre laikov. Roman sa zaslúžil o to, že v roku 1968 boli vrátené majetky gréckokatolíckej cirkvi.

Joseph Mark BURZA

MEMORIÁL

Za oblokom sa spúšťa skorá decembrová tma. Mráz skúva krajinu, poletuje sneh a v domácnostiach dohorievajú adventné sviece. Symbolicky zároveň dohára pomyselná svieca ďalšieho roka aj tohoročná edícia SNN. Novín, v ktorých sa ich tvorcovia opäť usilovali – okrem mnohého iného – priblížiť osudy skutočných osobností. Ľudských sviec pokroku a tvorcov pozitívneho snaženia ľudstva ist' za svetlom. Tých, ktorí sa na naše počínanie pozerajú už z večnosti, ale aj tých, ktorí sa svojou živou prácou a príkladmi usilujú

Oslava ľudskosti v čase sviatočnom

nasledovníkov – Slovákov pod Tatrami i kdekoľvek na svete – ťahať vpred. Medzi tými prvými je aj spoluzakladateľ katolíckej modernej františkánskej kňaz a básnik Svetoslav (pôvodne František) VEIGL. Narodil sa na Štedrý deň (v roku 1915 v obci Abrahám – zomrel 17. 2. 2010 v Kráľovej pri Senci, kde dlhé roky pôsobil a kde je aj pochovaný) a nie náhodou si vybral meno velebiace svetlo.

K sviatočnému času príhodne patrí tak spomienka na tohto presvedčeného aj obetavého kňaza a vynikajúceho aj presvedčivého básnika, ako i jeho vhodne pomenovaná sviatočná báseň.

Vianočná

V jedličke vôňa pokory,
Betlehem – hviezda lásky.
Viera nám srdce otvorí
a strhne všetky masky.
Z neba prichádza Boží Syn,
prichádza Láska sama.
By na seba vzal ťarchu našich vín,
On synom človeka sa stáva.
Už v žiari hviezdy, mesiaca
rozžala láska sviatky –

jak svieca horiaca
sú otcovia i matky.
I deťom svietia očka už –
všetci sme malé deti,
chlapec i žena, dievča, muž,
keď v srdci láska svieti.
Do rúčky rúčku stúlime,
srdce do srdca hladko,
už nenecháme na zime
to naše Jezuliatko.

Igor VÁLEK
Foto: autor a archiv

HUMORESKA

V súboji anglosaských Mikulášov so socialistickým Dedom Mrázom a Snehulienkou momentálne vedú anglosantovia. Dedo Mráz so Snehulienkou sa stiahli do defenzívy. Kresťanský svätý Mikuláš, biskup z Myry, patrón detí, námorníkov, obchodníkov, lukostrelcov, právnikov, študentov, prostitútok a väzňov, sa len smutno prizerá, ako ho zo ctíhodného svätca degradovali na akéhosi pohoniča losov, sobov či rencov. Svätý Mikuláš 6. decembra s anjelom a čertom na Slovensku zvykol ponavštevovať dobré a zlé detičky, do vyleštených čižmičiek na okne im pridelil drobné darčeky. Komerčný

anglosaský Santa Mikuláš stavil na reklamu a biznis. Namiesto biskupskej mitry si požíchal od Karkulky červenú čiapočku s bielym lemovaním. Vyobliekal sa do masky

Mráza odkukal príchod odkiaľsi zo Severu, určite nie z Kamčatky. Skôr Laponsko alebo rovno Aljaška. Darčeky pod stromček vláči vo vreci bez triedenia a označenia krehkých

riešiť v EÚ. Kresťanské Vianoce sa premenujú na Kračún. Maštaľka v Betleheme zostane chudobná, ako bola. Pod stromčekom na Štedrý večer bude pokoj a láska.

potešil veľa firiem nielen v Trnave. Santa PPA, pôsobiaci na Slovensku, rozdával v miliónoch. Bude korektný. Holandská obdoba nášho čerta Čierny Peter a jeho belošký predstaviteľ chodil s tvárou natretou sadzami. Hnutie BLM to označilo za rasistické. Náš bývalý mikulášsky čert sa bude natierať na bielo. Santovia budú musieť vymeniť aj dopravné prostriedky. Soby ako bylinožravce produkujú metán. Štáty EÚ sa zaviazali do roka 2030 znížiť produkciu metánu o tridsať percent. Santovia sa budú preháňať na elektromobiloch. A tak, ako hovorila missky, všetci kresťania i nekresťania budú spokojní, na svete zavládne mier a všetky deti budú mať čo jesť.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Dedo Mráz a Snehulienka nateraz prehrávajú

červeného mravca v čižmách. Strategicky obsadil miesta zhromažďovania kúpyschopného obyvateľstva. Po obchodiakoch vyrevúva do ohluchnutia kupujúcich a zbláznenia sa predavačiek neúnavným opakovaním hepykrismesdžingbels. Do terénu vyštartoval už pred Dušičkami a podľa správ rozviedky plánoval okupovať aj vianočné sviatky. Od socialistického Deda

vecí „FRAGILE!“. Od kapitalistov prevzal platenie za darčeky. Ideologicky správnym zapchávaním komínov vrecami šetri ľudom náklady na vykurovanie. Oxid uhoľnatý je smrteľný, bezfarebný jedovatý plyn bez zápachu. Vzniká neúplným spaľovaním.

Tento súboj kresťanského a nekresťanského mikulášovania a vianocovania už úspešne začali

Na konci utierne sa zaspieva Tichá noc. Bohatí nekresťanskí Santovia sa budú preháňať po svete celý rok a hulákať songy podľa chuti. Nebudú rozdávať darčeky len detičkám. Ujde sa každému.

Už tento rok chodil Santa Katar po Bruseli a rozdával šesťstotisícové balíčky eur. Či a koľko rozdal Santa Pfizer v Bruseli a na Slovensku, sa ešte nevie. Santa Kovid

Legendárny športový reportér Gabriel ZELEŇAY by sa bol dožil sto rokov V nebi určite komentuje dajaký bohovský zápas...

Emil SEMANCO – Foto: archív autora

Všetci, čo sme ho dobre poznali, sme verili, že sa tej stovky dožije. Aj sme mu ju úprimne pri narodeninových príležitostiach želali. Pamätám si na ten dlhý rad gratulantov, čo mu prišli blahoželat' k osemdesiatke. A nebolo ani jedného, čo by mu srdečne nepoprial Sto ľat... Stovky sa však tento moderátorský, komentátorský a redaktorský nezmar nedožil. Ani sa mi nechce veriť, že už ho niet pomaly dvadsať rokov. Životné stopy mu nepodkupný rozhodca čas zastavil na čísle 81...

My, čo už máme pár krížikov na chrbte, citlivo vnímame, ako čas letí, ale mnohých jeho okrúhle výročie vtedy akosi zaskočilo. Na svoj vek vôbec nevyzeral. Mnohí, aj oveľa mladší, sme mu závideli jeho činorodosť, paletu aktivít, vytrvalosť – veď deň čo deň vyše dva roky mal svoj glosár v novinách. A na dvoch „flekoch (!)“. Len ten, kto si vyslúžil pravidelnú rubriku v denníku, vie, ako to človeka vyžmýka. Keď sme sa ho pýtali, dokedy chce to tempo vydržať, bez náznaku pózy odvetil: „Do posledného dychu...“

■ ANI KVAPKU!

Viedol seniorskú novinársku organizáciu, chodil po úradoch, burcoval, mobilizoval, organizoval, kde sa zjavil, všade ho bolo plno, a... stále odmietal – čo i len kvapôčku alkoholu. O fajčení ani nehovorím. Ani na spomínané jubileum, ktorého oslavy sa preniesli až do prvých týždňov roka 2003, neurobil výnimku.

„Veď som vydržal celý život...“ zdvorilo odmietol, keď som ho pri kamarátskej debaťe na chodbe V Alžbetke, kde sídlila redakcia Nového dňa, pokúšal a zvädzal aspoň na symbolický dúšok. O to väčší nás všetkých, čo sme ho dôverne oslovovali ujo Gabo, zaskočila zvesť o jeho skone...

Doteraz stále odmietam uveriť, že ho niet. Pripomínam si jeho hlas v mikrofóne z prešovských pionierskych športových olympiád, ktorý mi znel v internátnej vysokoškolskej izbe na Gottwaldke. Púšťam si vlastný retrofilm z roka 1982, keď som ho už osobne spoznal ako začínajúci redaktor v Smene. Režisér Stanislav Párnický tu vtedy nakrúcal podľa predhoy Eugena Gindla film Hĺbkový rekord, viacerí moji kolegovia si v ňom zahráli v epizódkach, ale Gabo mal hlavnú rolu poneviereného vynálezcu Harminca, ktorý

popri neuplatnenom banskom kom-bajne zmajstruje aj lietajúce krídlo – rogalo. V jednej zo scén pod hradom Branč na ňom aj plachtí. A to mal už vtedy šesťdesiat...

■ HERECKÁ LÁSKA

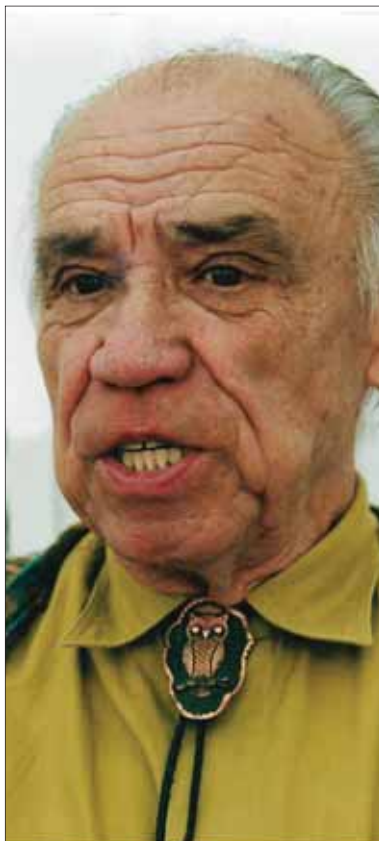
„To lietanie malo tvrdý dopad, zlomenú kľúčnu kosť aj rebrá,“ zaspomínal si v poslednom našom rozhovore. „Na druhý raz, len čo som sa trochu pozviechal, som vletel medzi dobytok na lúke a narazil krave do zadku... Mal som podľa scenára urobiť s krídlom len pár krokov, pobehnúť s ním, akože štartujem, zvyšok už mala byť záležitosť kaskadéra, lenže dopadlo to, ako dopadlo...“

ČRŤA

Málokto vie, že chcel byť herec. Herectvo bola jeho veľká láska. Už ako šestnásťročný študent po otcovi, ktorý zavčasu zomrel, prevzal v Trenčíne vedenie úspešného súboru ochotníkov. Účinkovali aj na divadelných prehliadkach v Martine, kde sa ako ochotník dočkal azda najväčšej pochvaly, keď mu na vyhodnotení po vystúpení poklepal na plece sám Janko Borodáč – vtedajší absolútny herecký i princípalý idol – a trochu pateticky povedal: Predstavujem vám svojho budúceho nástupcu...

■ ŽIVOT JE BOJ!

Narodil sa koncom novembra 1922 v Bánovciach nad Bebravou, ale detstvo prežival pod hradom Matúša Čáka na niekdajšej Jubilejnej ulici. Chodil do trenčianskeho Gymnázia Ľudovíta Štúra a po maturite si odkrúcal povinnú prax pred vysokoškolským štúdiom farmácie v Lekárni u Svätého Ducha. Výhodou bol zisk živnostenského listu predavača v drogerii. Lenže od šestnástich rokov už

hrával hokej v trenčianskom áčku. Baval ho aj basketbal a atletika. Bol dorastenecký rekordér v behu cez prekážky... S hokejistami VŠ Bratislava sa prebojoval do česko-slovenskej ligy, takže cesta do špičkového Oddielu armádnych pretekárov bola akoby predznačená. Bol brankár a v bránke stál aj v pamätnom celoštátnom finále, keď si tesne pred koncom zápasu za nerozhodného stavu nešťastne kopol puk do vlastnej siete...

„Korčule som zavesil na klinec a visia tam dodnes ako memento, že flintu do žita netreba hádzať. Urobil som to len raz! Odvtedy vždy prevážilo zelenayovské krédo, že v živote treba bojovať!“

Ako vysokoškolák v Bratislave sa bezhlavo zaľúbil. S plavovláskou už aj spriadali plány, že sa zoberú. Ale bez prostriedkov?

„Preto som išiel septembri v roku 1946 na konkurz do rozhlasu. Prihlásených bolo tridsaťšesť uchádzačov, po dvanástich skúškach som si mohol povedať: Vyhrál si! Ale to ma ešte trištvrte roka k mikrofónu nepustili. Presadiť sa mi pomohol vtedajší šéfreportér Imrich Jenča, ktorý ma vzal na ligový futbalový zápas do Žiliny, kde hosťoval slávny ŠK Bratislava. Po troch či štyroch úvodných minútach mi odovzdal mikrofón: Teraz je to na tebe!“

■ PRVÁ REPORTÁŽ

Ohlas bol priaznivý. Potom ho už na komentovanie športových podujatí nasadzovali pravidelne. Tá študentská láska sa pominula, rozhlasová mu zostala na celý život. Opísal ju v knihe Oprášené historky, ktorá vyšla v roku 1980.

„Spomínal som našu trenčiansku Jubilejnú ulicu. Len tri domy od nás vtedy býval Alexander Dubček, s ktorým sme sa priatelili. Ako šarvanci sme boli od prvého teplého dňa pri Váhu, po ktorom ešte vtedy plávali plte. Opaľovali sme sa, kúpali. O Dubčekovi viem, že zachránil aj dajakých topiacich sa...“

Prešiel ako rozhlasový reportér s mikrofónom od roka 1947 do roka 1985 poriadny kus sveta, ale krajinou krajín bolo pre neho Slovensko. A v ňom na najvyššom bode, na piedestáli – Trenčín: „So Zelenayovcami je spojený niekoľko storočí. Sme jednou z najstarších trenčianskych rodín. A možno vymrieme po praslici...“ pripomínal so smútkom po tragickej smrti syna Romana.

„Vždy sa ma zmocní vzrušenie, keď tadial' cestujem vlakom, prechádzam autom popod majestátne sídlo pána Váhu a Tatier. V celej

jeho dlhej histórii, ktorá sa začína nápisom rímskych légii na hradnej skale, je symbolom sily a nezdolnosti. Vďaka chrabрым a statočným obrancom. Neboli to fiktívni rytieri spod Sitna, ale ozajstní slovenskí junáci. Bár by sa našli takí pre Slovensko v súčasnosti aj v budúcnosti,“ nezaprel v sebe lokálpatriota a oduševneného fanúšika novej slovenskej republiky.

■ NOVINÁRSKA VÁŠEŇ

Prezident Rudolf Schuster pri príležitosti desiateho výročia vzniku Slovenskej republiky udelil v roku 2003 Gabrielovi Zelenayovi za zásluhy v rozvoji športovej žurnalistiky Pribinov kríž II. triedy. Keď sa ho pýtali, ako vznikol jeho povestný reportérsky štýl, odvetil: „Spočiatku som reportoval, ako bolo zvykom. Naháňal som loptu po trávniku a puk po ľade ako hráči. Kolegovia od mikrofónu na to stačilo 67 slov bez mien hráčov. A pochodil celý svet. Keď ma z rozhlasu jedného dňa vyhodili ako buržoázneho nacionalistu a žil som z ruky do úst, mal som dosť času premýšľať, ako zmeňiť zaužívané. Zaumienil som si využiť za mikrofónom svoje skúsenosti fotografa, glosátora a vytvárať rozhlasové obrázky videného, počutého, zažitého, aby som vytvoril plastický obraz diania. Musel som však presvedčiť konzervatívnych poslucháčov i seba. Keď som už bol takmer rozhodnutý nechať to, spýtal som sa raz na návšteve skvelého a neúprosného literárneho kritika Alexandra Matušku, či mám utiecť od svojho nového spôsobu reportovania? „Boh chráň!“ povedal. „Je to ešte kostrbaté, ale má to čosi do seba. Treba na seba pracovať.“ O dva dni zas domýšľal dramatika Petra Karvaša. Ten bol konkrétnejší: „To, čo robíte, je ako u sochára kus hlíny, ktorý má tvar hlavy, ale detaily chýbajú. Tie treba ešte dotiahnuť. Porozmýšľať, ako na vec ísť.“ Boli prázdniny. Gabo dva mesiace o Matuškových a Karvašových radách rozmýšľal. „Vytvoril som si schému reportáže – mozaiky, aké vytvárali z kamienkov talianski majstri v Pompejach. Hľadal som ich po ihrisku aj mimo neho, ukladal detaily, vytváral obraz, až ma to po čase opanťalo a začal som sa s tým hrať. Bavilo ma to... Bola to vášeň, nie povolanie.“

Gitaristka Michaela REGECOVÁ interpretuje hudbu v spektre žánrov

Talentovaná Spiššička akoby naraz hrala na viacerých nástrojoch

Zhovárал sa Lukáš PERNÝ – Foto: archív M. R.

Na gitare hrá od šiestich rokov, vyštudovala ZUŠ, konzervatórium a napokon aj VŠMU v Bratislave. Pôsobila ako pedagogička na ZUŠ a na konzervatóriu, kde vyučuje dodnes. Popri výučbe sa však venuje aj koncertovaniu a nahrávaniu videí na Youtube, kde má tisícky zhladnutí. Hrá hudbu v celom spektre žánrov od svetovej až po slovenskú. Využíva špeciálnu techniku, tzv. fingerstyle, ktorá tvorí ilúziu hrania na viacerých nástrojoch.

• **Keďže sme vás pozvali na pôdu matičných novín, začnime azda tým, ako vnímate Slovensko, národnú kultúru a napokon aj región Spiš, kde pôsobíte?**

Každý národ má svoju osobitú kultúru. Aj my Slováci máme svoju kultúru, ktorá sa odlišuje od iných národov. Toto povedomie vedie každého verného Slováka k úsiliu vyvíjať svoju kultúru a prispievať k jej rozvoju. Na Slovensku je veľa hradov, zámkov, kostolov a ďalších kultúrnych pamiatok, ale aj veľa ľudových remeselných a iných tradičných prejavov, ktoré sa v súčasnosti zvyknú využívať ako vedomosti, zručnosti, materiálne a nemateriálne produkty ľudskej činnosti a odovzdávajú sa z generácie na generácie ústne alebo praktickým podaním. Súčasťou ľudovej kultúry sú hmotné i nehmotné prvky, hudba, piesne, zvyky, tance a ďalšie duchovné výtvary označované ako folklór, ktoré pretrvávajú najmä vďaka nadšencom a folklór-

nym skupinám. Každá oblasť, mesto alebo obec majú svoj vlastný charakter a svoj vlastný svojráz – kroje, hudbu, piesne, architektúru, zvyky, tradície, tance a nárečie. Myslím si, že naša kultúra je naozaj jedinečná a rozmanitá, rôznorodá, jej neoddeliteľnou súčasťou je kultúrna tradícia. Prostredníctvom národnej kultúry odovzdávame svoje skúsenosti ďal-

NA SLOVÍČKO

ším generáciám. Napokon aj región Spiš, kde pôsobím, je bohatý svojou kultúrou – či už sú to kultúrne pamiatky, nárečie, zvyky, tradície a podobne. Mesto Spišská Nová Ves ponúka všetko, čo k životu človek potrebuje. Je tu nielen krásna príroda, ale aj dobrí ľudia. V dnešnom období je dosť ťažké preraziť, musíte mať šťastie na správnych ľuďoch. Ale, samozrejme, keď je človek šikovný a pracuje na seba, tak skôr či neskôr prerazí, aj keď možností realizova-

Michaela REGECOVÁ

nia v hudobnej oblasti tu nie je veľa. Mne sa tu dobre žije, pretože tu mám rodinu, priateľov a známych.

• **Ste mimoriadne úspešná hudobníčka, ktorá využíva techniku tzv. fingerstyle. Ako sa vám podarilo získať také množstvo fanúšikov a zhladnutí?**

Podľa mňa je to tým, že táto úžasná a zároveň jedna z najná-

ročnejších techník oslovuje širšiu verejnosť – nielen poslucháčov klasickej hudby, ale aj ľudí, ktorí uznávajú komerčný typ hudby. Takáto hra vytvára dojem prítomnosti viacerých hudobníkov alebo dokonca celej kapely. Tento štýl predstavuje úplnú slobodu, a je len na mne, aký aranžmán známej či už svetovej, alebo slovenskej skladby urobím. Za úspechom je tiež vytrvalosť. Aj keď času nemám veľa, keďže učím na ZUŠ a konzervatóriu, hrávam na akciách, a popritom vychovávam osemročného syna, ktorému sa musím venovať, ale usilujem sa rozpláňovať si čas tak, aby som stíhala aj aranžovať a nahrávať videá na môj youtube kanál.

• **Hráte tak slovenskú, ako aj zahraničnú hudbu. Ktoré sú vaše najväčšie hudobné vzory zo Slovenska i zo sveta? Má slovenská hudba potenciál konkurovať svetovej?**

Touto cestou som sa vybrala práve preto, lebo som mala nejaký vzor. Myslím si, že bez toho to ani nejde. Medzi moje najväčšie hudobné vzory zo Slovenska patrí určite Juraj Burian a môj profesor z VŠMU Jozef Zsapka. Ak máme na mysli svetových interpretov, tak je to určite Tommy Emmanuel, Andy McKee, Sting, Erick Clapton, Mark Knopfler, J. T. Hodges a Joe Satriani. Slovenská hudobná scéna je pestrá a každý si v nej nájde čosi pre seba. Máme množstvo hudobníkov, bohatú popovú scénu, alterna-

tívnych interpretov a stále prichádzajú noví a noví hudobníci – či už jednotlivci, alebo kapely. Umelci si získávajú tisíce fanúšikov, potenciál konkurovať a preraziť na svetovej hudobnej scéne, ale je potrebné okrem talentu mať šťastie na správnych ľuďoch.

• **Čo považujete za doterajší najväčší úspech a čo všetko sa vám počas hudobnej kariéry už podarilo?**

Za doterajší najväčší úspech považujem spoločné vystúpenie s Vašom Patejdlom v Hotelí Horizont v Starej Lesnej, keď mi jedného dňa zavolať známy gitarista Juraj Burian, aby som ho zastúpila. Bola to pre mňa veľká zodpovednosť a najmä neskutočná pocta. Splnil sa mi sen zahráť si so známou muzikantskou legendou. Onedlho na to som prijala pozvanie do relácie Jozefa Banáša NA KUS REČI, kde som účinkovala ako hudobný hosť spolu so známym scenáristom a humoristom Danom Danglom. Takéto podujatia a potlesk publika sú pre mňa veľkými výzvami.

Nemám dajaký zásadný cieľ, za ktorým by som sa hnala. Žijem život a prijímam výzvy, ktoré mi prináša. Usilujem sa udržiavať si určitý štandard a stále byť v pohotovosti – vždy maximálne pripravená na výzvy. Chceme ďalej napredovať, nahrávať videá a robiť ľuďom radosť mojou hudbou, naďalej vystupovať na rôznych akciách, motivovať študentov a viesť ich k úspechu.

V hlavnej úlohe Jánošík, sedem obesených, ovady a iné historky spoza kamery

Úsmevné rozpomienky na dávne filmovačky

Gizela MIHÁLIKOVÁ – Foto: Wikipédia

Pri príležitosti 250. výročia smrti Juraja Jánošíka sa v Liptovskom Mikuláši 23. augusta 1963 konala slávnostná premiéra filmu režiséra Paľa Bielika. Bola to významná udalosť, ktorá prilákala zvedavých divákov zo širokého okolia. Každý vtedy chcel vidieť živého Jánošíka, ktorého stvárnil nie herec, ale lekár František Kuchta. Produkcia filmu pri tejto príležitosti dala v Kremnickej mincovni vyraziť akési repliky niekdajších dukátov, kde na jednej strane dominoval profil Juraja Jánošíka a na druhej bol dobový portrét panovníka.

Filmová delegácia po premiére tieto mince štedro rozhadzovala medzi divákov. Strhla sa o ne veľká bitka, akoby to boli pravé zlatky. Jednu napodobeninu si uchytil aj starý deväťdesiatšesťročný dedko, ktorý stál bokom od režiséra a dojatým plakal. Fascinované hľadeli na portrét Jánošíka na minci a opakovali: „Teraz už môžeme pokojne umrieť.“ A na vysvetlenie dodal: „Lebo som videl nášho Jurka Jánošíka živého a v kešeni mám od neho aj dukát!“

■ KINEMATOGRAFIA

Režisér Paľo Bielik značnú časť exteriérov filmu Vlčie diery nakrúcal na Donovaloch. Deň čo deň, keď sa Bielikovo drobné auto značky Minor objavilo v zákrute na Motyčkách, obyvatelia tamojšej veľkej cigánskej osady vybiehali z chalúp a zdravili svoj idol a obdivovaného Jánošíka. Bielik zakazdým prikázal šóferovi, aby zastavil a srdečné ovácie nemali konca kraja. Raz však Bielik po preflámovej noci nečakane zmenil zaužívaný zvyk aj spôsob konverzácie s jeho obdivovateľmi. Len čo sa autičko na Donovaloch zastavilo, hromovým hlasom zakričal na čakajúcich obdivovateľov: „Cigáni, ste doma?“ – „Doma, pán Bielik, doma!“ – „A všetci?“ – „Všetci, pán Bielik, všetci!“ – „Tak ma dnes všetci môžete bozať v r.ti!“

Nahnevaní a do krvi urazení Cigáni v ten deň svoj idol odvahu a spravodlivosti takmer ukameňovali. Bielik si potom musel dobre zvážiť stav svojho ohrozenia, tak mu neostalo nič iné, ako poslať po kolegoch do osady niekoľko fliaš doma pálenej slivovice na zmierenie...

●●●

Veľké bojové scény, útok medzi rakúsko-uhorskou a cárskou armádou vo filme Štyridsaťštyri (1957) sa nakrúcali neďaleko Stupavy. Zabezpečiť ťažkú bojovú techniku a vyše tisíc vojakov do komparzu bola pre výrobný štáb úloha veľmi zložitá, náročná a vyžadovala nemalé organizačné schopnosti. Prišiel však kritický deň nakrúcania, keď sa už na úsvite začalo s prípravami na rozhodujúcu klapku. Režisér Bielik celé dni neúnavne robil prípravu v exteriéri, lebo šlo o kľúčovú bojovú scénu. Práve dokončil posledné aranžovanie tejto krvavej zrážky dvoch armád. Stihol ešte vydať posledné režijné inštrukcie a na dohovorený povel sa celá armáda mašinéria dala do pohybu, zaduneli mohutné delá, zaštekali guľomety, masa útočiacich vojakov na lúke triumfálne revala do útoku: „Hurááá!“

Neďaleká Stupava sa otriasala v základoch. Obyvatelia vydesení hrôzou z vojnového hukotu a zo strelby zbraní v panike vybiehali na ulicu, viacerí sa aj triasli od strachu, lebo mali dojem, že za ich humnami práve vypukla tretia svetová. No to iba asistent réžie zabudol deň pred nakrúcaním upozorniť úradné miesta na národnom výbore, čo tam filmári na ďalší deň chystajú ako oživenie zabudnutých dejín. Šok, ktorý filmári obyvateľom Stupavy pri nakrúcaní tohto filmu spôsobili, odčínili tým, že ich pozvali bezplatne na jedno z prvých premietaní tohto filmu, spojené s veľkou diskusiou, na ktorú si pamätníci aj po rokoch

Režisér Paľo BIELIK (vpravo) s výrobným štábom na filmovačke...

živu spomínali ako na veľký zážitok. Režisér Štefan Uher bol koncom šesťdesiatych rokov hosťom filmového festivalu v Benátkach. Na potulkách mestom si chcel sám overiť informácie, ktoré prebehli v tlači, že voda v kanáli rapídne klesá a či sa toto mesto naozaj prepadáva do mora? Na jednom zo schodov v Canale Grande nad úrovňou hladiny vody vlastnoručne vyryl hlbokú ryhu, aby označil aktuálny stav hladiny vody s predsavzatím, že keď sa tam po čase opäť vráti, pôjde stav hladiny skontrolovať na vlastné oči, aby zistil situáciu okolo tej hroziacej benátskej potopy.

Film o zbojníckom kapitánovi Jurajovi Jánošíkovi v stvárnení Paľom BIELIKOM patrí do zlatého fondu slovenskej kinematografie.

Postavu kapitána hôrných chlapcov Juraja Jánošíka si pod režijným vedením Paľa Bielika zahral aj MUDr. Ján KUČHTA.

„Slovák je už raz taký,“ mudrantsky pred nami povedal po návrate z festivalu vo Filmovom klube, keď nám ako dôkaz ukázal fotografiu mokrej steny s vydlabanou ryhou na stene kanála v Benátkach. „Našinec predsa hocičomu len tak nenaletí. Rád si overuje fakty rukolapne sám...“

●●●

Nedostatok kvalitných literárnych scenárov v slovenskom filme sa dlhodobo pociťoval ako zložitý problém. Boli však vo filme aj obdobia v tomto smere priam kritické. Vtedy sa problémy literárnej tvorby scenárov skloňovali na všetkých výrobných poradách a schôdzkach vedenia filmu. Tak sa stalo, že jeden zo zamestnancov s kurióznym menom Hergot zaklopal na dvere dramaturgie na Grösslingovej ulici s objemným rukopisom pod pazuchou. Na titulnej strane stál priam biblický názov Lásky k blížnemu. Objemný bachant dosť naturalisticky opisoval príbehy všetkých Hergotových lások, ktoré autor diskretné oslovoval iba

nikto si naň ako režisér netrúfol siahnuť. Autor v závere navyše vyslovil svoj scenáristský návod aj vysvetlenie názvu: „Všetky tie lásky Hergota milovali, lebo im robil dobre, čím vlastne prejavil lásku k blížnemu.“

Film s milostnými pletkami súdruha Hergota, pravdaže, nevznikol. Možno slovenská kinematografia takto prepásla šancu nakrútiť slovenského Casanovu alebo náš Dekameron a vlastne tým odradili autora so skrytými literárnymi ambíciami na spôsob českého spisovateľa Vladimíra Párala.

●●●

Keď dramaturgia dokončila prípravu literárneho scenára filmu

Slávnosť v botanickej záhrade, režisér Elo Havetta a kameraman Dodo Šimončič vyleteli v aerotaxíku na obhliadku terénu ponad okolité bratislavské vinohrady a hľadali vhodný terén, kde by mohli situovať svoju fiktívnu dedinu Babindol. Obaja sa tak zvedavo vykláňali na všetky strany, že film skoro nebol. Havettovi sa totiž otvorili dvierka na neveľkom vratkom lietadle. Pilot sa chvíľami v tej situácii odvážne rútil k zemi, potom úplne stratil orientáciu. Začal preto nalietavať na okolité železničné stanice: „Chlapci, prečítajte rýchlo, kde sme?“ usiloval sa zorientovať v teréne...

Po prelete okolo niekoľkých koľajových tratí a „perónov“ sa im horko-ťažko podarilo rozlúštiť názov stanice. Potom už konečne nabrali kurz na Bratislavu. Prišli stáli tvrdo. Pilot si však spokojne

Ústrednú scénu z filmu Balada o siedmich obesených nakrúcal režisér Martin Hollý v pieskových dunách neďaleko Bratislavy.

krstnými menami. Rukopis sa síce nezachoval, ale pamätníci tvrdia, že tých mien tam bolo neúrekom. Predloha, na nemalé potešenie kolegov, šla z ruky do ruky, napriek tomu

vydýchol a potom sa im šokujúco pochválil: „Páni, čo na to povieť? Ako zaskok, ušlo to! Ja som totiž na Vajnorskom letisku iba mechanik, nie pilot!“

Záverečnú sekvenciu filmu Balada o siedmich obesených (1968) nakrúcal režisér Martin Hollý v piesčitých dunách neďaleko Bratislavy. Na snímame sa pripravovala scéna, keď voz s telami popravených povstalcov spod šibenice ťahá stará vyzabnutá kobyla. Mŕtve telá mali byť nahádzané cez seba krížom-krážom. Režisér sa ich usiloval naaranžovať podľa váhy hercov. Vilo Polónyi ležal najnižšie na samom spodku, nad ním bol prehodný Ivko Mistrik, z druhej strany hlavy ležal Milan Kišš a na vrchu mŕtvol ležali subtilne herečky – Zdena Grúberová s Milkou Vášáryovou. Lenže kobyla bola slabá a neutiahla do kopca toľký ľudský náklad. Prvý raz sa jej to síce podarilo, no kameramanovi nevyšiel uhol záberu, museli stopnúť a scénu zopakovať. Pri druhom zábere ostala kobyla v polovici cesty už vysilene stáť. Tak ju najprv nakrmili, dali jej trochu vydychnúť. Lenže slinko začalo postupne zapadať za obzor, preto režisér musel každého osobitne inštruovať: „Dajte si veľmi záležať na každom detaile. Máme poslednú možnosť. Inak musíme prísť ešte raz.“

Zaznel pokyn na akciu, kamera zabzučala, kobyla prechádzala najvyšším úsekom cesty, žeriav s kameramanom sa dvíhal nad obzor, voz prešiel tesne okolo režiséra, ktorý si v tej chvíli sústredenia neuvedomil, že mu predné koleso prešlo po nohe. Nasledovala bolestná grimasa, no ani nepípol, aby nepokazil záber. Keď kamera „švenkla“ na tváre hercov, voz doslova explodoval hurónskym smiechom. Rozčúlený režisér stopol záber, na jednu nohu krívdajúc od bolesti začal príšerne všetkým nadávať.

„Nehnevaj sa, Maťko,“ zašvitorila Milka Vášáryová. „To sa nedalo vydržať. Tam odspodu, kde ležal Vilo Polónyi, sa znenazdajky ozvalo: „Takto nás naposledy viezli z Krupiny zo svadby!“

●●●

Režisér Ján Lacko počas nakrúcania filmu Šťastie príde v nedeľu (1958) si vymyslel sekvenciu, že Anton Mrvečka na plavárni zabije ovada na stehne pôvabnej Evy Polákovéj. Lenže kde ovada splašíť?

„Bez ovada nenakrúcam!“ vyhlásil kategoricky režisér. Rekvizitár ovada nemal, ba ani auto poruke, iba vedľa zaparkovaný nákladník štábu. Rekvizitár teda naskočil vedľa šófera Tatry 111 a šiel na Žitný ostrov hľadať ovada medzi kravami na paši. Po vyše sto kilometroch konečne zazreli babku s pasúcou sa kravou. Za desať korún im babka lapila dvoch hmyzích krásavcov. Rekvizitár ich priam nežným gestom strčil do zápalkovej škatuľky. Lenže šófer sa ho tesne pred Bratislavou zvedavo spýtal: „A žijú ti ešte vôbec tie ovady?“ Rekvizitár neobozretne odchytil vrchnák na škatuľke, ovady ufrnkli a stratili sa cez otvorené okno kabíny. Zarazení muži obrátili tatrovku a uháňali naspäť za kraviarkou...

Ten deň sa už nenakrúcalo. Ovad však vstúpil do dejín slovenského filmu. V zázname o prevádzke nákladného vozidla sa totiž pri kontrole režijných nákladov produkcie objavila položka: Najazdených 400 kilometrov – účel cesty: ovad.

Istý zlomyseľný novinár to zverejnil ako recesnú príhodu, na čo vzápätí prišli do filmu štátni kontrolóri, aby zistili, ako v tom podniku šafária s financiami, keď sa ovady „naháňajú“ nákladnými autami Tatra 111!

Ovad, čo sa prisal na hereckino stehno, stál síce v tomto filme iba dvadsať korún, ale tie najzjedené kilometre dosť zdvihli režijné náklady. A potom, že sa naše slovenské veselohry dali vyrobiť za lacný peniaz...

Medzinárodný deň školských knižníc bol pre žiakov v Slačanoch jedinečný

Prvýkrát sa stretli a besedovali so spisovateľom

Text a foto: Beáta KARÁČOVÁ

Medzinárodný deň školských knižníc si svet pripomína od roka 1999. Hlavnou myšlienkou je podpora vzťahu žiakov ku knihám, k čítaniu a poznávaniu a tiež získanie väčšieho počtu milovníkov literatúry.

FOTORIPOST

Tak ako každý rok aj tentoraz sa do 18. ročníka celoslovenského projektu Najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice k Medzinárodnému dňu školských knižníc zapojili aj školáci v Slačanoch, ktorí sa v školskej knižnici stretli so spisovateľom Romanom Bratom. Besedu so známym literátom a dramaturgom seriálov pre deti

v RTVS sprostredkovala Veronika Bilicová, riaditeľka Domu Matice slovenskej v Nitre, ktorá so školou a školskou knihovničkou Mgr. Beátou Karáčovou pravidelne spolupracuje na rôznych čitateľských projektoch – tak ako teraz, keď sa s tvorbou R. Brata oboznámili mladší i starší žiaci. Autor im čítal zo svojich kníh a pozreli si televízny film Aj kone sa hrajú. Žiaci tvorili plagáty s jeho životopisom a tvorbou, ktoré zdobia steny knižnice. Mladší školáci zase ilustrovali obrázkami príbehy, ktoré im autor prečítal. Spoločne vytvorili knižky, ktoré skrášľujú triedy či čitateľské kútiky. Celé stretnutie malo slávnostnú atmosféru a ukončila ho autogramiáda. Knihy s podpisom autora budú žiakom pripomínať tento výnimočný deň.

Mnohí slačianski školáci sa od Medzinárodného dňa školských knižníc môžu pochváliť autogramom od spisovateľa Romana BRATA.

MATIČNÉ DEPEŠE

SÚMRAC PRAVA

Súmrak právneho štátu je názov najnovšej knihy nášho stáleho spolupracovníka Ľudovíta Štefka, ktorú v neliberálnej kaviarni Adriana v Bratislavskom Ružinovce 2. decembra uviedol do života JUDr. David Lindtner. Predstavenie knihy moderoval ďalší autor SNN politológ a analytik Roman Michelko.

POZVANIA Z PRAHY

V pražskom Slovenskom dome v sobotu 17. decembra slávnostne vyhlásili výsledky Literárnej súťaže Jána Kollára. Na tejto slávnosti slova si zároveň pripomenuli dvadsiate piate výročie časopisu Slovenské dotyky a dvadsať rokov pôsobenia Slovenského literárneho klubu v Českej republike. V utorok 20. decembra tu slávnostne uviedli bibliofilku Petra Štrelingera. Pričom vystúpili operná diva Alena Miro, Miro Smolák, Peter Štrelinger a Vladimír Skalský. V stredu 21. decembra sa v tomto stánku uskutočnila beseda k tridsiatemu výročiu založenia Obce Slovákov v ČR, na ktorú naviazalo predvianočné posedenie Obce Slovákov v ČR a Slovensko-českého klubu.

POCTA TVAROŽKOVCOM

Z iniciatívy o. z. Osobnosti Pod Bradlom si verejnosť v stredu 21. decembra popoludní v aule STU na Námestí slobody v Bratislave na podujatí Pocta Tvarožkovcom za zásluhy o rozvoj Slovenska pripomenula 130. výročie narodenia finančníka, odbojára a povereníka SNR Tomáša Tvarožka (1892 – 1945), 135. výročie narodenia architekta a legionára Juraja Tvarožka (1887 – 1966 i ostatných členov tejto významnej rodiny z Brezovej pod Bradlom.

SVÄTOPLUKOVO KRÁLOVSTVO

Súťaž Svätoplukovo kráľovstvo oživa, na ktorej sa zúčastňujú aj deti našich krajanov zo zahraničia, vstúpila do štrnásteho ročníka, nad ktorým prevzal záštitu predseda MS Marián Gešper. Súťažiaci si tentoraz môžu vybrať z troch tematických okruhov a dať im literárnu, výtvarnú alebo elektronickú podobu. Témy sú zostavené tak, aby mohli reflektovať nielen historické dejy spojené s kráľom Svätoplukom, ale presah do dôležitých budúročných výročí, akými sú 1 160. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie, ale tiež 30. výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Podrobnejšie propozície a témy súťaže sú zverejnené na stránkach organizátorov. Spoluorganizátorom súťaže je po druhý rok Dom Matice slovenskej v Nitre. Partnerstvo prijala aj Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, v ktorej priestoroch Galérie Univerzum sa bude konať aj slávnostné vyhodnotenie súťaže spojené s vernisážou a výstavou súťažných školských prác.

TRSTENSKÍ JUBILANTI

V Dome kultúry v Trstenej sa 17. novembra uskutočnilo stretnutie s jubilujúcimi členmi tamojšieho MO MS, na ktoré pozvali aj s rodinnými príslušníkmi sedemdesiatich oslávencov, ktorí dosiahli od 60 do 80 rokov. Všetkých aj s čestným predsedom Ing. Gustávom Šinálom privítala a pozdravila matičná predsedníčka Janka Frančeková. Posedenie spestrili hudobnou produkciou žiaci tamojšej ZUŠ, do programu recitáciou prispeli aj členky odboru Ing. Margita Kapitanová, Mgr. Anna Havrilová Stolárnik a úryvok zo Sládkovičovej Maríny pridal aj čestný predseda Šinál. Keďže členmi MO MS v Trstenej sú aj Slováci žijúci v Poľsku, nezabudlo sa ani na nich. Členky výboru navštívili na druhý deň Jána Bašistyho, jubilanta v Jablonke v Poľsku, a tiež mu odovzdali darčeky.

Matica si pripomenula mnohé osobnosti na vedecko-populárnych podujatiach

Pestrá paleta matičných iniciatív a aktivít

Text a foto: Ján BESKYDOV

Po celoslovenskej vedeckej konferencii k Roku odkazu štúrovcov, ktorú organizovala Matica slovenská, sa roztrhlo vreco s podujatiami. Hneď nasledujúci týždeň sa v Kysuckom múzeu v Čadci uskutočnila vedecká konferencia venovaná osobnosti Jána Palárika, ktorý oslavuje tohto roku svoju dvestoročnicu. K tomuto podujatiu sa pripojili aj traja matiční vedci, ktorých príspevky vyjdú v pripravovanom zborníku.

V meste Sabinov si v rámci Roka odkazu štúrovcov matičiari pripomenuli aj 145. výročie úmrtia spisovateľa, druhého tajomníka historicky prvej SNR, prekladateľa, kultúrneho činníka Bohuslava Nosáka-Nezabudova, ktorý sa narodil v Tisovci, no významnú časť svojho života prežil na východnom Slovensku. Pri príležitosti 120. výročia narodenia slovenského ministra zahraničných vecí, diplomata a právnika Vladimíra Clementisa sa v Tisovci uskutočnila vedecko-populárna prednáška (iniciovali Š. Sabo, M. Koncošová). Životné cesty a osudy Vlada Clementisa, ale i jeho ideový odkaz v spojitosti s národnými ideami pri-

Predseda Matice slovenskej Marián GEŠPER sa zúčastňuje takmer na každom väčšom podujatí ustanovizne po celom Slovensku.

Podujatie Matice slovenskej v Bratislave, na ktorom si pripomenuli storočnicu publicistu a zakladateľa štátu Romana KALISKÉHO.

ROK ODKAZU ŠTÚROVCOV

blížil L. Perný, ktorého prednášku si vypočuli žiaci a študenti z tamojších škôl. Súčasťou bol aj kvíz spojený s odmeňovaním aktívnych študentov matičnými knihami. V tom istom čase v Smižanoch predseda Matice slovenskej M. Gešper vyzdvihol hrdinstvo partizánskeho veliteľa kapitána Jána Nálepku na spomienkovej slávnosti spojenej s kladením venčov, prehliadkou rodného domu a so slávnostným programom v kultúrnom dome v Smižanoch. Životné cesty a osudy Jána Nálepku v dramatickej scéne predstavili matiční divadelníci. Čestnú stráž pri hrobe Jána Nálepku zabezpečilo MO SR. Matica slovenská tiež spoluorganizovala konferenciu MINÁČ 100, CLEMEN-TIS 120 za účasti rodiny a priateľov osobností a vedeckých kapacít.

Kolotoč výročí pokračoval spomienkovým kolokviom pri príležitosti storočnice redaktora, žurnalistu, bojovníka za slovenskú národnú zvrchovanosť Romana Kaliského, z ktorého vznikla samostatná e-kniha. Dcére osobnosti G. Kaliskej odovzdal predseda MS mimoriadnu cenu. V rámci obnovenej spolupráce Spolku slovenských spisovateľov a Matice slovenskej sa pravidelne organizujú diskusie so spisovateľmi (J. Mikloško, D. Mikolaj, T. Jaglová, M. Ivaničková). Matičiari sa podieľali aj na oslavách 260. výročia katolíckeho národného dejateľa Antona Bernoláka v Nových Zámkoch a zúčast-

nili sa aj na ďalších podujatiach k výročiu Fotoklubu v Senici (organizovalo Záhorské osvetové stredisko, zastúpenie mal aj SLÚ MS; na podujatí sa zúčastnili aj potomkovia národoveckej rodiny Ivana Horvátha a kultúrny program obohatilo swingové Paper Moon Trio). Spomenúť treba podujatie k dvojstému výročiu narodenia Ľudovíta Jaroslava Šuleka v Sobotišti, ktoré organizovalo o. z. J. Hrebendovej-Bórikovej, P. Vandelia a D. Ševčíkovej. V bratislavskej Dúbravke si pripomínali osemdesiate výročie úmrtia T. Vansovej (T. Vizinová a F. Brunovský z MO MS v Dúbravke). Pri príležitosti storočnice

narodenia Š. B. Romana matičiari zorganizovali v Martine špeciálny vedecký seminár. Pripomenuli si aj tajný Spolok Mor hol!, dvestoročnicu A. H. Krčméryho, výročie úmrtia Alexandra Dubčeka, 225. výročie narodenia Š. Moysesova a 30. výročie Kongresu slovenskej inteligencie.

Koncom októbra bol ocenený prestížnou Cenou Vojtecha Zamarovského matičný vedec Pavol Parenička. Uvedený zoznam podujatí a osobností iba dokazuje, že Matica slovenská si plní svoje úlohy mimoriadne zodpovedne a prispieva tak k slovenskému historicko-kultúrnemu vedomiu.

Budúci bardejovskí mladí matičiari v Liptovskom Mikuláši a Martine

Na cestách za pamätihodnosťami s Maticou

Text a foto: Gabriela KAŠČÁKOVÁ

Vybrání prváci zo Strednej priemyselnej školy v Bardejove pod vedením PhDr. Slavomíry Semankovej boli koncom novembra na exkurzii v Matici slovenskej. Prvý deň strávili v Liptovskom Mikuláši, kde v Dome Matice slovenskej v sprievode Mareka Nemca si vypočuli mnoho zaujímavostí o najstaršej národnej ustanovizni Slovákov, pozreli si prekrásnu výstavu štyroch generácií rodiny Nemcovej, zahráli si na fujarách, v Múzeu Janka Kráľa videli okrem iného aj pôvodnú posteľ tohto spisovateľa či nákras parnej turbíny

profesora Aurela Stodolu. Z vyvýšenej Háj-Nicovú, ktorá je súčasne najväčším vojenským cintorinom, vidieť mesto Liptovský Mikuláš ako na dlani a v dialke majestátny Kriváň. Prehliadka Galérie Ilusia bola vitným doplnkom poznania súčasného moderného umenia. Lebo nieť minulosti bez prítomnosti a naopak. Vedeniu D MS v Liptovskom Mikuláši patrí veľká vďaka za milé prijatie, odbornosť a prehliadku bohatých pamätihodností mesta.

Ďalší deň výletu zaplnili zážitky z Martina. Na Národnom cintorine

Bardejovskí študenti – budúci členovia Mladej Matice – neodolali, aby si v Liptove nezahráli na fujarách...

si bardejovskí študenti uctili hroby významných slovenských osobností,

neskôr sa zúčastnili na Valnom zhromaždení Mladej Matice, pozreli si sídelnú budovu národnej ustanovizne s plastikami v Aleji národných dejateľov, archív a knižnicu MS. Predseda JUDr. Marián Gešper študentov prijal vo Výborovni Matice slovenskej, kde od jej vzniku sa odvíjajú dôležité udalosti a rozhodnutia. Aj pod dojmom tohto stretnutia sme si uvedomili, aké je dôležité neustále si pripomínať našu minulosť, byť hrdí na to, že sme v našej histórii mali osobnosti, ktoré bojovali aj za našu budúcnosť, jazyk, kultúru i umenie. Mladí ľudia sú hncím motorom súčasnosti, predurčujú smer budúcnosti, vychovávajúme ich teda k úcte k svojim koreňom, predkom a tradíciám. Budúci členovia Odboru Mladej Matice v Bardejove poznali bezprostredne veľký diel našej histórie. Lebo lepšie je raz vidieť (zažiť) ako stokrát počuť...

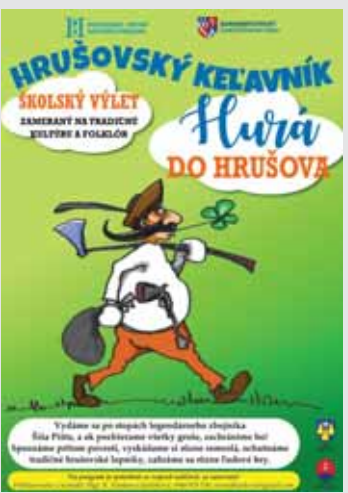
OČAMI MATIČIARA

V hovorovej reči obyvateľov Hontu a možno i inde „keľavní“ znamená šikovný, usilovný, pracovitý. Aby sa táto vlastnosť preniesla i na dnešnú, technickou presýtenú mladú generáciu, zaumienili si organizátori projektov Hontiansky keľavník a Hrušovský keľavník. Ten prvý

Keľavní Hrušovčania

projekt organizovali už vlani. Je to vlastne zážitkový tábor, kde sa deti z okresu Veľký Krtíš, ale i z iných regiónov v dvoch turnusoch väčšinou v obci Hrušov zoznamovali so spôsobmi života v minulosti. Počas piatich dní v letných mesiacoch uvideli lokálne zaujímavosti, spoznali tradičné zvyky a remeslá, ľudovú architektúru, odev, spôsoby bývania, kuchyňu, jazdu na koni a iné činnosti. Pod dozorom lektorov mali možnosť si vlastnými rukami zhotoviť predmety zo slamy, z hlíny, prútia, otesať drevený trám či omazať hlinou stenu. Naučili sa rozpoznávať stromy, liečivé byliny a pri troche šťastia priamo v prírode i divú zver. Hrušovský keľavník funguje na inom princípe. Počas jedného dňa vyrazí za určitým cieľom niekoľko autobusov a deti v nich majú pripravenú prehliadku formou príbehu. Tento rok to bol príbeh hontianskeho zbojníka Šiša Pištu. Počas dvoch realizačných dní sa na takomto poznávacom výlete zúčastnilo trinásť skupín žiakov zo škôl z blízokých i zo vzdialenejších okresov. Zbojníka spoločne hľadali a aj ho vykúpili. Videli a vyskúšali si, ako sa spracovávajú konope na priadzu, ako sa pečie a chuť hrušovský lepník, zažili kovanie v kovárskej dielni, spoznali obecné zaujímavosti. Tieto pútavé spôsoby vzbudí u mladých ľudí záujem o podoby života minulých generácií určite nechajú v nich stopu, ale i nádej, že budú tradície zachovávať. Hlavným organizátorom podujatí bolo Hontiansko-ipeľské osvetové stredisko Veľký Krtíš v spolupráci s Maticou slovenskou, Obcou Hrušov a dobrovoľníkmi. Projekt z verejných zdrojov podporil FPU.

Ján BRLOŠ

Vo Valaskej privítali predsedu MS Mariána GEŠPERA Hostí si uctili slovanským zvykom

Kristína MAGEROVÁ, riaditeľka Oblastného pracoviska Matice slovenskej v Brezne

Na pozvanie riaditeľky Oblastného pracoviska MS v Brezne zavítal do Valaskej medzi najstarších žiakov ZŠ Jaroslava Simana predseda Matice slovenskej Marián Gešper, ktorý pre nich pripravil zaujímavú prednášku o štúrovskej generácii a jej odkaze pre slovenský národ.

Na besedu s predsedom národnej ustanovizne prišli aj starosta obce Valaská Mgr. Peter Jenča, vedenie školy, niektorí učiteľia slovenského jazyka a literatúry, dejepisári, riaditeľ členského ústredia Matice slovenskej v Martine Mgr. Martin Hajník a predseda MO MS vo Valaskej PaedDr. Matúš Magera.

Deviatimi M. Gešpera a jeho sprievod privítali starým slovanským zvykom – chlebom a soľou. Alex Predajnianský predniesol báseň o vlasti, s ktorou vyhral regionálnu súťaž Slovensko, vlasť moja. Vedeniu školy, pedagógom vyslovujeme vďaka za pomoc pri organizácii tohto stretnutia.

Stretnutie s biblickým svätcom v Turčianskom Jasene Tradičný Mikuláš tak trochu netradične

Text a foto: Viliam KOMORA

Detičky s rodičmi oslávili v Turčianskom Jasene tradičného Mikuláša netradične. Nie tak ako po iné roky, keď deti navštívili Mikuláš v kultúrnom dome, ale vonku, privítali ho 10. decembra pod vianočným stromčekom, kde rozdával sladkosti za pekné básničky a pesničky. Dobré deti zarecitovali slovenské poetické dielka či zaspievali a tešili sa z milého stretnutia a pekného popoludnia, najmä však z chutných a bohatých balíčkov od Mikuláša. Všetko sa to rozprúdilo po zapálení osvetlenia na vianočnom stromčeku samotným Mikulášom, keď sa začala milá mikulášska slávnosť a nádielka.

Podujatie s pestrým programom, na ktorom sa podieľali aj matičiari, otvoril starosta Turčianskeho Jasena Rastislav Jesenský. Mikuláš s čertom a anjelmi prišiel do obce netradične na koči, ktorý v záprahu kočoval chovateľ koní Adam Kmeť za búrlivej radosti, smiechu a pozdravov všetkých prítomných. Každé dieťa, ktoré malo záujem o sladké dobroty, sa muselo osmeliť a zarecitovať či zaspievať, za čo od Mikuláša a jeho sprievodu dostalo sladké odmeny. V Turčianskom Jasene sa už teraz tešia, ako bude vyzerať tradičný Mikuláš na budúci rok, aké zmeny a novinky zase prinesie, aby potešil najmladšiu generáciu.

Ročné predplatné: 24,- €
Polročné predplatné: 12,- €
Štvrťročné predplatné: 6,- €

Objednávajte telefonicky:
043/ 3812 838 0918/ 904 925

emailom: snnredakcia@matica.sk

cez formulár:

<https://snn.sk/redakcia/predplatne-2>

poštou: Slovenské národné noviny,

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

platba predplatného na účet:

IBAN: SK28 7500 0000 0040 0786 8337

Variab. symbol: 821023

Do poznámky uveďte meno

a priezvisko odberateľa.

PREDPLATNÉ NA ROK 2023

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Aj v tomto koncoročnom čísle SNN sa obšírne venujeme životnej dráme Vladimíra Clementisa. Práve tomuto známemu politikovi sme venovali aj našu kvízovú otázku v č. 24, hoci bola zameraná viac na jeho osobný život, lebo sme sa pýtali, ako familiárne oslovoval svoju manželku. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí uviedli, že Clementis manželku Lídu volal Hádička. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Ivan Bubelíny, Liptovský Mikuláš; Vlasta Vlčková, Nové Mesto nad Váhom; Lenka Hlaváčková, Modra.

•Ako sa nazýva päťtýždňové obdobie, počas ktorého sa gréckokatolícki veriaci pripravujú na slávenie narodenia Ježiša Krista?

Svoje odpovede pošlite na redakčné kontakty aj elektronicke našej administrátorky Lubici Rišiaňovej do vyjdenie prvého čísla SNN v novom roku.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

30. decembra
– pred tridsiatimi rokmi oficiálne zaniklo Česko-Slovensko (1922)

1. januára
– pred tridsiatimi rokmi vzniklo samostatné Slovensko (1993)

– pred dvadsiatimi rokmi zomrela spisovateľka Elena Lacková (1921 – 2003), bola prvou rómskou spisovateľkou, ktorá písala v rómčine, bola členkou Spolku slovenských spisovateľov

– pred desiatimi rokmi zomrel režisér Jozef Zachar (1920 – 2013), patrí medzi tvorivých slovenských filmových režisérov a scenáristov; do zlatého fondu slovenského hraného filmu sa zaradili filmy Neprebudený, Zmluva s diablom, Očovské pastorače, populárno-vedecký film Psychodráma

4. januára
– pred deväťdesiatimi rokmi zomrel politik, verejný činiteľ, cirkevný hodnosťár a spisovateľ Samuel Zoch (1882 – 1928), autor textu Martínskej deklarácie, ktorou sa slovenskí politici prihlásili k novému štátu, v roku 1918 sa stal členom Slovenskej národnej rady

5. januára
– pred päťdesiatimi rokmi sa Alexander Dubček stal prvým tajomníkom ÚV KSČ (1968)

– pred piatimi rokmi zomrel herec Marián Labuda (1944 – 2018), bol spoluzakladateľom generačného Divadla na korze, členom divadla Nová scéna (1971 – 1989) a od roka 1990 bol členom činohry Slovenského národného divadla; natočil aj desiatky filmov – napríklad Pacho, hybský zbojník, Sebechlebskí hudci, Buldoci a trešné, Kráľ Drozdia brada, Vesničko má středisková, Lotrando a Zubejda, Fontána pre Zuzanu

6. januára
– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil hokejista a tréner Jozef Golonka (1938), „Žiletka“ je nielen člen Siene slávy slovenského hokeja, ale ako jeden z mála Slovákov aj člen medzinárodnej Siene slávy IIHF, v najvyššej súťaži odohral 330 zápasov a strelil 298 gólov, v reprezentácii Česko-Slovenska nastúpil na 134 medzinárodných zápasov, v ktorých strelil 82 gólov

9. januára
– pred pätnástimi rokmi zomrel literárny historik a kritik, prozaik Jozef Melicher (1929 – 2008); zozbieral vyše 500 povestí z regiónov Hontu, Tekova, Požitia, Ponitria a z hornej Trnavy

10. januára
– pred sto desiatimi rokmi sa narodil politik Gustáv Husák (1913 – 1991), najvýznamnejší slovenský komunistický politik druhej polovice 20. storočia v ČSSR, generálny tajomník KSČ a prezident ČSSR

12. januára
– pred sto piatimi rokmi sa narodil herec a režisér Karol L. Zachar (1918 – 2003), okrem toho bol aj kresliar, kariatúrista, kostýmový a scénický výtvarník, ale aj fenomenálny pedagóg, ktorý vychoval nejednu hereckú generáciu, hrával zväčša malé postavy, ba až figúrky, ktoré dokázal pretvoriť na jedinečné typy

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel výtvarník, zakladateľ slovenskej i mexickej grafiky Koloman Sokol (1902 – 2003), predstaviteľ kriticko-realistickej vetvy expresionizmu, patrí k najznámejším slovenským výtvarníkom vo svete, jeho diela sa stali mementom svojej doby i odkazom pre ďalšie generácie umelcov nielen na Slovensku

13. januára
– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodil herec Karol Machata (1928 – 2016), patrí medzi najvýznamnejších predstaviteľov slovenského herectva povojnovej generácie; stal sa všestranným hercom, dokázal stvárniť hrdinské úlohy, ale vynikal i v komediálnych či lyrických polohách.

Ludovít KUSAL

